

”Kouluhyvinvointi on monen tekijän summa”

Koulu yhteisön aikuisten näkemyksiä kouluhyvinvoinnista

Jaana Ahokas- Heikkinen

Pro gradu-tutkielma

Sosiaalityön maisteriohjelma

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus

Chydenius

Syksy 2017

TIIVISTELMÄ

”KOULUHYVINVOINTI ON MONEN TEKIJÄN SUMMA”

Kouluyhteisön aikuisten näkemyksiä kouluhyvinvoinnista

Jaana Ahokas-Heikkinen

Sosiaalityön pro gradu –tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Ohjaaja: professori, YTT Aila-Leena Matthies

Syksy 2017

72 sivua ja 2 liitettä

Suomessa koulussa viihtymättömyys on korostunut ja siksi se on aina ajankohtainen aihe. Työskentelen kouluyhteisössä, joten voin seurata oppilaiden ja koko kouluyhteisön hyvinvointia läheltä.

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää, millaisia käsityksiä kouluyhteisön aikuisilla on oppilaiden kouluhyvinvoinnista ja millaisilla keinoilla hyvinvointia voitaisiin parantaa. Tutkimuksen kohteena on yläkoulu Pohjois-Pohjanmaalta. Tarkoituksena on tarkastella kouluhyvinvointiin vaikuttavia osatekijöitä ja niistä koostuvia hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Keskeisenä teoreettisena perustana tutkimuksessa on Janhusen (2013) hyvinvoinnin teoria, joka sisältää oppilaiden näkökulmasta laaditut hyvinvoinnin ulottuvuudet. Tarkoitus on toistaa tutkimus aikuisten näkökulmasta.

Tutkimus on sosiaalityön tieteenalaan kuuluva kvalitatiivinen tutkimus ja näkökulma on aikuislähtöinen. Tutkimuksen aineiston muodostaa kouluyhteisön aikuisten kirjoitelmat (n=32). Tutkimuksessa koulun aikuisiin kuuluvat opettajat, opinto-ohjaajat, terveydenhoitajat, kuraattorit ja koulunkäynnin ohjaajat. Kirjoitelmissa vastattiin kysymyksiin, *mistä oppilaan hyvinvointi koulussa koostuu ja mistä asioista ja tekijöistä oppilaan hyvinvointi on riippuvainen*. Aineisto kerättiin käyttämällä ainekirjoitusmenetelmää ja tutkimuksen analyysimenetelmänä on käytetty sisällönanalyysiä. Tulokset esitetään osatekijöiden muodostamina ulottuvuuksina ja tekstiä elävöittämään käytetään suoria lainauksia.

Koulun aikuisten näkemyksissä yhteinen tekijä on se, että hyvinvoinnin ulottuvuuksista yhteisöllisyys vaikuttaa eniten oppilaan kouluhyvinvointiin. Hyvinvoinnin osatekijöistä korostuvat sosiaaliset suhteet ja niistä erityisesti oppilaiden keskinäiset suhteet. Tutkimuksen keskeiseksi tulokseksi ja lisä aikaisempaan tutkimukseen on se, että koulun aikuisten näkökulma sisältää käsityksen oppilaan hyvinvoinnin liittymisestä laajempaan kontekstiin kuin pelkästään kouluympäristöön. Janhusen tunnistaman viiden ulottuvuuden lisäksi tästä aikuisia koskevasta aineistosta voitiin tunnistaa kuudes ulottuvuus eli koulun ulkopuoliset kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät.

Johtopäätöksenä tutkimuksesta voi todeta, että koulun aikuisten mielestä oppilaan kouluhyvinvointiin vaikuttavat eniten sosiaaliset suhteet ja koulun ulkopuoliset tekijät. Keskeiseksi osatekijäksi hyvinvoinnin ulottuvuuksissa tulivat vertaissuhteet.

Asiasanat: hyvinvoinnin ulottuvuudet, kouluhyvinvointi, koulun aikuiset, vertaissuhteet, yhteisöllisyys

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO.....	4
2 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	6
3 HYVINVOINTI KÄSITTEEN TARKASTELUA	7
3.1 Näkökulmia hyvinvoinnista.....	7
3.2 Kouluhyvinvointi	9
3.3 Yläkouluikäisten nuorten kouluhyvinvoinnin tarkastelua	12
4 KOULUHYVINVOINNIN ULOTTUVUUDET JANHUSEN TUTKIMANA.....	15
5 MUITA KOULUHYVINVOINTIA TARKASTELEVIA TUTKIMUKSIA.....	19
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	24
6.1 Aineiston hankinta	24
6.2 Aineiston analysointi	26
6.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	27
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	30
7.1 Teoriajohtoisella sisällönanalyysillä tunnistetut teemat	30
7.1.1 Yhteisöllisyys koulussa	31
7.1.2 Turvallisuudentunne.....	36
7.1.3 Identiteetti.....	41
7.1.4 Toiminnallisuus ja osallisuus	43
7.1.5 Ulkoiset ja materiaaliset järjestelyt	47
7.1.6 Koulun ulkopuoliset sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät.....	49
7.2 Keinoja hyvinvoinnin parantamiseen	52
8 YHTEENVETO JA POHDINTAA.....	56
8.1 Tarkastelussa hyvinvoinnin ulottuvuudet	56
8.2 Kouluhyvinvointia parantavia keinoja.....	60
8.3 Tutkimusprosessin tarkastelua ja jatkotutkimuksen aiheita.....	61
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	64
LÄHTEET	67
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tämä tutkimus tarkastelee oppilaiden kouluhyvinvointia ja siihen liittyviä osatekijöitä. Suuri osa lasten päivästä kuluu koulussa, joten kouluhyvinvointi nousee tärkeäksi tekijäksi. Oppilaiden kautta koulussa näkyy yhteiskunnan tämänhetkinen tilanne, sillä oppilaat tulevat kouluun erilaisista perhetilanteista ja kasvuolosuhteista. Nämä perheiden olosuhteet välittyvät koulumaailmaan ja vaikuttavat oppilaiden kokemuksiin ja näkemyksiin koulussa. Kouluhyvinvointia ei siis voida erottaa omaksi osa-alueeksi, vaan oppilaan kokemaan hyvinvointiin vaikuttaa kaikki oppilasta ympäröivät erilaiset yhteisöt.

Työskentelen yläkoululla erityisopettajana ja usein koulussa kuulee oppilaiden kysyvän ”*miksi näitä asioita pitää opetella?*” tai ”*mitä hyötyä tästä tiedosta on?*” Koulua ja opetusta ei koeta mielekkääksi, vaan usein pakoksi ja velvollisuudeksi. Kouluajalla on merkitystä myös oppilaan myöhemmän hyvinvoinnin kannalta. Jokainenhan meistä muistelee hyvällä ja pahalla kouluajojaan. Mielenkiintoni tämän tutkimuksen tekemiseen lähtee siis käytännöstä eli halusta tietää enemmän osatekijöistä, jotka vaikuttavat kouluviihtyvyyteen. Koulun toimintatapa on hyvin aikuislähtöinen ja olen havainnut, että käsitykset oppilaiden kouluhyvinvoinnista vaihtelevan huomattavasti koulun aikuisten keskuudessa. Tämän vuoksi haluan aineistonhankintaan aikuisnäkökulman eli tarkastelen koulun aikuisten tekemiä kirjoituksia.

Kouluhyvinvointi koetaan tärkeäksi asiaksi ja se mainitaan useissa lapsia koskevissa laeissa. Turvallisesta ympäristöstä mainitaan perusopetuslaissa (628/1998, 29§). Laissa määritellään myös oppilashuollon tarkoitus edistää ja ylläpitää oppilaiden oppimista, psyykkistä ja fyysistä terveyttä sekä sosiaalista hyvinvointia. Oppilaan terveydenhuoltoa koskevista asioista säättää terveydenhuoltolaki (2010/1326, 14§), jonka mukaan kouluterveydenhuollon tehtävänä on terveellisuuden ja turvallisuuden valvonta kouluyhteisössä sekä oppilaiden terveyden seuraaminen ja edistäminen. Lisäksi asetuksessa säädetään, että kouluyhteisön ja opiskeluympäristön terveellisyys ja turvallisuus on tarkastettava joka kolmas vuosi. Koulun toimintaa säätelee myös lastensuojelulaki (2007/417, 9§). Lain mukaan kunnan on taattava oppilaalle riittävästi tukea koulunkäyntiin ja kehitykseen liittyvien vaikeuksien ehkäisemisessä ja poistamisessa. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) painottaa yhteisöllistä oppilashuoltoa, jonka mukaan

kaikkien koulun aikuisten tulee toimia oppilaiden oppimista, hyvinvointia ja terveyttä edistäen niin, että oppilashuollon kohteena on koko oppilaitosyhteisö ja opiskeluympäristö. Lain mukaan koulussa painopiste pitää olla varhaisessa puuttumisessa tunnistuen, lieventäen ja ehkäisten opiskeluun liittyviä ongelmia. Koululla tehtävän sosiaalityön tulisi olla lastensuojelulain (417/2007) mukaan ehkäisevää lastensuojelua, jonka tavoitteena on edistää ja turvata lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Lisäksi laissa määritetään oppilaiden vanhemmuuden tukeminen. Lapset ovat suuren osan päivästä koulussa, joten on tärkeää, että hyvinvoinnin tukeminen on laissa määrättyä.

Tutkimus kuuluu sosiaalityön tieteenalaan ja tavoitteena on saada tietoa kouluhyvinvoinnista koulun aikuisten näkökulmasta ja tarkastella kirjoituksista nousevia teemoja hyvinvointiteoreettisista näkökulmista. Koulun sosiaalityön kehittämisen kannalta kouluhyvinvoinnista saatua tietoa voidaan hyödyntää siihen, miten koulun sosiaalityötä pitäisi kohdentaa ja millaisia toimintamalleja voitaisiin kehittää kuraattoreiden yksilö- ja yhteistyöhön.

Teoreettisena taustana käytetään muun muassa Janhusen (2013) oppilaiden näkökulmasta tunnistamia kouluhyvinvoinnin ulottuvuuksia ja tarkoituksena on saada kokonaiskuva hyvinvoinnin ulottuvuuksien esiintymisestä ja niihin liittyvistä osatekijöistä. Tutkimuksen teoreettiseksi pohjaksi olen analysoinut myös muun muassa Konun (2002) käsitteellistä hyvinvointimallia, Korkiamäen (2013) tarkastelemissa ikätoverisuhteita sosiaalisen pääoman teorian näkökulmasta sekä Nurmen (2009) opettajan dialogisuuden merkitystä kouluhyvinvointiin.

Tutkimus sisältää yhdeksän päälukua. Johdannon jälkeen kerrotaan tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset. Teoriaosuudessa tarkastellaan hyvinvoinnin ja kouluhyvinvoinnin käsitettä sekä yläkouluikäisen hyvinvointiin liittyviä erityispiirteitä sekä aikaisempia kouluhyvinvointiin liittyviä tutkimuksia. Sen jälkeen esitellään tutkimuksen eri vaiheet sekä tulokset ja lopuksi pohditaan tutkimuksen tulosten merkitystä koulun sosiaalityön kannalta.

2 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkielmassani tarkastelen koulu yhteisön aikuisten käsityksiä oppilaiden hyvinvoinnista. Tavoitteena on saada käsitys siitä, miten koululla työskentelevät aikuisten määrittävät oppilaiden kouluhyvinvoinnin ja minkälaisilla keinoilla kouluhyvinvointia voitaisiin parantaa. Koululla työskentelevät aikuiset ovat parhaita asiantuntijoita havainnoimaan ja tulkitsemaan kouluhyvinvointia. Koulu yhteisön toimintatavat ja säännöt ovat aikuislähtöisiä ja koulun aikuisilla on myös vastuu kouluhyvinvoinnin ylläpitämisestä ja edistämisestä. Tämän vuoksi haluan tehdä näkyväksi aikuisten käsitykset kouluhyvinvoinnista. Tutkimustehtävänä on tarkastella oppilaan kouluhyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä ja niistä koostuvia hyvinvoinnin ulottuvuuksia.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia käsityksiä koulun aikuisilla on kouluhyvinvoinnista?
2. Mitkä olisivat koulun aikuisten mielestä keinot, joilla voitaisiin vaikuttaa oppilaiden kouluhyvinvointiin?

Tutkimuskysymysten avulla on tarkoitus saada lisää tietoa kouluhyvinvointiin liittyvistä tekijöistä. Toivon, että tutkielman avulla voidaan tuottaa uutta tietoa oppilaiden kouluhyvinvoinnin tukemiseen. Omat kokemukseni koulu yhteisössä työskentelystä ovat antaneet lisäymmärrystä kouluhyvinvointiin ja sitä käsittelevään kirjallisuuden tarkasteluun.

3 HYVINVOINTI KÄSITTEEN TARKASTELUA

Tässä luvussa tarkastelen ensin hyvinvoinnin käsitettä yleisellä tasolla ja sen jälkeen kouluhyvinvoinnin käsitettä. Tarkastelussa on muun muassa hyvinvointitutkija Erik Allardt'n (1976) hyvinvointiteoria sekä Hirvilammen (2015) kestävästä hyvinvoinnin teoriasta.

Ensimmäisessä alaluvussa, jossa tarkastelen kouluhyvinvointia, on keskeisenä lähteenä Konun (2002) laatima kouluäkösevä hyvinvointikaavio. Sen mukaan kouluhyvinvoinnin keskiössä on koulu, mutta hyvinvointiin koulussa vaikuttavat myös oppilaan lähielinpiiri eli koti, elinympäristö, kaverit ja harrastukset. Toisessa alaluvussa tarkastelen kouluhyvinvointia erityisesti yläkouluiässä, sillä yläkoululla on erityispiirteitä, joilla on vaikutusta nimenomaan yläkouluiäkkäiden oppilaiden kokemaan hyvinvointiin. Tässä luvussa keskeisiä lähteitä ovat Bronfenbrennerin (1997) ekologisen siirtymän teoria ja Äärelän (2012) käsittelemä nivelvaihe yläkoulusta toisen asteen opintoihin. Toisessa alaluvussa tarkastelen oppilashuollon ja koulusosiaalityön merkitystä oppilaan kouluhyvinvointiin.

3.1 Näkökulmia hyvinvoinnista

Tutustuessani aihepiirin kirjallisuuteen huomasin, että hyvinvointi käsitteenä on erittäin laaja ja sitä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Vaaraman, Moision ja Karvosen (2010) mukaan hyvinvointi koostuu useista tekijöistä, sellaisista joita voidaan jollain lailla mitata tai ei-mitattavista tekijöistä eli yksilön omista arvostuksista ja tuntemuksista. Hyvinvointi-käsitteellä viitataan yleensä sekä yksilölliseen hyvinvointiin että yhteisötason hyvinvointiin. Mitattavia yhteisötason hyvinvoinnin ulottuvuuksia ovat muun muassa terveys, elinolot, työllisyys sekä toimeentulo. Yksilöllisiksi yksilön omiin kokemuksiin perustuviin ei-mitattaviksi hyvinvoinnin osatekijöiksi luetaan taas sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen ja onnellisuus ja sosiaalinen pääoma. Nämä hyvinvoinnin eri osatekijät tukevat yleensä toinen toistaan. Ihmisten puhuessa hyvinvoinnista yleisesti viitataan vaurauteen ja hyvään terveydentilaan. Hyvinvointia voidaan tarkastella myös yhteiskunnallisena käsitteenä ja sille on kehitetty erilaisia määritelmiä ja mittareita. Vaaraman ym. (2010) mukaan hyvinvoinnin osatekijät voidaan jaotella kolmeen ulottuvuuteen, joita ovat terveys, materiaallinen hyvinvointi ja koettu hyvinvointi. Terveys

on luonnollisesti tärkeä hyvinvoinnin ulottuvuus. Materiaalinen hyvinvointi tarkoittaa aineellista hyvinvointia ja yksilön sosioekonomista asemaa. Aineellisilla hyvinvoinnin ulottuvuuksilla katsotaan olevan selvä yhteys koettuun hyvinvointiin ja terveyteen. Koettu hyvinvointi tarkoittaa sitä, miten yksilö itse kokee hyvinvoinnin ja millaista hän odottaa hyvän elämän olevan. Hyvä elämä sisältää muun muassa ihmissuhteet, omanarvontunnon ja mielekkään tekemisen. (Vaarama, Moisio ja Karvonen 2010, 11–14)

Kauppisen, Saikun ja Kokon (2010) mukaan hyvinvointi voidaan määrittää fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten näkökulmien kautta. Fyysinen tarkoittaa kehon hyvinvointia, psyykkinen terveys tarkoittaa mielen hyvinvointia ja oman itsensä arvostamista. Sosiaalinen terveys tarkoittaa toimivia ja mielekkäitä ihmissuhteita. Työelämässä hyvinvointia on tutkittu seuraamalla työntekijöiden psyykkisiä ja fyysisiä oireita, koettua terveydentilaa ja työkykyä, työtyytyväisyyttä, työuupumusta sekä sairauspoissaolo-, ammattitauti- ja työtapaturmatilastoja. (Kauppinen, Saikku ja Kokko 2010, 234–237)

Hyvinvointitutkija Erik Allardt (1976) jakaa myös hyvinvoinnin kolmeen osaan. Näitä kuvaavat käsitteet *having*, *loving*, ja *being*. *Having* tarkoittaa omistamista, joka sisältää tulot, asumisen, terveyden ja elintason osatekijät. *Loving* tarkoittaa rakastamista ja sisältää ihmissuhteet. Kolmantena on *being* oleminen, joka sisältää itsensä toteuttamisen ja vaikuttamismahdollisuudet. Teorian mukaan elämänlaatua voidaan verrata hyvinvoinnin käsitteeseen. Sen mukaan elämänlaatu sisältää aineellisen hyvinvoinnin, sosiaaliset suhteet, henkilökohtaisen hyvinvoinnin tunteen ja viihtyisän ympäristön eli kaikki ne asiat, jotka kuuluvat ihmisen hyvin voimisen tarpeisiin. (Allardt 1976, 32, 37–38) Hirvilammi (2015) tarkastelee hyvinvointia relationaalisen ihmiskäsityksen kautta. Sen mukaan ihminen nähdään osana luontoa ja välttämättöminä suhteina muihin ihmisiin. Käsityksen mukaan luonto on se, joka mahdollistaa ihmisille elämisen hyvinvoinnin ja edellytykset elää. Hirvilammi käyttää termiä kestävä hyvinvointi, joka sisältää ihmiselle tarpeellisen ja kohtuullisen elintason ja mielekäästä vastuullista toimintaa. Kestävän hyvinvoinnin taustalla on pyrkä ekotehokkuuteen eli ihmiselle riittävien tarpeiden tyydyttämistä niin että luontoa tuhotaan mahdollisimman vähän. Ihmisen hyvinvoinnin katsotaan olevan riippuvainen luonnon ekosysteemeistä, joihin ihminen vaikuttaa omalla toiminnallaan. Tätä ihmisen ja luonnon välillä tapahtuvaa toimintaa sanotaan vastavuoroiseksi suhteeksi. Kestävän hyvinvoinnin ja sen sisältämän relationaalisen ihmiskäsityksen mukaan hyvinvointi koostuu turvallisuudesta, välttämättömistä materiaalisista olosuhteista, terveydestä, hyvistä sosiaalisista suhteista sekä ihmisen vapaudesta valintoihin. Kestävän hyvinvoinnin

ihmiskäsitys korostaa yhteyttä ihmisiin ja fyysiseen luontoon. (Hirvilammi 2015, 42, 62, 83) Tuuli Hirvilammi (2015) on tutkinut yksilön hyvinvointia ekologisten kysymysten näkökulmasta. Tutkimuksen tavoite on kehittää kestävästä hyvinvoinnin teoriaa, joka tunnistaa ihmisen ja luonnon välisen vuorovaikutuksen sekä kestäväyyden tavoitteet. Tässä viitekehyksessä tarkastellaan ihmisten toiminnan ja luonnonvarojen kulutuksen välisiä vaikutussuhteita. Kestävä hyvinvoinnin teoria perustuu relationaaliseen ihmiskäsitykseen, jonka mukaan ihmisten välisen jatkuvan vuorovaikutuksen avulla ihminen kehittyy. Tunnistaessaan riippuvuutensa luonnosta ihminen ymmärtää, että luonnonsuojelu palvelee luonnon lisäksi ihmistä. Tulee myös huomioida se, että ihminen ei voi selviytyä ilman luontoa mutta luonto tulee toimeen ilman ihmistä. Ihmisen tulee ajatella, mitä vaikutuksia luonnon hyödyntämisellä on. Luonnonvarojen käyttäminen voi vaikuttaa esimerkiksi ekosysteemeihin tuhoten ihmisen hyvinvoinnin kannalta oleellisia ekologisia luonnon prosesseja. Tämän vuoksi ihmisten luonnonvarojen kulutuksen on sopeuduttava ekosysteemien uusiutumiskyvyn rajoihin. (Hirvilammi 2015, 63) Kestävässä kehityksessä sisältyy vahvasti ajatus muiden huomioon ottamisesta. Ihmiset nähdään osana suhteiden verkostoa, joiden hyvinvointiin huolenpito kohdistuu. Kestäväyyden tavoitteisiin liittyy lisäksi oikeudenmukaisuus ja tietoisuus tulevien sukupolvien tarpeista sekä ihmisen riippuvuus luonnosta. (Hirvilammi 2015, 63, 65, 80)

Hyvinvoinnin yksiselitteinen määrittäminen on vaikeaa, koska hyvinvointia voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Jokainen yksilö kokee oman terveytensä omalla tavallaan. Myös sillä on merkitystä kuka tai mistä näkökulmasta hyvinvointia määritellään.

3.2 Kouluhyvinvointi

Perusopetuslain (2§) mukaan suomalaisella perusopetuksella on opetus- ja kasvatustehtävä. Kasvatustehtävän toteuttaminen velvoittaa koulua ottamaan huomioon kaikki lapsen elämässä vaikuttavat aikuiset. Lasten elämään vaikuttavilla aikuisilla tarkoitetaan yleensä lasten huoltajia. Kun kodin ja koulun yhteistyö toimii hyvin, vaikuttaa se oppilaan myönteiseen asennoitumiseen koulunkäyntiä kohtaan ja siten myös oppilaiden koulumenestykseen. Kodin ja koulun yhteistyön toimivuus vaikuttaa myös koulun ja luokan ilmapiiriin, joka on tärkeä kouluhyvinvoinnin osatekijä. Peltosen ja Kalkkisen (2007) mukaan

että oppilas nähdään koulussa opetuksen kohteena eikä oteta huomioon lapsen elämää koulun ulkopuolella. Näin ollen esimerkiksi oppilaiden vanhempia ei oteta mukaan päätettäessä koulua koskevia asioita. Hyvin yleistä onkin, että koulun ja kodin yhteistyökulttuuri liittyy kouluongelmien selvittämiseen. (Peltonen ym. 2007, 42–46)

Koulun tehtävänä on oppilaiden hyvinvoinnin tukeminen. Suomen peruskouluissa tavoitetaan lähes kaikki koulua käyvät lapset ja heidän perheensä. Koulussa hyvinvointiin vaikuttaviin ongelmakohtiin pitäisikin havahtua ajoissa ja varhaisessa vaiheessa tehdä ratkaisuja. Kouluhyvinvointi on noussut kouluissa esille laajoissa kansainvälisissä vertailuissa. Pippurin (2015) mukaan suomalaisen koulutusyhteiskunnan kannalta vertailut eivät ole kovinkaan hyviä, sillä vaikka oppimistulokset ovat hyviä, kouluviihtyvyys on todettu alhaiseksi. Vertailujen mukaan koulumenestyksellä ja oppimistuloksilla ei näytä olevan suoraa yhteyttä kouluviihtyvyyteen, vaan kouluviihtyvyyteen näyttävät enemmän vaikuttavan koulun sosiaaliset tekijät. (Pippuri 2015, 14)

Kouluviihtyvyys muodostuu useasta kouluhyvinvoinnin osa-alueesta. Konu (2004) on laatinut hyvinvointikaavion, joka pohjautuu Allardtin (1976) ajatuksiin hyvinvoinnista. Allardtin mukaan kouluhyvinvointiin vaikuttaa itsessään koulu ja sen sisälle kuuluvat toiminnot. Kouluhyvinvointiin vaikuttavia muita tekijöitä ovat oppilaan lähi elinpiiri, johon katsotaan kuuluvaksi koti, useat erilaiset yhteisöt, johon oppilas kuuluu sekä ympäristö. Konun (2004) kaavio perustuu neljään hyvinvointia selittävään osatekijään. Ensimmäinen osatekijä on ”having” eli materiaallinen puoli. Se sisältää koulun puitteet eli koulurakennuksen ja luokkatilat sekä opetusvälineet. Toisena osatekijänä on ”loving”, joka sisältää kaikki ihmissuhteet koulussa sekä koulun ja kodin välillä sekä koulun ilmapiirin. Kolmantena osatekijänä on ”being” eli itsearvostus. Tämä tarkoittaa sitä, miten oppilas itse arvostaa omaa olemistaan ja vaikuttamismahdollisuuksiaan koulussa. Neljäntenä osatekijänä on ”health” eli terveys eli kuinka terveeksi oppilas itsensä tuntee. (Konu 2004, 11–17)

Piispasen (2008) mukaan oppimisympäristö sisältää fyysisen ympäristön, psyykkiset tekijät sekä sosiaaliset suhteet. Fyysinen oppimisympäristö sisältää koulun tilat ja ympäristön, opetusvälineet ja opetusmateriaalit. Psyykkinen ja sosiaalinen oppimisympäristö sisältää tekijät, jotka liittyvät yksittäisen oppilaan kognitiivisten ja emotionaalisten tekijöiden lisäksi sosiaalisiin ihmissuhteisiin. Oppimisympäristöllä ja koulunhenkilöstöllä ja niistä erityisesti opettajalla on tärkeä merkitys kouluhyvinvoinnin edistämiseksi, sillä koulun aikuisten opettajan pitäisi pystyä näkemään oppilaan erilaiset tuen tarpeet ja puuttua niihin tarpeellisella tavalla jo varhaisessa vaiheessa. Oppimisympäristössä koettu turvallisuus ja

hyvä olo nousevat ensiarvoisen tärkeään asemaan. Koulun oppimisympäristön laadulla on merkittävä kantama oppilaan nykyisyyden ja tulevaisuuden näkökulmasta. (Piispanen 2008, 194) Kiilakosken (2012) mukaan kouluhyvinvointia määrittää paljolti oppilaan ja opettajan välinen suhde. Pääsääntöisesti oppilaat eivät halua puhua asioistaan opettajille, vaan pitävät etäisyyttä opettajiin. Kouluviihtyvyyso Ongelmaksi muodostuu se, että oppilaiden mielestä koulu on opettajien tekemä tila. Yläkouluikäisten oppilaiden kehitysvaiheeseen kuuluu välimatkan hakeminen aikuisiin. Oppilaiden ja opettajien välistä etäisyyttä tukee myös nuorten ajatus siitä, että suomalainen koulu on enemmän aikuiskeskeinen kuin oppilaskeskeinen. (Kiilakoski 2012, 39–42)

Opetusmenetelmät ja oppimateriaalit ovat nykyään pääasiassa sähköisiä ja myös koulussa sähköiset oppimateriaalit edellyttävät tietokoneen ja älypuhelimien jatkuvaa käyttöä. Näin ollen tietokoneet ja älypuhelimet mahdollistavat jatkuvan sosiaalisen median käytön vapaa-ajalla ja myös koulupäivän aikana. McDoolin ym. (2016) mukaan lapset ovat vähemmän onnellisia, mitä enemmän he viettävät aikaa sosiaalisessa mediassa. McDoolin ym. (2016) mukaan sosiaalisessa mediassa käytetty aika vaikuttaa negatiivisesti nuoreen liittyviin elämänalueisiin kuten koulunkäyntiin, nuoren ulkonäköön ja perheeseen. Sosiaalinen media vaikuttaa myös suuresti ystävyysuhteiden laatuun. Muun muassa kiusaaminen ja yleensä mielipiteen ilmaiseminen on helpompaa sosiaalisen median välityksellä kuin kasvotusten. Tutkimuksen mukaan tytöt kärsivät haittavaikutuksista enemmän kuin pojat. Tutkijoiden mukaan facebookissa pitäisi olla terveystarvitus, sillä sosiaalisessa mediassa piilee niin suuri negatiivinen terveystarvitusriski.

Koulussa koetun hyvinvoinnin ja kouluympäristön vaikutus psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin on merkittävä. Sosiaaliseen hyvinvointiin kuuluu ystävyysuhteiden muodostaminen, joten luonnollisesti koulu on merkittävä paikka muodostaa ystävyysuhteita. Suurimmaksi osaksi ystävyysuhteet koulussa ovat positiivisia, mutta suhteiden luominen sisältää myös paljon negatiivisia asioita, kuten kiusaamista, syrjintää ja jopa väkivaltaa. Yleisesti ottaen oppilaat menevät kouluun mielellään juuri kavereiden takia, mutta toisaalta kavereiden kohtaamista voidaan myös jännittää ja pelätä. Nuorten vertaissuhteita koulussa ei siis voida aina nähdä vain positiivisena voimavarana. Nuorten ystävyysuhteet ja niiden muotoutuminen sisältävät myös paljon vaatimuksia ja välillä kaveripiirin ulkopuolelle jättämistä. (Harinen ja Halme 2012, 54) Myös Pajun (2011) mukaan oppilaiden pahin pelko on kaveripiirin ulkopuolelle jääminen. Kuuluminen ryhmään

ja yhteisöön on nuorille tärkeää ja sen voi sanoa olevan perustarve. Joutuminen syrjään ihmissuhteista, kavereista tai koulu yhteisöstä voi merkitä syrjäytymistä. (Paju 2011, 39–42) Harisen ym. (2012) mukaan kouluviihtyvyyteen vaikuttavat monet asiat eli koulu, kodit, harrastukset sekä myös päätöksenteko ja resursointi. Kouluhyvinvoinnin edistäminen on siis monen tahon yhteinen tehtävä. (Harinen ym. 2012, 65)

3.3 Yläkouluikäisten nuorten kouluhyvinvoinnin tarkastelua

Aiemmissa luvuissa tarkastelin hyvinvointia ja kouluhyvinvointia käsitteenä. Tässä alaluvussa tarkasteluni kohdistuu siihen, mitkä seikat vaikuttavat hyvinvointiin yläkouluiässä.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella yläkouluikäisten oppilaiden kouluhyvinvoinnin määrittymistä. Yläkoululla on omat ominaispiirteensä, jotka osaltaan vaikuttavat oppilaan hyvinvointiin ja esimerkiksi siirtyminen alakoulusta yläkouluun on suuri muutos oppilaalle. Siirtyminen tarkoittaa aina jonkinasteista muutosta. Bronfenbrenner 1979, Karikosken 2008, 22–25 mukaan) käyttää käsitettä ekologinen siirtymä, jossa siirtymä tarkoittaa fyysisen siirtymän lisäksi siirtymän aiheuttamia muutoksia sosiaalisessa ympäristössä. Erilaisissa siirtymissä ihmisen rooli muuttuu, joten ihminen alkaa vaikuttaa ympäristöönsä eri tavoin kuin aiemmin. Myös ihmistä ympäröivän ympäristön suhtautuminen muuttuu siirtymien jälkeen. Roolin muutokset ja siirtymiset koetaan henkilökohtaisesti, joten jokainen siirtymä on yksilölle erilainen ja henkilökohtainen kokemus. Bronfenbrennerin jakaa ekologisen ympäristön neljään sisäiseen tasoon sen perusteella, kuinka lähellä ne ovat yksilöä. Tasot ovat mikro-, meso-, ekso- ja makrotasot. Näistä tasoista mikrotaso on lähinnä ihmistä ja sisältää jokapäiväiset elinympäristöt. Koulun ekologinen ympäristön taso on mikrotaso ja tähän ympäristöön kuuluvat lähimpinä tekijöinä luokkakaverit ja opettajat. Tässä mikrotason ympäristössä oppilas tietää ja tunnistaa oman roolinsa ja paikkansa ja siten vuorovaikutus vertaissuhteiden ja koulun aikuisten välillä on helppoa. Yksilöllä voi olla useita mikrotasoja yhtä aikaa. Tämä tarkoittaa oppilaiden kohdalla sitä, että mikrotasoon kuuluvat koulu ympäristön lisäksi perheeseen ja harrastuksiin liittyvät ympäristöt. (Bronfenbrenner 1994, 39–41)

Suurena muutoksena alakoulusta yläkouluun siirtymisenä on opiskelun muuttuminen aineenopettajamalliseksi sekä opintoihin liittyvä valinnaisuus. Tämä vaikuttaa suuresti kaverisuhteiden muotoutumiseen. Valinnaisuuden vuoksi opetusryhmät vaihtelevat usein samankin koulupäivän aikana. Myös koulun koko ja oppilaiden määrä ovat yleensä isompi

yläkoulussa. Suuremman oppilasmäärän vuoksi rinnakkaisluokkia on useampia ja vanhat alakouluaikeiset kaverisuhteet väkisinkin muuttuvat. Yläkoulussa ei ole enää myöskään omaa opettajaa eikä omaa kotiluokkaa. Yläkouluun siirtyminen merkitseekin uusien suhteiden luomista ja tämä voi vaikuttaa yhteisöllisyyden muotoutumiseen. Sosiaalisten kaverisuhteiden laadulla on suuri merkitys siihen, miten koulussa viihdytään. Yläkouluvuosina myös koulun ja kotien välinen yhteydenpito ja yhteistyö vähenevät merkittävästi, mikä osaltaan vähentää oppilaan kokemaa hyvinvointia.

Suurin osa nuoren koulupäivään liittyvästä vuorovaikutuksesta tapahtuu vertaisten kanssa. Yläkouluikäisen nuoren yhtenä tärkeänä kehitystehtävänä on identiteetin muodostaminen. Savolaisen (2005) mukaan sosiaalisella ympäristöllä on suuri merkitys nuoren identiteetin muotoutumisessa, sillä ympäristön antama palaute asettaa tiettyjä odotuksia ja vaatimuksia nuorelle. Yläkouluiässä nuorella tapahtuu monia fysiologisia ja psyykkisiä muutoksia kehossa ja mielessä. Tällöin muun muassa ajattelun kehittyminen monipuolistuu ja tapahtuu biologista kypsymistä eli kehon fyysisiä muutoksia. Nämä muutokset muuttavat nuoren minäkuvaa. Lisäksi hormonitoiminnan ja fyysisen kasvun lisääntyminen vaikuttaa myös psyykkiseen tasapainoon. Nykypäivän yhteiskunnassa tapahtuu koko ajan muutoksia, joita nuoren pitäisi kyetä hallitsemaan. Jos nuori epäonnistuu elämänsä hallinnassa ja eheän identiteetin muodostamisessa, on hänen vaikea löytää oma paikkansa eri yhteisöissä. (Savolainen 2005, 8–9)

Monenlaisia fyysisiä ja psyykkisiä myllerryksiä läpikäyvä nuori kuuluu koulussa luokkayhteisöön ja laajemmin koko kouluyhteisöön. Se asema, minkä oppilas kouluyhteisössä saa, voi merkitä myös sosiaalista syrjäyttämistä ja koulukiusaamista. Tämä voi johtua siitä, että yläkouluun siirryessä ja tässä nuoren kehitysvaiheessa saattavat aiemmin pienenä tuntuneet vaikeudet kärjistyä. (Äärelä 2012, 171–172) Äärelän (2012) mukaan koulu itsessään voi saada aikaan syrjäytymistä. Jos esimerkiksi oppilaalle annettava tuki ei ole riittävää tai sitä ei saa ollenkaan, ei oppilas saa tarvittavia tietoja tulevaisuuttaan varten. Toisaalta koulun tukitoimista esimerkiksi erilliset erityisopetusryhmät voivat tuottaa syrjäytymistä tai leimaamista. Tästä esimerkkinä Äärelän (2012) tekemä tutkimus, jossa hän tarkastelee nuorten vankien peruskoulukokemuksista. Ensimmäisinä kouluvuosinaan vangit olivat kokeneet oppimisen iloa ja yrittäneet tietoisesti sopeutua koulun vaatimuksiin. Tuen tarpeiden kasvaessa ja kouluvuosien edetessä he olivat alkaneet tuntea itsensä yhä huonommiksi koululaisiksi ja ihmisiksi. Vankeusrangaistukseen joutuneet henkilöt olivat kokeneet omat peruskouluaikeansa kielteisesti ja heidän koulutustasonsa oli keskimääräistä

matalampi. Tämä johtui osaksi siitä, että peruskoulussa opettajien pedagogiset taidot ja oppilashuollon toimintatavat eivät olleet riittäviä haastavasti käyttäytyvien ja erilaisten oppijoiden integroimiseksi opetukseen. Riittämättömien tukitoimien vuoksi alakoulussa, vankilaan tuomitut nuoret kokivat peruskoulun epäoikeudenmukaiseksi paikaksi. (Äärelä 2012, 121.)

Peruskoulun päätyttyä nuorilla on vuorossa siirtyminen toisen asteen koulutukseen. Ekologisista siirtymistä erityisesti nivelvaihe yläkoulusta toisen asteen opintoihin pidetään riskialttiina siirtymänä. Jos nuoren identiteetin muodostuminen ei ole eheää, voi nuorelle olla vaikea tehdä tulevaisuuttaan koskevia päätöksiä. Perttulan (2015) mukaan nivelvaihe sisältää syrjäytymisriskin, koska yhteiskunnan vaatimusten mukaisesti jatko-opiskelupaikka pitää löytää kaikille. Perttulan (2015) kritisoi tähän nivelvaiheeseen liittyvää syrjäytymiskeskustelua, sillä hänen mielestään huomio on kohdistettu väärin asioihin. Nuorella katsotaan olevan ongelma ja hän on vaarassa syrjäytyä, jos hän ei hae toisen asteen opiskelupaikkaa heti peruskoulun jälkeen. Nykypäivänä korostetaan nuorten osallisuutta ja vaikuttamista päätöksentekoon. Osallisuus tarkoittaa nivelvaiheessa sitä, että nuoren on pakko kouluttautua tiettyyn aikaan. Nuoruus on kuitenkin kehitysvaihe, jolloin moni asia voi olla vielä epävarmaa. Lisäksi muuttuva maailma ja sosiaalinen media asettaa omat haasteensa nuorelle elämän kannalta ratkaisevien päätösten tekoon. Kaikki nuoret eivät ole tähän yhtä aikaa valmiita. Käytännössä kuitenkin yläkouluiässä nuori vastuullistetaan ja velvoitetaan tekemään tulevaisuuttaan koskevat ratkaisut ja päätökset. Perttulan (2015) mukaan nuorten auttamisessa sosiaalityön ammattietiikka velvoittaa ottamaan huomioon nuoren keskeneräisyys, eli sen onko hän valmis tekemään päätöksiä omassa elämäntilanteessaan. (Perttula 2015, 106, 108) Myös oppilashuollolla on tässä vaiheessa annettu tehtäväksi syrjäytymisen ehkäiseminen. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 6§). Myös Pippurin (2015) mukaan onnistunut siirtymävaiheiden yli ulottuva ohjaus auttaa nuorta sopivan urapolun valinnassa ja vähentää toisen asteen opintojen keskeytyksiä. (Pippuri 2015, 26–32)

Hyvinvointi ja kouluhyvinvointi on laajasti ymmärrettävä käsite. Sitä voidaan tarkastella hyvin laajasti eri ikäisten ihmisten kannalta. Yläkouluikäinen nuori on kehitysvaiheessa, jossa siihen liittyviä erityispiirteitä ei voi olla huomioimatta kouluhyvinvointia tarkasteltaessa.

4 KOULUHYVINVOINNIN ULOTTUVUUDET JANHUSEN TUTKIMANA

Marja-Liisa Janhunen on tehnyt vuonna 2013 väitöskirjan, johon oma tutkimukseni nojaa keskeisesti. Tutkimuksen aineisto muodostuu 8. ja 9. luokkien oppilaiden kirjoittamista aineista (n=461), joissa oppilaat tarkastelivat kouluhyvinvointia ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Ainekirjoitukset toteutettiin neljässä eteläsavolaisessa peruskoulussa vuosina 2007, 2008 ja 2009. Janhunen analysoi aineiston tarveteoreettisesta näkökulmasta yhdistämällä induktiivisen eli aineistolähtöisen ja deduktiivisen eli teoriasidonnaisen sisällönanalyysin. Tutkimustulokset muodostuivat kouluhyvinvoinnin osatekijöistä, kouluhyvinvoinnin ulottuvuuksista ja lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin eri oppilastyyppejä. Janhunen (2013) määrittää kouluhyvinvointia ulottuvuuksilla, joita ovat *yhteisöllisyys*, *turvallisuudentunne*, *identiteetti*, *toiminnallisuus* tai *osallisuus* ja *ulkoiset tai materiaaliset järjestelyt*. Taulukkoon 1 olen koonnut hyvinvointiulottuvuudet ja niiden perustana käytetyt kouluhyvinvoinnin osatekijät. (Janhunen 2013, 80–89)

Taulukko 1. Kouluhyvinvoinnin ulottuvuudet ja niiden osatekijät.

YHTEISÖLLISYYS	TURVALLISUUDEN TUNNE	IDENTITEETTI	TOIMINNALLISUUS TAI OSALLISUUS	ULKOISET TAI MATERIAALISET JÄRJESTELYT
kaverisuhteet ja vertaisryhmä, koulun ilmapiiri ja yhteishenki, opettajien ammattitaito ja asenne, suhtautuminen oppilaisiin	kuri, järjestys ja työrauha, kodin ja koulun välinen yhteistyö, kaverisuhteet ja vertaisryhmä koulun ilmapiiri ja yhteishenki	kaverisuhteet ja vertaisryhmä, opettajien ammattitaito ja asenne, suhtautuminen oppilaisiin, koulun ilmapiiri ja yhteishenki	opetuksen laatu ja opetusjärjestelyt, kaverisuhteet ja vertaisryhmä, koulun ilmapiiri ja yhteishenki	koulutilat ja ympäristö, ruoka ja ruokailu, terveydenhoitaja-kuraattoripalvelut

Ensimmäinen hyvinvoinnin ulottuvuus on **yhteisöllisyys**. Yhteisöllisyyteen vaikuttavat kaikki kouluyhteisön sosiaaliset suhteet. Näitä ovat suhteet kavereihin, opettajiin sekä koulun muuhun henkilökuntaan. Yläkouluikäiselle tärkeimpiä asioita elämässä ovat hyväksyntä joukkoon ja vertaisuus muiden kanssa. Jos jää kaveripiirin ulkopuolelle voi se merkitä nuorelle yksinäisyyttä altistaa kiusaamiselle. Janhunen (2013) mukaan kokemus

porukkaan kuulumisesta ja kaverisuhteet nähdään oppilaiden koulunkäynnin perustarpeena. Yhteisöllisyys kouluyhteisössä on tärkeää myös nuoren identiteetin muotoutumisen kannalta. Yhteisöllisyys sisältää kokemuksen osallisuuden tunteesta eli siitä, että voi toimia vastavuoroisesti ryhmässä sekä vaikuttaa ryhmän toimintaan. Kokemus yhteisöllisyydestä sisältää mahdollisuuden kokea osallisuutta omalla tavallaan. (Janhunen 2013, 80–81.)

Se, miten opettaja suhtautuu oppilaisiin vaikuttaa olennaisesti yhteisöllisyyteen. Opettajien suhtautuminen oppilaisiin tulisi olla positiivista, oikeudenmukaista ja tasavertaista. Tällainen opettajuus vahvistaa yhteisöllisyyden tunnetta ja vaikuttaa positiivisesti koko kouluyhteisön ilmapiiriin. Opettajan ja oppilaan keskinäinen kunnioitus sekä arvostus ja luottamus tarjoavat oppilaille mahdollisuuden osallisuuteen ja toimintamahdollisuuksiin. (Janhunen 2013, 82–83)

Toinen hyvinvoinnin ulottuvuus on **turvallisuuden tunne**. Janhusen (2013) mukaan turvalliseen opiskeluympäristöön koulussa kuuluu kuri ja järjestys, joiden avulla mahdollistetaan työrauha luokassa. Luokan työrauha vaikuttaa oppilaiden mahdollisuuteen oppia ja myös opettajan opettamiseen. Turvallisuudentunteen luomisessa on tärkeää opettajan rooli ja opettajuuteen liittyvä vahva auktoriteettiasema. Opettajien oikein ansaittu auktoriteettiasema takaa kaikille tasapuolisesti turvallisen ja rauhallisen opiskeluympäristön. Yläkouluiässä turvallisuuteen liittyy myös luokanvalvoja, jonka tulisi olla tietoinen oppilaiden asioista. Oppilaiden turvallisuuden tunnetta lisää myös koulun ja kodin yhteistyö. Yhteistyön tulos sisältää selkeine toimintatapoineen yhteiset tavoitteet. Kodin ja koulun yhteistyöhön vaikuttaa paljon millaisen roolin opettaja ottaa. Myös vanhemmilta odotetaan vastavuoroisesti aikaa ja kiinnostusta oppilaan kouluasioita kohtaan. Nuorten mielestä turvallisuudentunnetta lisää juuri vanhempien aito kiinnostus koulunkäyntiä kohtaan. (Janhunen 2013, 83–85)

Kolmantena hyvinvoinnin ulottuvuutena on **identiteetti**. Sen muodostuksessa kaverisuhteet ja vertaisryhmä on tärkeässä asemassa, sillä nuori vertaa omaa minäkuvaa suhteessa toisiin ikätovereihin. Koulun sosiaalinen ympäristö asettaa tiettyjä odotuksia ja vaatimuksia nuorelle. Silti koulussa pitäisi kaikilla olla mahdollisuus olla oma itsensä ja luottaa omiin kykyihinsä. Identiteetin eli minäkuvan muotoutumiseen vaikuttaa olennaisesti se, että hyväksyy itse itsensä toisten joukkoon. Sen jälkeen, kun pystyy hyväksymään itsensä, pystyy huomioimaan myös kaverit osana ryhmää. Janhusen (2013) mukaan koulussa käynnin tärkeimmäksi tekijäksi oppilaat näkivät mahdollisuuden olla kavereiden kanssa ja vasta tämän jälkeen tuli itse opiskelu. Kaverisuhteet koulussa koettiin vaikuttavan

positiivisesti koko koulunkäyntiin. Jos taas kaverisuhteet ovat huonot tai niitä ei ole ollenkaan, vaikuttaa se negatiivisesti opiskeluun ja turvallisuudentunteeseen. (Janhunen 2013, 85–86)

Opettajien ammattitaidolla on merkitystä kouluhyvinvointiin siinä, miten koulussa pystytään huomioimaan oppilaiden erilaisuuksia. Ammattitaitoa vaatii erityisesti monipuolisten arviointimenetelmien käyttö, sillä oppilaan pitäisi pystyä näyttämään osaaminen muullakin kuin perinteisinä koearvosanoina. Monipuoliset arviointimenetelmät tasapuolistavat oppilaiden arviointia. Oppilaan hyvinvointiin vaikuttava ja sitä lisäävä asia on kokemus siitä, että on hyvä jossakin. Kouluympäristössä tämä tarkoittaa sitä, että nuorella on tunne, että hallitsee oman koulunkäyntinsä ja saa tukea siihen. Oppilas, joka tuntee itsensä kyvyttömäksi, kokee itsensä usein tyytymättömäksi ja ulkopuoliseksi. Tällainen kokemus vaikuttaa kouluviihtyvyyteen ja koulukielteisyyteen. Tämän vuoksi käsitykseen omasta kyvykkyydestä on koululla suuri merkitys. Vielä nykyäänkin kouluissa painotetaan sitä, että lahjakas oppilas on kyvykäs. (Harinen ym. 2012, 19)

Toiminnallisuus ja osallisuus ovat neljäs hyvinvoinnin ulottuvuus. Toiminnallisesti suuntautunut oppilas pystyy toteuttamaan itseään koulu yhteisössä tai luokassa toiminnan kautta. Oppilas, joka pystyy vaikuttamaan koulun asioihin, tuntee osallisuutta. Oppilaiden mahdollisuus toiminnallisuuteen ja osallisuuteen auttaa löytämään oman paikkansa koulu yhteisössä. Kaikilla oppilailla tulisi olla mahdollisuus osallistua koulutoimintaan ja vaikuttaa siinä ja siten tuntea toiminta merkitykselliseksi. Toiminnallisuuden ja osallisuuden onnistumiseen koulussa vaikuttaa koulun ilmapiiri ja opettajien asenne. Yläkoulujen tukioppilailla on tärkeä asema oppilaiden toiminnallisuuteen ja osallisuuteen ohjautumisessa. Esimerkiksi siirtymävaiheessa alakoululta yläkoululle tukioppilaat ovat tärkeä tuki. (Janhunen 2013, 86–87)

Viidentenä hyvinvoinnin ulottuvuutena on **ulkoiset tai materiaaliset järjestelyt**. Näihin vaikuttavia osatekijöitä ovat muun muassa koulumatkat, luokka- ja koulutilat, kouluruoka sekä oppilashuollon tukipalvelut. Luokka- ja koulutilat vaikuttavat olennaisesti viihtyvyyteen ja kouluhyvinvointiin. Usein on niin, että jos oppilaat voisivat itse olla mukana päättämässä luokka- ja koulutilojen viihtyvyydestä, vaikuttaisi se osallisuuteen, lisäksi yhteisvastuuta ja oppilaiden keskinäistä kontrolloivaa ilmapiiriä. Paikat pysyisivät paremmin kunnossa ja ehjinä. Ulkoisiin ja materiaalsiin järjestelyihin kuuluvat myös riittävät oppilashuollon tukipalvelut. Koulun oppilashuollon tulisi olla ennaltaehkäisevää toimintaa ja arjessa tärkeimpien henkilöiden kuten terveydenhoitajan ja kuraattorin palveluja

pitäisi aina olla saatavilla. Oppilashuollon ennakoivalla toiminnalla voidaan ylläpitää ja jopa vahvistaa yksilön hyvinvointia sekä estää pahoinvoinnin syntyminen. Yhteiskunnallisesti on huomattavasti halvempaa kohdentaa voimavaroja ennaltaehkäisevään kuin korjaavaan työhön. Oppilaat, jotka kulkevat koulumatkat linja-autoilla kuluu paljon aikaa koulumatkoihin. Pitkät koulumatkat ja koulumatkojen huonot olosuhteet laittavat oppilaat epätasa-arvoiseen asemaan eivätkä voi olla vaikuttamatta koettuun kouluhyvinvointiin. Ilmainen kouluruoka on tärkeä osa koulupäivää. Valitettavasti monet oppilaat jättävät ruokailun väliin, mikä näkyy levottomuutena ja keskittymisvaikeutena. Ruokalan siisteys- ja viihtyvyystekijät vaikuttavat myös ruokailuhetkeen. (Janhunen 2013, 87–89)

Oppilaiden näkemyksissä kouluhyvinvoinnin osatekijöinä korostuivat turvallinen ilmapiiri ja koulun sisäiset ihmissuhteet. Oppilaat korostivat erityisen tärkeinä sekä suhteita kaveripiirissä, että suhteita opettajien ja oppilaiden välillä. Kouluhyvinvoinnin ulottuvuuksista yhteisöllisyys ja kuuluminen joukkoon painottuivat voimakkaammin.

5 MUITA KOULUHYVINVOINTIA TARKASTELEVIA TUTKIMUKSIA

Tässä luvussa tarkastelen aikaisempia oppilaiden kouluhyvinvointiin liittyviä tutkimuksia. Olen valinnut tarkasteluuni erityisesti sellaiset tutkimukset, jotka liittyvät suomalaisten koulujen hyvinvointiin ja yläkouluikäisiin oppilaisiin. Lisäksi mukana on yksi kansainvälinen tutkimus.

Anne Konun (2002) väitöskirjan ”Oppilaiden hyvinvointi koulussa” tavoitteena oli selkeyttää kouluhyvinvoinnista käytävää keskustelua sekä tuottaa väline kouluhyvinvoinnin arviointiin. Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella hyvinvointia koulussa oppilaiden näkökulmasta ja oppilaiden kokemana. Tutkimuksen päätuloksena tuotettiin käsitteellinen koulun hyvinvointimalli, jota voidaan käyttää kouluhyvinvoinnin arvioimiseen sekä toimintatutkimuksen tai intervention prosessityökaluna.

Käsitteellisessä hyvinvointimallissa kasvatus ja opetus sekä hyvinvointi ja oppiminen on yhdistetty toisiinsa. Tutkimuksessa on tarkasteltu mallin osa-alueiden yhteyttä yleiseen hyvinvointiin sekä yleisen hyvinvoinnin jakautumista yksilö ja koulutasolle. Hyvinvointimalli sisältää neljä osa-aluetta, jotka ovat koulun olosuhteet, sosiaaliset suhteet, mahdollisuus itsensä toteutumiseen ja terveydentila. Koulun olosuhteet tarkoittavat fyysisen puolen lisäksi opetuksen organisoinnin ja kaikki oppilaille tarjottavat palvelut. Sosiaaliset suhteet sisältävät koululla muodostuneet kaverisuhteet, suhteet oppilaiden ja opettajien välillä ja suhteisiin liittyvät konfliktit. Itsensä toteuttaminen tarkoittaa oppilaan mahdollisuutta opiskella omien kykyjensä ja taitojensa mukaisesti sekä kannustuksen ja rohkaisun. Terveydentila tarkoittaa yleistä terveyttä ja yksilön ja ympäristön vuorovaikutusta. Konun (2002) mukaan tärkeimpinä kouluhyvinvointiin vaikuttavina tekijöinä oppilaiden mielestä ovat mahdollisuus toteuttaa itseään sekä sosiaaliset suhteet. Myös oppilaiden suhteet vanhempiin ja huoltajiin koettiin tärkeäksi tekijäksi.

Pirkko Nurmen (2009) väitöstutkimus tarkastelee opintojen hidastumisesta johtuvaa syrjäytymistä sekä selvittää mikä on opettajan rooli kouluhyvinvoinnin ja opintojen edistämisessä. Opintojen hidastumiseen vaikuttavia tekijöitä tutkimuksen mukaan ovat sosioekonomiset syyt, tukijoiden puute, luku- ja kirjoitusvaikeudet, aikaisempi huono koulumenestys ja heikko itsetunto sekä huonot koulukokemukset. Nämä syyt johtuvat usein yleissivistävästä koulutuksesta eli perusopetuksesta, jossa opiskelijalle myönnetään

päättötodistus, vaikka näytöt ei siihen riitä esimerkiksi runsaiden poissaolojen vuoksi. Oppilailta voi olla paljon aukkoja tiedoissaan ja näitä aukkoja on vaikea enää täyttää toisella asteella. Tutkimuksen toisessa vaiheessa Nurmi (2009) tutki ensimmäisen vaiheen tulosten perusteella toisen asteen opettajan kannustavaa dialogisuutta ja sen kehittymistä. Nurmen (2009) mukaan pienessä opetusryhmässä dialogisuus aluksi kehittyy opettajien ja opiskelijoiden välillä. Ajan kuluessa monet opettajat kokivat dialogisuuden raskaana. Onnistunut dialogisuus näkyy kuitenkin hyvänä ilmapiirinä, opiskelijoiden aktiivisena osallistumisena ja yhteisöllisyyden lisääntymisenä. Tutkimuksen mukaan varhaisella puuttumisella, opettajan tietoisella kannustavalla dialogisuudella ja koulun kannustavalla ilmapiirillä on suuri merkitys opintojen loppuun saattamisessa ja yleisen kouluhyvinvoinnin edistämisessä.

Kangasniemi (2008) on tutkinut nuorten yksinäisyyden kokemuksia. Tutkimus liittyy kouluhyvinvointiin tarkastellen kiusaamisen ja yksinäisyyden yhteyttä. Aineistona on Yleisradion tekstitelevisio Nuorten palstan kirjoitukset yksinäisyydestä. Tutkimus tarkastelee yksinäisyyden tilanne- ja ympäristökijöitä suhteessa käyttäytymiseen. Tutkimuksen mukaan koulukiusatun kokemus yksinäisyydestä koetaan erityisesti suhteessa vertaisiin. Koulukiusatun on hyvin vaikea luottaa ihmisiin ja tästä johtuen myös myöhemmällä iällä ihmissuhteiden luominen ja ylläpitäminen voi olla hankalaa. Havaittiin, että koulukiusaamisen kohteeksi joutuneen yksilön kokemuksiin liittyy muun muassa syrjään vetäytymistä, vähäpuheisuutta, itkuisuutta, arkuutta, jännittämistä sekä paniikkihäiriöitä. Lisäksi koulukiusaamiseen liittyy vakava havainto siitä, että koulukiusauksen kohteeksi joutumisella ja itsemurhan ajattelulla ja sen yrittämisellä on selvä tilastollinen yhteys. Yleistä on myös, että kiusatulla on vihan tunnetta kiusaajia kohtaan. Kiusattu voi tuntea vihaa ja halveksuntaa myös itseään kohtaan menetetyn itsetunnon takia. Oireina tästä voi olla esimerkiksi itsensä viiltely tai syömishäiriöt. Koulukiusaamistapauksia tutkittaessa koulukiusaamisen taustalla on usein selkeästi pitkittynyt eli krooninen yksinäisyys. (Kangasniemi 2008, 280)

Riikka Korkiamäen (2013) sosiaalityön tutkimus Kaveria ei jätetä! käsittelee sosiaalisen pääoman muotoutumista nuorten keskinäisinä käytäntöinä sekä käsitteenä. Korkiamäki tarkasteli yläkouluikäisten nuorten arkisia ikätoverisuhteita sosiaalisissa suhteissa muotoutuvien voimavarojen eli sosiaalisen pääoman näkökulmasta. Tutkimuksessa

selvitettiin, miten nuori kokee yhteisöihin kuulumisen tai kuulumattomuuden sekä sitä minkälaisia käytäntöjä ja merkityksiä niihin liittyy. Tarkastelu kohdistuu siihen, mikä on miten nuoret toiminnallaan vaikuttavat sosiaaliseen pääomaan ja mikä on siinä nuorten asema. Kohteena on myös nuorten keskinäistä toimintaa rajoittavat tekijät. Nuoren sosiaalinen pääoma muodostuu yhteisöissä, joiden taustalla on erilaisia vaikuttavia rakenteita ja järjestyksiä. Nuoret toimivat yhteisössä, joissa nuoret tuottavat itselleen ja toisilleen tietynlaisia sosiaalisen pääoman asemia. Ikätoveriyhteisöjä on muun muassa kouluyhteisö, joten sosiaalisen pääoman muotoutuminen liittyy myös kouluhyvinvoinnin tarkasteluun. Tulosten mukaan nuorten keskinäinen sosiaalinen pääoma ilmenee vertaisyhteisöissä, joissa nuoret ovat aktiivisina toimijoina, kokevat osallisuutta ja saavat vastavuoroista emotionaalista tukea. Korkiamäen (2013) mukaan nuorten keskinäinen sosiaalinen pääoma voi esiintyä riskinä tai voimavaroina nuoren hyvinvoinnille.

Alison Wallace, Lee Holloway, Ronald Woods, Lucinda Malloy ja Jillian Rose (2011) ovat tarkastelleet oppilaiden hyvinvointia koulussa käyttäen aineistona kansainvälisiä koulutukseen, psykologiaan ja terveyteen liittyviä artikkeleita. Tutkimuksen kohdemaina olivat Australia, Yhdysvallat, Iso-Britannia, Kanada, Uusi-Seelanti ja Norja. Tutkimus kohdistui lasten ja nuorten psykologiseen ja emotionaalisen hyvinvoinnin tukemiseen koulussa käytettyihin toimintoihin ja ohjelmiin. Tutkimuksen mukaan koululla on keskeinen rooli edistää oppilaan henkistä, fyysistä, sosiaalista ja emotionaalista kehitystä ja hyvinvointia. Koulun lisäksi oppilaan hyvinvoinnista ovat vastuussa oppilas itse, vanhemmat, yhteisöt ja kaikki koulutukseen liittyvät tahot. Koulu on tärkeä hyvinvoinnin edistämisen paikka siksi, että siellä tavoitetaan lähes kaikki lapset. Lisäksi koulut tarjoavat tietoa oppilaille ja vanhemmille erilaisista mahdollisuuksista edistää ja ehkäistä mielenterveyttä.

Useat koulut ovat kokeneet terveyden edistämisen tärkeäksi ja ottaneet käyttöön erilaisia ohjelmia. Tutkimuksen mukaan kouluissa käytetyt mielenterveysohjelmat keskittyvät osaamisen kehittämiseen ja tietämyksen lisäämiseen sekä parantamaan oppilaiden keskinäisiä sekä opettajan ja oppilaan välisiä suhteita. Yleisimmin käytetyt ohjelmat keskittyvät ennaltaehkäisyyn ja toteutetaan luokkakohtaisesti ryhmässä. Käytössä on myös ohjelmia, joilla pyritään vaikuttamaan koko kouluympäristöön ja myös koulun ulkopuolelle eli oppilaiden perheisiin ja oppilasta ympäröiviin yhteisöihin.

Ohjelmia arvioimalla on tultu tulokseen, että ohjelmilla on vaikutusta, jos ohjelma sisällytetään opetussuunnitelmaan ja koko koulu otetaan siihen mukaan. Esimerkkinä ohjelmista on Suomessakin käytössä oleva Aseman lapset ry (2017) FRIENDS- ohjelma, joka perustuu ryhmä- ja vertaisoppimiseen. Ohjelman päätavoite on vähentää vakavien psyykkisten häiriöiden määrää, emotionaalista ahdistusta ja sosiaalista toimintakyvyn alenemista. FRIENDS-ohjelmaa toteutetaan sisällyttämällä se opetussuunnitelmaan. Koulussa oppitunneilla keskustellaan ja tehdään harjoituksia, joiden avulla etsitään konkreettisia keinoja selviytyä huolta tai pelkoa aiheuttavista arkipäivän tilanteista.

Wallacen ym. (2011) mukaan koulusosiaalityöntekijöillä on keskeinen rooli oppilaiden hyvinvoinnin edistämässä ja koulunkäynnin sujumisessa. Koulun sosiaalityöntekijät nähtiin tukevan opiskelijoiden oppimista ja hyvinvointia, koska he pystyvät toimimaan koululla heti tarpeen vaatiessa ja tarvittaessa lähettää oppilas muiden palveluiden piiriin. Tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijöiden ammattitaito saa tunnustusta muun muassa kriisinhallinnassa, ryhmätyöskentelyssä, henkilökohtaisessa neuvonnassa, perheneuvonnassa ja koko yhteisön kehittämisessä. Koulusosiaalityöntekijät keskittyvät työssään oppilaan kognitiivisiin ja emotionaalisiin ongelmiin sekä myös ulospäin suuntautuviin ongelmiin kuten aggressioon ja itsekontrolliin. Tutkimuksessa todetaan vielä, että koulujen sosiaalityöntekijät pystyvät koulupsykologeja paremmin vaikuttamaan opiskelijoiden hyvinvointiin. Koululla toimiessaan sosiaalityöntekijät pystyvät tapaamaan oppilaita ja oppilasryhmiä sekä tekemään yhteistyötä perheiden ja yhteisöjen kanssa. Sen sijaan koulupsykologit keskittyvät testauksien tekemiseen ja tulosten muuttaminen käytäntöön vie aikaa. Wallacen ym. (2011) mukaan nykyisin käytössä olevat ohjelmat ovat selvästi tarpeen. Koulu voi valita monista ohjelmista, joiden tehokkuudesta on näyttöä eli ne perustuvat tieteelliseen tutkimukseen.

Yleisesti voidaan sanoa, että hyvinvointia on tutkittu monista eri näkökulmista. Tässä luvussa oli tarkastelussa viisi kouluhyvinvointiin liittyvää tutkimusta. Tutkimuksissa tarkasteltiin opettajan ja oppilaan välistä dialogisuutta ja käsitteellistä hyvinvointimallia. Tarkastelussa oli myös nuorten keskinäiset suhteet ja pohdintaa yksinäisyydestä. Mielenkiintoinen oli myös kansainvälinen tutkimus kouluissa käytetyistä hyvinvointia edistävästä ohjelmista sekä koulusosiaalityöntekijöiden keskeisestä roolista kouluhyvinvointi työssä. Edellä mainitut tutkimukset luovat pohjaa omalle tutkimukselleni.

Kouluhyvinvointi kokonaiskuvan saamiseksi toteutetaan tämä tutkimus kouluyhteisön aikuisten näkökulmasta.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa käsittelemme tutkimusprosessin toteutusta ja siihen liittyviä metodologisia valintojani. Metodologiset valinnat sisältävät keinot, joita tutkimuksessa käytetään tieteellisen tiedon saavuttamiseksi. Tutkimuksellisiin valintoihin vaikuttavat tutkijan esiolettamukset tutkittavasta ilmiöstä eli niin sanotut tieteenfilosofiset lähtökohdat. (Alasuutari 2001, 33, 43–44; Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2005, 120–121)

Tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus ja aineisto koottiin kirjoittamispyynnöllä koulussa työskenteleviltä aikuisilta. Laadulliselle tutkimukselle tunnusomainen piirre on se, että tutkittavan ”ääni” pääsee esille. Tämän vuoksi tutkimuksen kohdejoukko valitaan harkinnanvaraisesti ja kootaan todellisissa tilanteissa. Tyypillistä on myös aineistolähtöinen analyysi ja tulosten suhteellisen vapaa esitystapa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijalla on keskeinen asema. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena ei ole pyrkiä tilastollisiin yleistyksiin. (Eskola ja Suoranta 1999, 15–24; Alasuutari 2001, 31–34; Hirsjärvi ym. 2005, 155)

Seuraavaksi kuvaan tutkimusprosessin etenemistä. Aloitan esittelemällä aineiston hankintamenetelmän ja analysoinnin, lopuksi pohdin tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä.

6.1 Aineiston hankinta

Tutkimus toteutettiin vuosina 2014–2017. Tämä suhteellisen pitkä vaihe johtui siitä, että aineiston saaminen oli aluksi vaikeaa. Jouduin pyytämään aineistoa kolmesta eri kohteesta, jotta sain riittävän määrän aineistoa. Aluksi kohteena oli luokanopettajaopiskelijat, joilta kirjoitelmia tuli muutamia. Seuraavaksi lähetin aineistopyynnön erään yläkoulun henkilökunnalle, ja taas sain vain muutamia kirjoitelmia. Kolmannella yrittämällä tutkimuskohteena oli erään Pohjois-Pohjanmaalaisen yläkoulun henkilökunta eli koulussa työskentelevät aikuiset $n=54$. Lupa tutkimuksen tekemiseen kysyttiin koulun rehtorilta.

Valitsin koulun sillä perusteella, että olin itse siellä töissä ja aineiston saaminen oli varmempaa. Näin pystyin helposti muistuttamaan kirjoitusten tärkeydestä ja varmistamaan riittävän aineiston saannin. Tutkimushenkilöt, joilta aineisto koottiin ovat oppilaan arjessa

läheisesti toimivia henkilöitä eli opettajia, opinto-ohjaajia, koulunkäynninohjaajia, kuraattoreita ja terveydenhoitajia. Valitsin koulun aikuiset, koska halusin aineistoon moniammatillista näkökulmaa. Lähetin henkilökunnalle aineistopyynnöt s-postin välityksellä ja osalle annoin henkilökohtaisesti ohjeet kirjoitelmien kirjoittamiseen (n=54). Aineiston keruun aloitin marraskuussa 2014 ja viimeinen vastaus tuli huhtikuussa 2015. Jouduin lähettämään useamman vastauspyynnön. Vastauksia palautettiin lopulta 32. Mielestäni vastausten määrä on riittävä tämän laajuisen opinnäytetyön tekemiseen. Vastauksen sisällöt olivat melko samansuuntaisia jo tämänkin kokoisessa aineistosta. Kirjoituksissa oli hyvin paljon samoja asioita. Jos olisin laajentanut aineistonkeruuta toiselle koululle, tuskin olisin saanut uutta tietoa aiheesta. Lisäksi koulukohtainen tieto hyvinvoinnista on hyvin kontekstisidonnaista. On aivan eri asia kysyä kouluhyvinvoinnista uuden koulun kuin esimerkiksi vanhan ”homekoulun” oppilailta tai henkilökunnalta. Tuomen ym. (2009) mukaan laadullisessa tutkimuksessa on pyrkimys kuvata tai ymmärtää jotain ilmiötä ja tapahtumaa sekä antaa tälle teoreettisesti mielekäs tulkinta. Koska laadullisessa tutkimuksessa ei ole tarkoitus tehdä tilastollisia yleistyksiä, kerätään tietoa henkilöiltä, jotka tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai heillä on kokemusta asiasta. (Tuomi ym. 2009, 85) Tämän tutkimuksen tiedonantajat ovat kaikki kouluyhteisöön kuuluvia aikuisia, joten heillä on tarvittava kokemus asiasta.

Aineiston hankintakeinona käytettiin ainekirjoitusmenetelmää. Ainekirjoitusmenetelmä on laadullinen tutkimusmenetelmä ja tuottaa laadullisen aineiston. (Hirsjärvi ym. 2005, 157) Kirjoitusten käyttö menetelmänä edellyttää, että kirjoittajat pystyvät ilmaisemaan itseään kirjallisesti. Tässä tiedonkeruumuodossa tiedonantajan ikä ja kirjalliset kyvyt tulee ottaa huomioon. Tutkimuksen kohteena olevat henkilöt valitaan laadullisessa tutkimuksessa harkinnanvaraisesti, joten tässä suhteessa ongelmaa ei esiinny. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 84) Tutkimuskysymykseen *millaisia käsityksiä koulun aikuisilla on kouluhyvinvoinnista?* voidaan vastaajiksi valita vain aikuisia, joten aineiston hankintakeinona ainekirjoitusmenetelmä on perusteltua. Kirjoitusten palauttaminen anonyymisti antaa tiedonantajille mahdollisuuden myös kirjoittaa vapaammin, kuin verrattuna esimerkiksi haastattelututkimukseen. Tutkimushenkilöt kirjoittivat kirjoitelman vastaamalla kysymyksiin: *mistä oppilaan hyvinvointi koulussa koostuu ja mistä asioista tai tekijöistä oppilaan hyvinvointi on riippuvainen.*

6.2 Aineiston analysointi

Tutkimuksen toteuttamisessa kerätyn aineiston analyysi on keskeisin tutkimuksellinen tehtävä. Tutkijan on saatava selville vastaukset asetettuihin tutkimustehtäviin, joista syntyy analysoinnin jälkeen varsinainen tutkimustulos. Analysoinnin tarkoituksena on myös selkiyttää aineistoa ja tuottaa uutta tietoa tutkittavasta aiheesta. Analysoinnin jälkeen tulokset tulee vielä selittää ja tulkita kokoamalla yhteen pääseiikat ja antaa vastaukset asetettuihin ongelmiin. (Eskola & Suoranta 1999, 87–89,138; Hirsjärvi ym. 2005, 213–214).

Tyypillistä laadulliselle tutkimukselle on se, että empiirisen aineiston hankkiminen ja aineiston analysoiminen aloitetaan yleensä samanaikaisesti ja täydentäen toisiaan. Myös omassa tutkimuksessani aloitin aineiston analysoinnin sitä mukaa kun vastauksia alkoi tulla. Analyysin avulla aineisto muokataan systemaattisesti käsitteellisiksi osiksi ja tämän jälkeen osat tiivistetään tieteellisiksi johtopäätöksiksi. Tiivistämällä aineiston sisältämä informaatio on tarkoitus saada yleensä laajasta ja hajanaisesta aineistosta selkeä ja järkevä. (Eskola ym. 1999, 138; Tuomi ym. 2009, 108)

Tässä tutkimuksessa analyysi toteutettiin temaattisen sisällönanalyysin avulla teorialähtöisesti, mikä tarkoittaa, että aineisto on luokiteltu tukeutuen aikaisempaan teoreettiseen viitekehykseen. (Tuomi ym. 2009, 113) Tässä tutkimuksessa käytettiin teoreettisena perustana Janhusen (2013) muodostamia hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Sisällönanalyysissä aineiston analysointi tarkoittaa sisällön erittelemistä, yhtäläisyyksien ja erojen etsimistä sekä tiivistämistä. (Tuomi ym. 2009, 103, 107–113.) Sisällönanalyysissä on valmiiksi aikaisemman tiedon perusteella määrittyvät kategoriat, ja niihin etsitään aineistosta sisältöjä niitä kuvaavista teksteistä. Aineiston analyysia ohjaa siis valmis malli, jota testataan uudessa yhteydessä. (Tuomi ym. 2009, 113–115) Alasuutarin (2001) mukaan laadullinen analyysi koostuu kahdesta vaiheesta. Ensimmäisen vaiheessa havainnot pelkistetään eli aineisto käydään läpi, tarkastellaan sitä tietyn teoreettisen näkökulman mukaisesti. Tämän jälkeen yhdistetään havainnot laajemmiksi kokonaisuuksiksi. Toinen vaihe tarkoittaa tulosten tulkintaan, jossa tutkimustulokset liitetään aiempiin tutkimuksiin tai kirjallisuuteen. (Alasuutari 2001, 39–48)

Tässä tutkimuksessa teoreettisena perustana oli Janhusen (2013) hyvinvoinnin ulottuvuudet. Tutkimuksen tarkastelun kohteena oli se, mitä koulun aikuiset painottivat kouluhyvinvoinnin muotoutumisessa. Usein lasten ja aikuisten käsitykset eroavat paljolti toisistaan perustuen erilaiseen maailmankatsomukseen ja elämäkokemukseen. Myös

Harisen ym. (2012) tekemän tutkimuksen perusteella voidaan päätellä, että kouluviihtyvyyteen liittyvät osatekijät painottuvat lapsilla eri tavalla kuin jos kysyttäisiin aikuisilta.

Aloitin aineiston lukemisen sitä mukaa kun kirjoituksia palautettiin. Ensimmäisessä vaiheessa syvennyin Janhusen (2013) hyvinvoinnin ulottuvuuksien sisältämiin osatekijöihin käyttäkseni niitä oman aineistoni analyysin teorialähtöisenä välineenä. Luin aineistoa monta kertaa löytääkseni kunkin ulottuvuuden sisältämiä osatekijöitä. Määrittelin analyysiyksiköksi ajatuskokonaisuuden, jossa haastateltavat kuvaavat käsiteltyä aihetta. Tämän jälkeen laadin niistä paperille kaaviot, jossa otsakkeina olivat hyvinvoinnin ulottuvuudet eli yhteisöllisyys, turvallisuudentunne, identiteetti, toiminnallisuus ja osallisuus sekä ulkoiset ja materiaaliset tekijät. Osatekijöiksi osoittautui aika paljon samoja, mitä Janhusen (2013) tekemässä tutkimuksessakin tuli esille, mutta esille tuli myös uusia näkökulmia. Näiden johdosta tunnistettiin aineistosta myös uusi ulottuvuus, jonka nimeksi laitoin koulun ulkopuoliset kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät. Laskin vielä kunkin osatekijän esiintymisien määrät eli kuinka monta kertaa tietty osatekijä oli aineistossa mainittu. Tämän jälkeen järjestelin osatekijät järjestykseen, niin että ensimmäiseksi tuli eniten mainintoja saanut osatekijä ja niin edelleen. Tämän vaiheen jälkeen minun oli helpompi jäsenellä tulosten kirjoittamista.

6.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tarkastelen luvun aluksi tutkimuksen luotettavuutta, minkä jälkeen pohdin eettisyyteen liittyviä kysymyksiä. Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden arviointi kohdistuu koko tutkimusprosessiin. Luotettavuuden yhtenä kriteerinä on tutkimusprosessin eri vaiheiden tarkka selostus. (Tuomi ym. 2009, 140–141) Ensimmäiseksi on tärkeää esittää eettinen perustelu tutkimusaiheen valinnasta. Valitsin aiheen sen ajankohtaisuuden vuoksi ja aikuisten näkökulman siksi, että kouluhyvinvointia on usein tutkittu oppilaiden näkökulmasta. Oppilaiden ääni on hyvä saada kuuluville, mutta näin saadaan tietoa kouluhyvinvoinnista vain yhdestä näkökulmasta. Koulun aikuiset ovat koulun moniammatillisen oppilashuollon edustajia, joten tutkimukseen saadaan monta erilaista näkökulmaa.

Tutkijan tulee selkeästi esittää olosuhteet ja aineiston keruupaikat. Tärkeää on tuoda esille myös mahdolliset vaikeudet aineistonhankinnassa. Tutkimusraportti tulee esittää alusta loppuun johdonmukaisesti. Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden merkittävä tekijä on tutkija itse, sillä kvalitatiiviset tutkimukset sisältävät paljon henkilökohtaista pohdintaa. (Eskola ym. 1999, 209, 211–212) Tämän tutkimuksen aihe on lähtöisin osin omasta työkokemuksestani tutkimuksen kohteena olevassa koulussa, joten minulla on kouluhyvinvoinnista henkilökohtaisia kokemuksia ja taustaoletuksia. Tämän vuoksi on pohdittava, kuinka luotettavana voidaan tutkimusta pitää ja onko asioita, joihin omat kokemukseni on saattaneet vaikuttaa. Tutkimuksen menetelmään ja analyysiin olen saanut ohjausta ohjaajalta sekä seminaarien opponenteilta. Tutkimuksen tausta on lähtöisin muun muassa lainsäädännöstä ja erilaisista hyvinvoinnin teorioista, joihin oma kokemus ei voi vaikuttaa. Oma kokemukseni kouluhyvinvoinnin parissa koulussa on voinut vaikuttaa tiettyjen termien käyttöön tai haastateltavien vastaamishalukkuuteen, mutta se ei mielestäni ole vaikuttanut tutkimustuloksiin eikä vie arvoa pois tutkimuksen tuloksista. Aikaisemmin tehdyissä kouluhyvinvointiin liittyvissä tutkimuksissa ja tämän tutkimuksen tuloksissa löytyy yhtymäkohtia, mikä kertoo tutkimuksen luotettavuudesta. Olen tutkimuksen aikana kuitenkin pyrkinyt laittamaan taustaoletukset taka-alalle ja avoimesti raportoinut tutkimuksen etenemisprosessia ja analyysin tekemistä.

Tutkimuksen uskottavuuteen vaikuttaa raportoinnin laadukkuus eli kuinka tarkasti tutkimuksen kulku on esitetty ja perusteltu. Esimerkiksi luokittelujen tekeminen on yksi keskeisistä laadullisen tutkimuksen analyysin vaiheista ja raportoinnin avulla lukijan tulisi saada luotettavasti tietää, miten analyysiin liittyvä luokittelu on syntynyt ja perusteltu. Myös tulosten tulkinnassa pitäisi pyrkiä kertomaan perustelut teoreettiselle tarkastelulle. Todisteina lukijalle voidaan esittää suoria haastatteluotteita tai suoria lainauksia. (Hirsjärvi ym. 2005, 217–218.) Tämän tutkimuksen tulosten yhteydessä esitetään suoria lainauksia ja yhteyksiä aikaisempiin tutkimuksiin. Suorien lainauksien avulla voin esittää totuudenmukaisesti kirjoituksissa esille tulleita asioita.

Luotettavuuden kannalta on tärkeää myös pohtia, mistä positiosta ja missä tilanteessa ja missä paikassa vastaajat ovat tutkimuksen tekohetkellä. Kun kouluhyvinvointiin liittyviin kysymyksiin vastataan koulussa, vaikuttaa se varmasti vastaamisen tapaan. Harisen ym. (2012) mukaan nuorten kohdalla tutkimuksen osallistumisympäristö vaikuttaa miten kysymyksiin vastataan ja siten se vaikuttaa myös tutkimusaineiston luonteeseen. Koulumaailmaan liittyy kulttuurisidonnaisuus ja se ei voi olla vaikuttamatta aineistoon.

(Harinen ym. 2012, 66) Korkiamäen (2013) mukaan lisäksi tulee ottaa huomioon muun muassa koulussa läsnä olevat oppilaiden ja opettajien väliset valtasuhteet ja jännitteet, sillä ne vaikuttavat väistämättä tutkimusprosessiin ja siten myös tutkimustuloksiin. (Korkiamäki 2013, 100) Luotettavuutta lisää kuitenkin tutkimuksen toteuttaminen tutkittavien luonnollisessa ympäristössä. Tämän vuoksi aineiston hankinta suoritettiin koulussa.

Tuomen ym. (2009) mukaan tutkimuksen tekemiseen sekä koko tutkimusprosessiin liittyy erilaisia eettisiä kysymyksiä koskien muun muassa tutkimusaineistoa, tutkimuskohdetta, tutkimukseen osallistumista ja tiedottamiseen. Eettisten ongelmien tunnistamisessa auttaa tutkijan ammatillinen osaaminen ja ammattietiikka. (Eskola ym. 1999, 52–53, 60)

Tärkeimpiä asioita tutkijalle on säilyttää luottamuksellisuus ja tutkittavien anonymiteetti eli etteivät tutkittavat ole tunnistettavissa tutkimusteksteistä. (Tuomi ym. 2009, 131–132) Tässä suhteessa ei ole ongelmaa, sillä palautetut kirjoitukset ovat olleet laatikossa nimettöminä ja numeroituna pitemmän aikaa. Aineiston keruun ja analysoinnin välillä on aika pitkä aika.

Käsittelin tässä luvussa tutkimusprosessiin liittyviä metodologisia valintoja eli aineiston hankinnassa käyttämäni ainekirjoitusmenetelmän ja aineiston analysoinnissa käyttämäni teoriasidonnaisen sisällönanalyysin. Lisäksi olen käsitellyt luotettavuuteen ja eettisyyteen liittyviä tekijöitä. Seuraavassa luvussa tarkastelen tutkimustuloksia.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan hyvinvoinnin ulottuvuuksia koulun aikuisten näkökulmasta. Omat tutkimustulokset ovat osittain hyvin samankaltaisia kuin Janhusen tekemässä tutkimuksessa, mutta niiden osatekijöissä oli eroja. Tutkimuskysymykseen *millaisia käsityksiä koulun aikuisilla on kouluhyvinvoinnista*, saatiin tutkimuksen avulla vastaus laatimalla osatekijöiden perusteella hyvinvoinnin ulottuvuudet. Kuudessa ensimmäisessä alaluvussa tarkastelen näitä viittä hyvinvoinnin ulottuvuutta. Kirjoitusaineistosta nousi selvästi esille koulun ulkopuolisten tekijöiden vaikutus hyvinvointiin. Tarkastelen tätä ulottuvuutta alaluvussa seitsemän. Kysymykseen *millaisilla keinoilla hyvinvointia voitaisiin parantaa*, löytyi aineistosta useita konkreettisia keinoja. Esittelen näitä viimeisessä alaluvussa. Sitaattilauseet ovat suoria lainauksia koulun aikuisten kirjoittamista teksteistä.

7.1 Teoriajohtoisella sisällönanalyysillä tunnistetut teemat

Ensimmäisessä vaiheessa syvennyin Janhusen (2013) hyvinvoinnin ulottuvuuksien sisältämiin osatekijöihin käyttäkseni niitä oman aineistoni analyysin teorialähtöisenä välineenä. Poimin aineistosta temaattisella sisällönanalyysillä avulla Janhusen nimeämiä ulottuvuuksien mukaisia ilmaisuja. Tämän lisäksi tunnistin kirjoituksista jotakin sellaista, joka ei sopinut kategorioihin. Ne aineiston osat käsittelivät koulun ulkopuolisia tekijöitä, joten perustin niille oman uuden temaattisen kategorian. Luin aineistoa monta kertaa löytääkseni kunkin ulottuvuuden sisältämiä osatekijöitä. Määrittelin analyysiyksiköksi ajatuskokonaisuuden, jossa haastateltavat kuvaavat käsiteltyä aihetta. Tämän jälkeen laadin niistä paperille kaaviot, jossa otsakkeina olivat hyvinvoinnin ulottuvuudet eli yhteisöllisyys, turvallisuudentunne, identiteetti, toiminnallisuus ja osallisuus sekä ulkoiset ja materiaaliset tekijät. Aineistosta nousi esille uusi koulun ulkopuolisia tekijöitä sisältävä ulottuvuus, jonka nimeksi laitoin koulun ulkopuoliset sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät. Tämän jälkeen laskin, kuinka monta kertaa tietty osatekijä oli aineistossa mainittu. Tämän jälkeen järjestelin osatekijät järjestykseen, niin että ensimmäiseksi tuli eniten mainintoja saanut osatekijä ja niin edelleen.

Taulukossa 2 näkyvät vasemmassa sarakkeessa hyvinvoinnin ulottuvuus ja oikealla osatekijät, josta se on muodostettu.

Taulukko 2. Hyvinvoinnin ulottuvuudet ja niiden osatekijät.

HYVINVOINNIN ULOTTUVUUS	HYVINVOINNIN OSATEKIJÄT
YHTEISÖLLISYYS	kaverisuhteet ja vertaisryhmä, opettajien ammattitaito ja asenne, suhtautuminen oppilaisiin, koulun ilmapiiri ja yhteishenki, kiusaaminen
TURVALLISUUDEN TUNNE	kaverisuhteet ja vertaisryhmä, opettajien ammattitaito ja asenne, suhtautuminen oppilaisiin. tuen saaminen, koulun ilmapiiri ja yhteishenki, työrauha ja kuri, koulun ja kodin yhteistyö
IDENTITEETTI	kaverisuhteet ja vertaisryhmä, opettajien ammattitaito ja asenne, suhtautuminen oppilaisiin, koulun ilmapiiri ja yhteishenki, tuen saaminen
TOIMINNALLISUUS JA OSALLISUUS	kaverisuhteet ja vertaisryhmä, koulun ilmapiiri ja yhteishenki, opetuksen laatu ja opetusjärjestelyt
ULKOISET TAI MATERIAALISET JÄRJESTELYT	koulutilat ja ympäristö, ruoka- ja ruokailu, siisteys ja viihtyvyys
KOULUN ULKOPUOLISET SOSIAALISET JA KULTTUURISET TEKIJÄT	ongelmat vapaa-ajalla ja kotona, kasvatus, vanhempien asenne koulunkäyntiin, koulun ja kodin yhteistyö, kaverisuhteet koulutilat ja ympäristö, ruoka- ja ruokailu, siisteys ja viihtyvyys

7.1.1 Yhteisöllisyys koulussa

Vastaajien mielestä oppilaiden kouluhyvinvointiin ulottuvuuksista eniten vaikuttaa yhteisöllisyys. Yhteisöllisyys muodostui osatekijöistä, joista yhtä tärkeinä nousivat kaverisuhteet ja vertaisryhmä sekä opettajien ammattitaito ja asenne sekä suhtautuminen oppilaisiin. Kuten seuraava sitaatti kuvaa, yhteisöllisyys korostuu nimenomaan kaverisuhteina.

”Koulussa näkee kaverit ja se onkin usein syy tulla yleensäkin kouluun. Kouluikäinen lapsi on kehitysvaiheessa, jossa kaveripiirin merkitys kasvaa.

Hyvät sosiaaliset taidot tukevat oppilaan hyvinvointia, itsevarma ote ja luottamus itseensä.” (kirjoittaja 4)

”Koulu on paikka, joka auttaa lapsia ja nuoria hahmottamaan elämän normaalin rytmin työn ja vapaa-ajan suhteen sekä oppimaan sosiaalisia taitoja ja vuorovaikutusta erilaisten ihmisten kanssa.” (kirjoittaja 10)

Harisen ja Halmeen (2004) mukaan nuorten keskinäisten ystävyys- ja ryhmäsuhteiden osalta kouluympäristö on kenties merkittävin paikka. Koulussa käyvät kaikki saman ikäiset **kaverit** eli vertaisryhmään kuuluvat, ja siksi siellä solmitaan tärkeitä ystävyys-suhteita. Kirjoittajien mukaan kaverit ovat yksi tärkeimmistä viihtyvyystekijöistä oppilaille. Kouluun ei ole mukava tulla, jos ei ole kavereita tai jos kiusataan. Nuorella onkin tarve tulla hyväksytyksi osaksi porukkaa. Määttä ja Uusnautin (2012) mukaan vuorovaikutus muiden ihmisten kanssa on sosiaalisten roolien muodostumisen edellytys. Näitä sosiaalisia malleja ja rooleja opitaan vapaa-ajalla, vanhemmilta ja sisaruksilta sekä harrastusryhmissä. Toimiessaan eri tilanteissa ihmisten kanssa nuori oppii tietyt sosiaaliset käyttäytymismallit. Sosiaaliset käyttäytymismallit voivat olla positiivisia tai negatiivisia. Välillä nuori saattaa valita väärin malleja. (Määttä ym. 2012, 24)

Koulun aikuiset kuvaavat kirjoituksissa, kuinka opettaja vaikuttaa koululuokassa omilla kasvatus- ja opetustavoillaan suuresti oppilaiden sosiaalisten taitojen kehittymiseen. Ryhmän tasa-arvoinen kohtelu ja luottamuksen ilmapiiri ovat tärkeitä. Jokaisen pitäisi saada olla oma itsensä eikä saisi olla pelkoa kiusatuksi tulemisesta. Vuorovaikutustaitoihin vaikuttaa oppilaan luonne, sosiaalisuus ja itseluottamus. Sosiaalisten suhteiden ja taitojen kehittyminen lisää oppilaiden itsevarmuutta, joka auttaa uusien sosiaalisten suhteiden solmimisessa ja oman paikan löytämisessä kouluyhteisössä. Oman paikan löytäminen kasvattaa turvallisuudentunnetta ja yhteisöllisyyttä. (Janhunen 2013, 30)

”Oppilaiden keskinäiset ystävyys-suhteet ja ristiriidat, kiusaaminen tai yksinäisyys ovat keskeisiä asioita kouluhyvinvoinnissa.” (kirjoittaja 4)

Kuten edellä olevan sitaatin kirjoittaja on havainnut nuorten vertaissuhteet eivät ole yksistään positiivinen voimavara. Nuorten vuorovaikutussuhteet voivat olla joskus hankalia erilaisine vaatimuksineen. Jos vuorovaikutussuhteet sisältävät riitoja ja kaveriporukan ulkopuolelle jättämistä voi oppilas jäädä kouluunmenon sijaan kotiin. Syynä voi olla yksinkertaisesti pelko ulkopuolelle jäämisestä. (Harinen ja Halme 2012, 54)

Opettajilla on suuri merkitys siihen, miten sosiaaliset suhteet muotoutuvat luokissa. Kirjoittajat mainitsivat myös, että suuri osa opettajista keskittyy opettamiseen, eivätkä koe omaksi asiakseen luokan sosiaalisten suhteiden rakentumista. Jo opettajan koulutuksessa pitäisi panostaa enemmän ryhmädynamiikan tuntemukseen ja sosiaalisten suhteiden merkitykseen, sillä sosiaalisten suhteiden rakentuminen on yhteisöllisen oppimisen toteutumisen edellytys. Nurmen (2009) mukaan huomio kiinnittyy kouluissa kognitiiviseen älykkyyteen ja sosioemotionaalisten merkitysten huomioiminen jää toiseksi. (Nurmi 2009, 56) Tätä kuvaa hyvin seuraava sitaatti.

”Koulun aikuiset ovat kiireisiä, eivätkä aina ehdi, jaksa tai halua toimia niin kuin pitäisi. Esimerkiksi opettajien sosiaaliset taidot ovat hyvin erilaisia. Kun vanhenee, kynnistyy, eikä jaksa enää kohdella oppilasta yksilönä.”

(kirjoittaja 18)

Opettajan asenne ja suhtautuminen oppilaita kohtaan on kirjoittajien mielestä tärkeää. Oppilaan hyvinvointi vahvistuu, kun oppilas tuntee tullessa huomatuksi ja arvostetuksi. Opettajan ammattitaitoon kuuluu rakentaa avoin ja keskusteleva ilmapiiri, jossa oppilas saa enemmän onnistumisen kokemuksia. Äärelän (2012) mukaan opettajien oppilaidensa kanssa viettämällä ajalla oli erityinen ja ratkaiseva merkitys oppilaiden hyvinvointiin. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että opettaja rakentaisi ja ylläpitäisi myönteistä vuorovaikutusta oppilaidensa kanssa. (Äärelä 2012, 185–187, 197) Kuten seuraavassa sitaatissa käy ilmi kirjoittajat korostavat aitoa kiinnostusta oppilaita kohtaan.

”Nuorten tuntema henkilökohtainen toimeen tulevuus opettajan kanssa”

(kirjoittaja 24)

Tuen saaminen tarpeeksi ajoissa koettiin tärkeäksi hyvinvointiin vaikuttavaksi tekijäksi. Kirjoittajien mielestä oppilaan ympärillä tulisi olla aidosti välittäviä ihmisiä, jotka kannustustavat ja tukevat vaikeissakin tilanteissa. Opetushenkilöstön asenteiden tarkistamisella ja erilaisten kehitysvaiheiden tuntemisella ja ymmärtämisellä on vaikutusta siihen, miten aikuinen kohtaa oppilaan. Nurmen (2009) mukaan kouluhyvinvoinnin edistämiseksi tarvitaan opettajan tilannekohtaista dialogisuutta. Dialogisuutta tarvitaan myös moniammatillisessa yhteistyössä eri asiantuntijoiden kanssa, jotta oppilas saa tarvitsemansa tuen opiskeluunsa. (Nurmi 2009, 131) Seuraavissa sitaateissa kirjoittajat kuvaavat hyvin oppilaille annettavan laaja-alaisen tuen merkitystä.

Opettaja ja muu henkilökunta ovat töissä koulussa oppilaita varten. Aikuisten tehtävänä on auttaa oppilaita oppimaan, mutta ei ainoastaan oppiaineita vaan erilaisia asioita ja käyttäytymistä koko elämää varten.” (kirjoittaja 12)

”Jos kaikkia oppilaita kohdellaan tasa-arvoisesti ja oppilas kokee että näin on, koulussa on mukava olla. Laadukas opetus ja kannustavan ja yksilöllisen tuen saaminen tarvittaessa auttavat oppilasta viihtymään koulussa.”

(Kirjoittaja 9)

Nurmen (2009) totesi tutkimuksessaan, että toisen asteen opintojen hidastumiseen vaikutti se, että peruskoulusta oli päästetty oppilaita, jotka olivat saaneet huonosti tai ei ollenkaan tukea opintoihinsa. (Nurmi 2009, 133) Myös Äärelän (2012) mukaan opettajan pedagoginen vaikuttavuus perustuu oppilaan oppimista tukevan oppimisympäristön luomiseen. Oppilasta tukeva oppimisympäristö edellyttää dialogisuutta ja keskinäistä kunnioitusta oppilaan ja opettajan välillä. Opettajan ja oppilaan välinen vuorovaikutussuhde on todettu olevan merkityksellinen myös opettajien hyvinvoinnille ja työssäjaksamiselle, sillä myönteinen oppilassuhde on opettajan tärkein työtyytyväisyyden ja motivaation lähde. (Äärelä 2012, 196, 198–199; Värri 1997) Määtän ja Uusnautin (2012) mukaan hyvä opetus edellyttää hyvää vuorovaikutussuhdetta oppilaiden ja opettajien välillä sekä muun kouluun vaikuttavien yhteistyötahojen kanssa. (Määttä ym. 2012, 32.) Kuten seuraavat sitaatit kertovat, tasa-arvoisen kohtelun tärkeys korostuu.

”Tasa-arvoisuus ja yhteiset pelisäännöt luovat turvallisuutta ja vakautta kouluyhteisöön.” (kirjoittaja 2)

”Miten opettajat kohtelevat oppilaita? Ovatko kaikki samanarvoisia?”
(kirjoittaja 13)

Koulun yleinen **ilmapiiri** sekä luokan keskeinen **luokkahenki** ovat isossa osassa koulussa viihtymiselle sekä kouluhyvinvoinnille. Koulun ilmapiiriin mainittiin vaikuttavan opettajien viihtyvyys työpaikallaan sekä rehtorin vaikutus. Koulun ilmapiiriin vaikuttavat monet asiat, joista suurin osa on koulun toimintakulttuuriin liittyviä tapoja ja tilanteisiin suhtautumista. Seuraavista sitaateista huomataan, kuinka suuresti opettajien keskinäiset suhteet vaikuttavat koko koulun ilmapiiriin.

”Hyvä porukkahenki myös henkilökunnan keskuudessa vaikuttaa oppilaan hyvinvointiin, sillä onhan mukavampi katsella hyväntuulisia työntekijöitä

kuin keskenään riiteleviä. Opettajien viihtyvyys työpaikallaan.” (kirjoittaja 13)

”Opettajainhuoneen ilmapiiri heijastuu hyvin voimakkaasti koko koulun ilmapiiriin. Koulu, jossa opettajat viihtyvät on sellainen, jossa myös oppilaat viihtyvät.” (kirjoittaja 22)

Kirjoittajien mukaan hyvä oppimisilmapiiri syntyy opettajan ja oppilaan keskinäisestä positiivisesta vuorovaikutuksesta, joka kasvattaa oppilaiden turvallisuudentunnetta. Kun luokkayhteisöön syntyy myönteinen ilmapiiri, lisää se oppilaiden myönteisiä toimintavalmiuksia eli ryhmä itsessään kannustaa jäseniään parempiin suorituksiin. Tästä voidaan käyttää nimitystä positiivinen kehä. (Huttunen 2009, 16–19; Määttä ja Uusnautti 2012, 23.)

Halmeen ja Harisen (2012) mukaan yhteisöllisyyttä yläkoululla vähentää aineopettajamalli, joka tarkoittaa sitä, ettei oppilaalla ei ole enää omaa opettajaa eikä omaa kotiluokkaa. Myös oppiaineiden valinnaisuus vaikuttaa kiinteän ryhmän muotoutumiseen. Kirjoittajien mukaan yläkoulussa myös koulun ja kodin välinen yhteistyö vähenee merkittävästi. Jos koululuokkaan ei muodostu opettajan ja oppilaan yhteistä tiivistä yhteisökokemusta, ei opettaja pysty tai kykene tai halua huomata mahdollisia ongelmatilanteita. Näin ollen oppilaat joutuvat selviämään ja selvittämään asioita keskenään. Esimerkiksi Kouluterveyskyselyn (2010–2011) mukaan oppilaat olivat sitä mieltä, etteivät opettajat ole erityisen kiinnostuneita siitä, mitä oppilaille kuuluu. (Halme ym. 2012, 57–58, 60; Äärelä 2012, 192) Yhteisöllisyyttä heikentäväksi osatekijäksi kirjoittajat mainitsivat aineistossa useasti **kiusaamisen**. Tällä on vaikutus kouluviihtyvyyteen ja tämän vuoksi kiusaamistilanteisiin tulisikin puuttua välittömästi. Seuraavat sitaatit kuvaavat hyvin kiusaamisen merkitystä hyvinvoinnin vähentäjänä.

”Kaikki koulun aikuiset eivät puutu kiusaamiseen. On helpompaa sulkea silmät ja korvat ja kävellä selvitystä vaativien tilanteiden ohi.” (kirjoittaja 18)

”Jos oppilas on jatkuvan kiusaamisen kohteena, ei koulussa ole hyvä olla.” (kirjoittaja 9)

”Oppilaan kaverisuhteet luovat pohjaa kouluhyvinvoinnille, kiusaamiskokemukset vaikuttavat negatiivisesti kouluhyvinvointiin ja lisäävät koulupelkoa.” (kirjoittaja 8)

Kangasniemen (2008) mukaan kiusaaminen ja yksinäisyys liittyvät usein yhteen. Yksinäisyyttä voidaan tuntea ihmisten keskellä tai yksin ollessa. Ihmisten keskellä koettua yksinäisyyttä kutsutaan sosiaalisesti yksinäisyydeksi. Esimerkiksi ystävyysuhteilla on suuri merkitys nuoruudessa, sillä koulussa sosiaalinen yksinäisyys on joukon ulkopuolelle jäämistä. Tämä koetaan usein koulukiusaamista. Kangasniemen (2008) mukaan koulukiusaamiseen liittyy selkeästi pitkittynyt krooninen yksinäisyys. (Kangasniemi 2008, 276–282) Tutkimusten (Erkkilä-Wahtera 2016; Pippuri 2015, 29) mukaan myös nuorten mielestä syrjäytyminen on yksinäisyyttä eli joutumista syrjään kavereista tai kouluyhteisöstä.

7.1.2 Turvallisuudentunne

Kirjoittajien mielestä turvallisuuden tunteeseen vaikuttavat eniten kaverisuhteet ja vertaisryhmä sekä opettajan ammattitaito ja asenne ja suhtautuminen oppilaisiin. Lähes yhtä tärkeä turvallisuuden tunnetta lisäävä tekijä on tuen saaminen. Turvallisuuden tunteeseen vaikuttavat myös koulun ilmapiiri ja yhteishenki, työrauha ja kuri sekä koulun ja kodin yhteistyö.

Oppilaiden keskinäiset suhteet ja hyvä luokkahenki vaikuttavat suuresti koulussa viihtymiseen ja turvallisuuden tunteeseen. Kirjoittajien mielestä koulussa pitäisi vallita luottamuksen ilmapiiri, sillä se ehkäisee yksinäisyyttä ja kiusaamista. Oppilailla pitäisi olla tasavertainen asema toisten kanssa. Näin ollen jokainen saisi saada olla oma itsensä eikä kukaan tulisi kiusatuksi. Turvallinen ilmapiiri lisää uskallusta osallistua ja kysyä. Seuraavissa sitaateissa kirjoittajat ovat havainneet oppilaiden keskinäisten suhteiden vaikutuksen.

” Kiusaamiskokemukset vaikuttavat negatiivisesti kouluhyvinvointiin sekä lisäävät koulupelkoa.” (Kirjoittaja 8)

”Opiskelu tapahtuu ryhmässä. tasavertainen asema toisten kanssa ja luottamuksen ilmapiiri ovat tärkeitä.” (Kirjoittaja 15)

”Kouluhenkilökunnalla ja muilla oppilailla on vastaavasti vaikutusta oppilaan psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Jos kaikkia oppilaita kohdellaan tasa-arvoisesti ja oppilas kokee, että näin on, koulussa on varmasti paljon mukavampi olla, myös kaverisuhteet on tärkeitä.” (Kirjoittaja 9)

Kavereilla voi olla sekä myönteistä että kielteistä vaikutusta turvallisuuteen ja hyvinvointiin koulussa. Oppilaat hakevat omaa rooliaan ja asemaansa kaveripiirissä ja luokkatilanteissa. Oman aseman hankkiminen kaveriyhteisössä voi aiheuttaa riitoja ja kiusaamista.

Opettaja on myös turvallisuudentunteen vahvistamisessa ensiarvoisen tärkeässä asemassa. Opettajan tasa-arvoinen kohtelu kaikkia oppilaita kohtaan on ykkösasia. Koulun toimintaan kuuluvat tietyt rutiinit, jotka tuovat oppilaalle turvallisuudentunnetta. Myös koulun säännöt luovat turvaa, sillä oppilas tiedostaa sääntöjen koskevan kaikkia. Seuraavat sitaatit kuvaavat opettajan tärkeyttä turvallisuudentunteen vahvistamisessa.

”Koulun rutiinit ja opettajien tutut tavat lisäävät hyvinvointia. Oppilas tietää, miten kussakin tilanteessa tehdään eikä tarvitse olla epävarma. Oppilas voi luottaa siihen, että asiat sujuvat, kuten niiden pitääkin.” (Kirjoittaja 16)

”Opettajan ammattitaidon ylläpitäminen koulutuksilla. Opettajan oma hyvinvointi ja jaksaminen vaikuttavat siihen miten jaksaa opettaa. Innokkuus kokeilemaan uusia opetustapoja.” (Kirjoittaja 7)

Koulun aikuisten mielestä **tuen saaminen** riittävän ajoissa erilaisiin ongelmiin on tärkeää. Lisäksi tuen saaminen on jokaisen oikeus ja tuen piiriin pitäisi olla helppo päästä. Kaikki tuen tarpeet eivät liity oppimiseen, vaan tukea pitäisi saada kaveriongelmiin sekä ongelmiin vapaa-ajalla ja kotona. Oppilaalla on paljon kasvuun ja kehitykseen liittyviä ongelmia, joissa tarvitaan tukea. Oppilas tuntee turvallisuutta, jos hänellä on tunne siitä, että saa tarvittaessa tukea ja että tarvittaessa turvallisia aikuisia auttamassa. Seuraavissa sitaateissa näkyy, kuinka tärkeää tuen saaminen on tarpeeksi ajoissa.

”Lapsella voi olla tilapäisiä tai pysyviä oppimisvaikeuksia. Jos oppilas ei saa tukea näihin ongelmiinsa, voi koulunkäynnistä tulla raskasta ja itsetuntoa nakertavaa. Ongelmilla on taipumus kasautua, joten tuen puute vaikuttaa suuresti lapsen kouluhyvinvointiin. Tukeminen riittävän ajoissa.” (Kirjoittaja 7)

”Hyvinvointiin koulussa vaikuttaa se, saako yksilö ja ryhmä tarvittaessa apua ja tukea ongelmissa riittävästi ja riittävän nopeasti. Oppilaan tulisi helposti saada tukea mahdollisissa vaikeuksissa mahdollisimman nopeasti, ovatpa ongelmat sitten koulunkäynnissä, vapaa-ajalla tai kotona. Tukea tulee olla tarjolla tasapuolisesti kaikille ja tuen tulee olla mahdollisimman ”matalan kynnyksen” takana.” (kirjoittaja 2)

Tuen saamisessa oppilashuolto on tärkeässä asemassa ja lainsäädännöllä on varmistettukin kaikille kouluille oppilashuoltotyö. Se on merkittävä kouluhyvinvoinnin tukimuoto yhdessä opetustoimen ja koulun sosiaalityön kanssa. (Niskala ym. 2014, 57)

Koulun ilmapiiriin vaikuttavat oppilaiden ja opettajien ja muun henkilökunnan väliset suhteet sekä koulun arjen toimintaa ohjaavat tavat. Koulussa pitäisi olla ilmapiiri, jossa oppilaalla olisi luottavainen ja turvallinen olo. Koulun olisi hyvä tulla joka päivä ja koulun aikuisiin pitäisi voida luottaa. Yhteiset tavoitteet ja sovitut toimintatavat takaavat sen, että koulu tuntuu turvalliselta. Kirjoittajien mielestä oppilaiden pitäisi saada kaikilta koulun aikuisilta tasapuolista ja ystävällistä kohtelua. Nurmen (2009) mukaan oppilaan kasvun tukemisessa opettajan ja oppilaan välinen dialoginen vuorovaikutus on tärkeää. Kirjoittajat korostivat turvallisen ilmapiirin ja vuorovaikutuksen merkitystä, kuten seuraavista sitaateista näkyy.

”On tärkeää, että oppilas tuntee koulussa olonsa turvalliseksi. Luokassa tulisi olla toisia arvostava ilmapiiri sekä työrauha.” (Kirjoittaja 8)

”Monilla lapsilla on koulun ulkopuolisessa elämässä ongelmia ja huolta. Näin ollen koulussa, jossa ollaan suuri osa päivästä, on tärkeää olla luotettavia aikuisia. Lisäksi turvallisuutta voi saada omasta ryhmästään/luokastaan.” (Kirjoittaja 3)

Työrauha mainittiin usein tärkeäksi asiaksi. Rehtorilla on keskeinen rooli, sillä hänen vastuullaan on kouluyhteisön toimintakulttuurin luominen. Oppitunneilla opettajan tehtävänä on taata kaikille työrauha. Näin ollen ilmapiiristä tulee turvallinen ja rauhallinen. Työrauhaa kuvaavat seuraavat sitaatit.

”Työrauha luokassa mahdollistaa monipuolisten opetusmenetelmien käytön ja oppilaiden erilaisten oppimistyylien huomioimisen. Jos opettajalla on tunne siitä, etteivät oppilaat pysy hallinnassa, saattaa hän tyytyä hyvin yksipuolisiin ja ei-toiminnallisiin opetusmenetelmiin.” (Kirjoittaja 4)

”Armeijamallinen kurinpito tuskin lisää kouluviihtyvyyttä. Toisaalta liian vähäinen puuttuminen häiriköintiin tunneilla varmasti lisää epäviihtyvyyttä. Opettaja joutuukin koko ajan tasapainoilemaan näiden kahden ääripään välillä, pitää osata edetä tilanteen mukaan. Asiasta ja oppilasryhmästä riippuen joskus voi antaa enemmän vapauksia, joskus tiukempi kuri on

parempi. onneksi suurin osa oppilaista ymmärtää työrauhan merkityksen.”

(Kirjoittaja 23)

Kirjoittajat olivat huomanneet myös sen, että oppilaiden pitää pystyä luottamaan opettajan johdonmukaiseen toimintaan. Tästä seuraavat sitaatit.

”Oppilaalla tulee olla tieto/varmuus siitä, että tunneilla saa opiskella rauhassa. jos tämä ei onnistu, ei oppilaalla ole motivaatiota tulla tunneilla ja tästä voi seurata lintsauksia.” (Kirjoittaja 25)

”Hyvinvointia luodaan myös rajoilla. tarvitaan säännöt, joita noudatetaan ja noudattamista myös valvotaan. Koulun aikuiset ovat johdonmukaisia toiminnassaan. Yhteiset tavoitteet ja sovitut toimintatavat luovat pohjan. Oppilaiden pitäisi saada kaikilta koulun aikuisilta ymmärtävää, tukevaa, tasapuolista ja ystävällistä kohtelua.” (Kirjoittaja 12)

Kuten edellisistä sitaateista saimme lukea, edellyttävät työrauha sekä onnistunut oppimisprosessin toteutuminen opettajan korkeatasoista pedagogista osaamista ja ammatillisuutta. Koulun työrauha voidaan sanoa perustuvan opettajan pedagogiselle johtajuudelle, mikä tarkoittaa oppilaiden kunnioituksen myötä ansaittua auktoriteettiasemaa. (Valanne 2014; Määttä 2012, 31)

Määttä ym. (2012) mukaan opettajan luottamuksen ja auktoriteettiaseman muodostavat oppilaista aidosti välittäminen ja oikeudenmukainen kohtelu. Näin muodostunut opettajan ja oppilaan välinen suhde rakentaa oikeanlaisen ilmapiirin luokkaan. Opettajan valtaan perustuva auktoriteetti heikentää ilmapiiriä ja saa aikaan turvattomuuden tunnetta. Valtaa käyttävä opettaja ei kuuntele oppilaita ja oppilaat voidaan pakottaa opiskelemaan tavalla, joka ei motivoi. Mielenkiinnoton opetus ei kiinnosta oppilaita ja seurauksena on levottomuutta ja huonoa työrauhaa luokassa. Opettaja joutuu käyttämään koko ajan tiukempia otteita, jotta luokka pysyy kurissa. Opetukselle jää yhä vähemmän aikaa, koska aika menee komentamiseen. Valtaa käyttävä opettaja ei pysty saamaan todellista vaikutusta oppilaisiin. (Määttä ym. 2015, 30)

Yksi tärkeä oppilaan turvallisuutta luova tekijä on **kodin ja koulun välinen yhteistyö**. Sen toimivuus perustuu koulun ja kodin tasa-arvoiseen suhteeseen ja dialogisuuteen. Kirjoittajien mukaan yhteistyö toimii parhaiten silloin, kun sekä opettaja että vanhemmat toimivat yhteisymmärryksessä lapsen parhaaksi. Yhteistyön onnistuessa lapselle tulee silloin

tunne, että hänestä välitetään. Kun lapsella on tunne, että on aikuisille tärkeä lisää se turvallisuuden tunnetta.

Koululla on kasvatustehtävä, joka velvoittaa ottamaan huomioon lapsen elämässä vaikuttavat aikuiset. Koululle on säädetty velvollisuus yhdenvertaiseen yhteistyöhön kodin kanssa, mikä edellyttää yhteistyötä, jossa kaikilla on omat vastualueet. Rehtorin vastuulla on huolehtia yhteistyön sujuvan opetussuunnitelmaan kirjattujen velvoitteiden mukaisesti. Opettajan vastuulla yhteistyössä ovat pedagogiset asiat eli oppiminen, opetus, arviointi ja Yhteistyön kolmas osapuoli on huoltajat, jotka omalta osaltaan tulisi huolehtia yhteistyön onnistumisesta. (Valanne 2014, 19) Yhteistyön toimiessa on sillä todettu olevan myönteinen vaikutus oppilaiden koulumenestykseen ja asenteeseen koulua kohtaan. (Harinen ym. 2012, 63) Tämä yhteistyö vaikuttaa myös koulun ja luokan ilmapiiriin myönteisesti kuten seuraavissa sitaateissa voidaan todeta.

”Kodin ja koulun yhteistyö, tiedonkulku tärkeää. sairaudet yms.

Luottamukselliset suhteet kodin ja koulun välillä, sekä helppo ja luotettavan tiedonsiirto ovat tärkeitä oppilaan kannalta. ” (Kirjoittaja 12)

”Kodin ja koulun välinen yhteistyö on yksi kouluhyvinvoinnin päätekijöistä. Yhteistyö toimii, vanhemmat tiedostavat ja ymmärtävät tarvitsevänsä joskus apua lapsensa jokapäiväisen arjen kanssa”. (Kirjoittaja 24)

”Oppilaan hyvinvointiin vaikuttavat kotiolot, millaiset välit vanhempien kanssa, kodin tuki, -turva ja ohjaus sekä kannustus.” (Kirjoittaja 7)

Erkkilä-Wahteran (2016) mukaan kodin ja koulun yhteistyön tulee sisältää ystävällisyyttä, myötätuntoisuutta, empaattisuutta, ammatillisuutta sekä dialogisuuteen perustuvaa vuorovaikutusta. Ympäröivän yhteiskunnan jatkuva muuttuminen asettaa vaatimuksia kodin ja koulun yhteistyölle. Myös vanhemmat ovat tietoisia oikeuksistaan eli tuntevat kasvatusta ja koulunkäyntiä koskevan lainsäädännön. Perhemalleja on nykyään monenlaisia ja esimerkiksi asumisjärjestelyjen vuoksi ei välillä tiedetä keneen otetaan yhteyttä oppilaan asioissa. Tämän vuoksi yhteistyö huoltajien kanssa on tärkeää. Epätietoisuus asioista saattaa heijastua lapsen hyvinvointiin ja turvallisuudentunteeseen. (Valanne 2014, 18–19, 64)

7.1.3 Identiteetti

Kirjoittajien mukaan eniten oppilaan identiteetin muodostumiseen vaikuttavat kaverisuhteet ja vertaisryhmä. Myös opettajien ammattitaidolla ja asenteella sekä suhtautumisella oppilaisiin on vaikutusta identiteetin muodostumiseen. Identiteetin muodostumiseen vaikuttavat lisäksi koulun ilmapiiri ja yhteishenki sekä tuen saaminen.

Kulmalan (2006) mukaan ihmisellä on useita tilanteen ja tarkoituksen mukaan rakentuvia identiteettejä. Henkilökohtainen identiteetti on se, minkä ihminen haluaa itsestään tuoda esille tietyssä tilanteessa. Sosiaalinen identiteetti tarjotaan yksilölle ulkoapäin liittämällä tiettyyn ryhmään kuuluvaan ihmiseen ryhmään liittyviä ennakkokäsityksiä ja ominaisuuksia. Näitä kahta identiteettiä ei kuitenkaan voi erottaa täysin toisistaan. (Kulmala 2006, 61) Molempien identiteettien rakentumisen kannalta konteksti eli koulu on keskeinen, sillä yläkouluiäkäinen on kehitysvaiheessa, jossa erityisesti **kaveripiirillä** on suuri merkitys. Kaveripiiri vaikuttaa nuoren itsenäistymiseen ja identiteetin kehittymiseen. Vertaamalla itseä toisiin ikätovereihin muokataan omaa minäkuvaa sekä omaksutaan asenteita, arvoja ja normeja. (Pippuri 2015, 68; Kangasniemi 2008, 271) Oppilaan luonne, sosiaalisuus ja itseluottamus ovat tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, millaiset suhteet oppilas saa luotua esimerkiksi opettajiin ja toisiin oppilaisiin. Samoin siihen, kuinka hän löytää paikkansa erilaisissa yhteisöissä. Jokaiselle on tärkeää tulla hyväksytyksi omana itsenään ja luottaa siihen, että on yhdenveroinen kaveripiirissä. Erilaisten ryhmien sosiaalinen identiteetti vaikuttaa eri tavoin ihmisen toimintaan, sillä sosiaalinen identiteetti voi olla positiivinen ihmisen arvotusta korostava tai negatiivinen ja ei-toivottu. (Kulmala 2006, 62) Seuraavissa sitaateissa kirjoittajat ovat havainneet kuinka laaja-alaisesti kaveripiiri vaikuttaa nuoren identiteettiin.

”Oppilaan kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin vaikuttavat sosiaaliset suhteet. Kavereiden merkitys, hyväksytyksi tulemisen tarve.” (Kirjoittaja 17)

”Oppilaan itsetunto, minäkuva ja stressinsietokyky määrittävät myös, sitä millä tavoin oppilas reagoi vastoinkäymisiin koulupäivän aikana ja millä tavoin vapaa-ajan asiat heijastuvat koulupäivään.” (Kirjoittaja 11)

”Oppilaan pitäisi saada olla sellainen kuin on.” (Kirjoittaja 18)

Tämän sitaatin kirjoittaja korostaa, että nuoren identiteetin rakentumisen tukena tulee olla koko koulu yhteisö.

”...samoin siihen, kuinka hän löytää paikkansa kouluyhteisössä ja millaiseksi hän kokee itsensä kaveripiirissä/yhteisössä. Jokaiselle on tärkeää tulla hyväksytyksi omana itsenään ja luottaa siihen, että on yhdenveroinen muiden kanssa sekä opettajien että toisten oppilaiden silmissä.” (Kirjoittaja 16)

Opettajilla on keskeinen asema identiteetin rakentumisessa, sillä opettajien antamien palautteiden pohjalta oppilas muodostaa kuvaa itsestään. (Äärelä 2012, 185–186) Kirjoittajien mielestä opettajien olisikin tärkeää huomata oppilaan vahvuudet, kaverisuhteet ja tuen tarpeet aina kun se on tarpeellista. Lisäksi tarvitaan lämmin ja huolehtiva kasvatuskulttuuri niin koulussa kuin kotonakin. Erkkilä-Wahteran (2016) mukaan nuori tarvitsee tunne-elämän kehitystä suojaavia tekijöitä. Näitä suojaavia tekijöitä tulee luoda koko ajan lapsen tai nuoren, vanhempien, kavereiden, koulun, opettajan ja yhteiskunnan toimesta. Myös Nurmen (2009) mukaan minäkäsityksen luomiseen tarvitaan sosiaalisia dialogisia vuorovaikutussuhteita, joiden avulla yksilö luo tietoista minäkuvaansa eli minäkäsitystään. Lisäksi aikaisemmat elämäntapahtumat ja kokemukset vaikuttavat identiteetin muotoutumiseen. (Kulmala 2006, 58–59; Nurmi 2009, 44; Määttä ym. 2015, 24) Jos vaikeudet sosiaalisissa suhteissa ikätoverien kanssa on ongelmia kouluaikana, se voi vaikeuttaa lapsen tai nuoren kiinnittymistä vertaisyhteisönsä ja vaikuttaa heikentävästi opiskelumotivaatioon. Pippurin (2015) mukaan vertaissuhdeongelmilla voi olla kauaskantoisia vaikutuksia yksilön opiskelu- ja työuralle. Pahimmillaan ne voivat johtaa elämässä jopa sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen. (Pippuri 2015, 68)

Opettajan ammattitaitoa on se, että hän rakentaa tilanteita, joissa oppilaiden tasavertaiset kaverisuhteet mahdollistuvat. Tämä on tärkeää esimerkiksi silloin, kun syrjäänvetäytyvä lapsi tulee muun ryhmän torjumaksi ja hänen vuorovaikutuksensa muiden lasten kanssa olla vähenee. Erkkilä-Wahteran (2016) mukaan tällaisessa tapauksessa lapsen sosiaaliset taidot eivät kehity ja itsetunto huononee.

Koulun ilmapiiri ja yhteishenki vaikuttavat oppilaan identiteettiin. Kirjoittajien mukaan koulussa pitää vallita ilmapiiri, jossa kaikilla pitää olla tunne ryhmään kuulumisesta. Valitettavasti kaikkia ei huoliteta porukoihin samalla tavalla eli toisilla on kavereita enemmän kuin toisilla. Tämä voi johtaa koulukiusaamiseen. Oppilaan hyvinvointi ja kouluviihtyvyys sekä se, miten oppilas kokee oman identiteettinsä riippuvat vertaissuhteiden lisäksi myös luokan, oppilasryhmän ja koko koulun ilmapiiristä. Jo alakoulussa oppilaat alkavat tiedostaa

onko hän hyvä vai huono koulussa tai keitä ovat ne hyvät oppilaat. (Harinen ym. 2012, 49)
Kirjoittajat kuvaavat koulun ilmapiiriä seuraavasti.

”Tasavertainen asema toisten kanssa ja luottamuksen ilmapiiri ovat tärkeitä. Se, että jokainen saa olla oma itsensä eikä tule kiusatuksi. Turvallinen ilmapiiri lisää uskallusta osallistua ja kysyä.” (Kirjoittaja 15)

”Miten oppilas kokee tilan ja oman roolinsa koulussa. Tähän vaikuttaa sekä opettajien ja muun henkilökunnan suhteet että suhteet oppilaisiin.”
(Kirjoittaja 22)

”Koulun ilmapiiri auttaa lasta kasvamaan suvaitsevaksi ja muita kunnioittavaksi ihmiseksi.” (Kirjoittaja 18)

Koulussa jokaisella oppilaalla pitäisi olla mahdollisuus olla oma itsensä ja luottaa omiin kykyihinsä. Oppilaan omalla asenteella on paljon vaikutusta koulumotivaatioon ja oppimiseen, mutta koulun pitäisi pystyä huomioimaan oppilaiden erilaisuudet ja tarvittaessa antaa **tukea**. Oppilaan identiteettiä vahvistaa tieto siitä, että hänet huomataan ja häntä arvostetaan. Opettaja on taas ensi sijaisessa asemassa, siinä, että huomaa tukea tarvitsevat oppilaat. Opettajan tulee olla aidosti kiinnostunut oppilaiden asioista ja tuntea heidät hyvin, jotta oikeanlainen tuki on mahdollista. Seuraavat sitaatit kuvaavat tätä.

”Aikuinen on aidosti kiinnostunut hänen asioistaan, sillä on valtava vaikutus oppilaaseen.” (Kirjoittaja 1)

”On tärkeää, että oppilas saa onnistumisen kokemuksia, positiivista palautetta ja apua tarvittaessa, aina ei ole kyse laiskuudesta.” (Kirjoittaja 9)

”jokainen oppilas kaipaa tulla nähdyksi ja kuulluksi sekä saada kannustusta.” (Kirjoittaja 15)

7.1.4 Toiminnallisuus ja osallisuus

Viides hyvinvoinnin ulottuvuus on oppilaiden toiminnallisuus ja osallisuus. Kirjoittajien mielestä oppilaiden toiminnallisuuden ja osallisuuden mahdollistamiseen vaikuttavat eniten kaverisuhteet ja vertaisryhmä. Toiseksi eniten vaikuttaa koulun ilmapiiri ja yhteishenki. Oppilaan toiminnallisuuden koulussa mahdollistavat tai estävät opetuksen laatu ja opetusjärjestelyt.

Toiminnallisuus ja osallisuus tarkoittavat koulumaailmassa osallistumista ja vaikuttamista oppilaita itseä koskeviin asioihin. Toiminnallisuutta ja osallisuutta kuvatessa voidaan käyttää termiä empowerment, joka tarkoittaa voimaantumista ja valtaantumista. Voidakseen tuntea yksilön ja yhteisön vastavuoroista osallisuutta tarvitaan yhteisö, jossa osallistuminen mahdollistuu. Osallisuus yhteisössä merkitsee yksilön ja yhteisön vastavuoroista suhdetta. Vastavuoroiseen suhteeseen ja osallisuuden kokemukseen kuuluu se, että tuntee yhteiset säännöt sekä luottamusta yhteisön jäsenten kesken. Oppilaalla tulisi olla tunne siitä, että hänet hyväksytään yhteisöön omana itsenään ja häneen luotetaan. (Kemppainen ja Lakkala 2014, 152–153)

Kirjoittajien mukaan **oppilaiden keskinäiset sosiaaliset** suhteet vaikuttavat eniten siihen, miten toiminnallisuus ja osallisuus koulussa onnistuvat. Ryhmässä työskentely edistävää oppilaiden osallisuutta. Ryhmähenkeä vahvistaa se, että oppilaat saavat olla mukana suunnittelemassa oppitunteja ja koulun toimintaa. Kun oppilas tuntee kuuluvansa porukkaan, on hänen helpompi ilmaista mielipiteensä. Osallisuus koulussa on siis vastavuoroista keskustelua ja kuuntelemista sekä oman mielipiteen ilmaisemista. Nämä kaikki ovat sosiaalisten taitojen harjoittelua ja samalla lisäävät tunnetta siitä, että kokee olevansa osallisena päätöksenteossa. (Kemppainen ym. 2014, 160) Osallisuutta kuvaavat seuraavat sitaatit.

”Hyvät sosiaaliset taidot tukevat oppilaan hyvinvointia, itsevarma ote, luottamus itseensä.” (Kirjoittaja 7)

”Henkistä viihtyvyyttä on se, kuinka hyvä koulussa on olla. Se miten kokee tilan ja oman roolinsa siinä.” (Kirjoittaja 22)

”Opiskelu tapahtuu ryhmässä. Tasavertainen asema toisten kanssa ja luottamuksen ilmapiiri on tärkeitä. Se, että jokainen saa olla oma itsensä eikä tule kiusatuksi. Turvallinen ilmapiiri lisää uskallusta osallistua ja kysyä.” (Kirjoittaja 15)

Siirtyminen alakoulusta yläkouluun on Karikosken (2008) mukaan vaiheittain etenevä yksilöllinen prosessi. Yläkoulun aloittamista voidaan tarkastella ekologisen siirtymän käsitteellä. Se tarkoittaa muutoksia yksilön roolissa ja asemassa silloin kun ekologinen ympäristö muuttuu. Muutokset tapahtuvat yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksena, jossa yksilö itse toimii aktiivisena omassa kasvussa ja kehityksessä. Ekologinen siirtymä sisältää erilaisia vaiheita, joissa oppilaan rooli, asema ja häneen kohdistuvat odotukset muuttuvat. Yksilö liittyy vähitellen uuteen yhteisöön, omaksuu uuden aseman ja roolin ja tulee jäseneksi

uuteen yhteisöön. (Karikoski 2008, 22–25) Seuraavissa sitaateissa kuvataan yhteisön merkitystä ekologisessa siirtymässä.

”Mitä vanhemmaksi oppilas kasvaa, sitä suuremmaksi muuttuu kaveripiirin merkitys”. (Kirjoittaja 23)

Oppilaiden keskinäisillä suhteilla ja hyvällä luokkahengellä on suuri merkitys koulussa viihtymiseen ja samoin se omalta osaltaan ehkäisee yksinäisyyttä ja kiusaamista.” (Kirjoittaja 14)

Erkkilä-Wahteran (2016) mukaan kuulluksi tuleminen laskee oppilaan stressitasoa ja lisää toiveikkuutta. Lisäksi toisiin suuntautuminen vahvistuu, joten oppilaan toiminnasta tulee joustavampaa ja lisäksi kuulluksi tuleminen tuo myös mielihyvää.

”Millainen oppija minä olen, vahvuuksien tukeminen. Oppilaan omien ajatusten kuuleminen.” (Kirjoittaja 7)

”Lisäksi, kun he huomaavat, että aikuinen on aidosti kiinnostunut hänen asioistaan, sillä on valtava vaikutus oppilaaseen. Myös heikompien oppilaiden täytyy saada myös säännöllistä kannustusta uskaltaa yrittää ja saada kehuja aina kuin mahdollista.” (Kirjoittaja 1)

Koulun ilmapiirillä on suuri vaikutus oppilaan kokemaan osallisuuteen. Kirjoitusten mukaan koulu vaikuttaa siihen millaisen osallistumisen tai valinnan- ja päätöksenteon mahdollisuudet koulu antaa oppilaille. Oppilaiden osallisuuden lisääminen on mahdollista, jos koulun toimintaa suunnitellaan siten, että siellä on mahdollista ilmaista itseään. Oppilaiden pitäisi saada osallistua päätöksentekoon. Osallisuuden ulkopuolelle voivat jäädä ne oppilaat, jotka eivät kykene jostain syystä ilmaisemaan omia tarpeitaan.

”Open tehtävänä on mielestäni huolehtia, että jokainen oppii oikeasti tuntemaan luokkakaverinsa, jotta tunnesiteitä muodostuu.” (Kirjoittaja 3)

”Opettajan asenne oppilaita kohtaan on myös tärkeällä sijalla. Jos oppilas tulee huomatuksi ja arvostetuksi, vahvistaa se hänen hyvinvointiaan. Opettaja voi myös pyrkiä rakentamaan hyvää luokkahenkeä ja pelsota vapaata oppimisympäristöä. Jos opettaja onnistuu rakentamaan avoimen ja keskusteleavan ilmapiirin, voi oppilas saada enemmän onnistumisen kokemuksia.” (Kirjoittaja 4)

”Koulussa kouluhyvinvointiin liittyvistä asioista mielestäni tärkein on koulun ilmapiiri, johon vaikuttaa sekä oppilaiden että opettajien ja muun

henkilökunnan väliset suhteet sekä koulun perinteet ja tavat, jotka ohjaavat arjen toimintaa.” (Kirjoittaja 21)

Oppilaat saavat mahdollisuuden osallisuuden tunteeseen, jos paikalla on **osallisuuden mahdollistava opettaja**. Opettajan innostus ja motivaatio opetustyöhön vaikuttaa siihen, antaako hän oppilaiden toimia luokkatilanteissa luovasti ja vuorovaikutteisesti eli niin, että mahdollisuus osallisuuteen toteutuu. Perinteisellä, opettajajohtoisella tavalla opettava opettaja ei osallistamisessa onnistu. Opettajat voivat siis omalla toiminnallaan mahdollistaa tai estää oppilaiden osallisuuden.

”Sopivista haasteista oppimisessa ja mielekkästä tekemisestä. Valinnaisuus, ja se, että koulussa on muutakin kuin teoriaopetusta vaikuttavat osaltaan koulussa viihtymiseen.” (Kirjoittaja 9)

”Tähän uskon kontekstuaalisen opetuksen tuovan enemmän mahdollisuutta kuin perinteinen malli, jossa yhdessä tekeminen on jäänyt aika vähäiseksi. On enemmän mahdollisuuksia ns. opiskelun lomassa (open tarkkailla ja tukea) luonnolliseen vuorovaikutukseen luokan sisällä.” (Kirjoittaja 3)

”Jos oppilaat voisivat enemmän vaikuttaa opiskelujensa sisältöihin ja työtapoihin, lisäisi se mielestäni kouluviihtyvyyttä.” (Kirjoittaja 20)

Opetuksen laadulla ja opetusjärjestelyillä tärkeä merkitys toiminnallisuuden ja osallisuuden onnistumiselle, sillä opettajien ammattitaito ja osaaminen sekä työmotivaatio näkyvät suoraan opetuksen laadussa. Määttä ja Uusinautin (2012) mukaan hyvä opetus edellyttää opettajan kannustavaa ja dialogista toimintaa ja oppilaiden ja opettajien vuorovaikutusta. Tämän onnistuessa lisää se luottamuksen ja välittämisen ilmapiiriä ja osaltaan oppilaiden oppimista ja osallisuutta. (Määttä 2009, 134) Käytännössä kuitenkin usein opettajat määrittelevät oppilaansa opetustoiminnan kohteeksi.

Koulussa on kyse pitkälti aikuisten luomista säännöistä ja niiden noudattamisesta. Jos oppilaat voisivat enemmän vaikuttaa opiskelujensa sisältöihin ja työtapoihin, lisäisi se kouluviihtyvyyttä. Kun sääntöjä luodaan olisi erittäin hyvä tapa ottaa aina joukko oppilaita luomaan sääntöjä. Säännöt olisivat pitkälti samat, mutta niitä noudatettaisiin paremmin, kun oppilaat ovat niistä saaneet itse päättää. Luottamus oppilaita kohtaan synnyttää yleistä kyvykkyyden tunnetta. Käytännössä oppilaat eivät kuitenkaan voi vaikuttaa esimerkiksi lukujärjestyksiin tai työpäivän pituuksiin. Tunne siitä, ettei voi vaikuttaa voi johtaa siihen,

että mielekkyys koulunkäyntiä kohtaan pitää hakea jostain muualta kuin opiskelusta. (Harinen ym. 2012, 18, 43, 71)

Vaikka koulu on ensisijaisesti oppilaita varten, sen toimintaympäristö on usein aikuisten määrittämä. (Varajärvi ja Turunen 2014, 186) Osallisuus koulussa toteutuu pääosin aikuisten suunnitteleminen rakenteiden puitteissa. Tällaisia koulussa on esimerkiksi nuorisovaltuusto ja tukioppilastoiminta. Oppilaskuntatoimintaan kouluissa osallistuvat yleensä koulun aktiivisimmat oppilaat, jotka ovat yleensä opiskeluissaan menestyviä ja kouluympäristössä viihtyviä. Eli osallisuus tässä toiminnassa koskee vain pientä oppilasmäärää. (Harinen ym. 2012, 47.) Olemassa olevat rakenteet eivät myöskään huomio heikoimmassa asemassa olevia oppilaita kuten maahanmuuttajia, vammaisia tai erityisoppilaita. Lapset eivät innostu vaikuttamaan aikuisten valmiiksi suunnitelluissa toimintamalleissa. Voidaan puhua ylhäältä alas tulevasta osallisuudesta, joissa toiminnat ovat ennalta määritettyjä ja joissa lapset eivät itse ole osallistuneet menetelmien kehittämiseen. (Harinen ym. 2012, 43) Kirjoittajien mukaan koulussa järjestettävät juhlat, retket, toimintapäivät ja teemapäivät tuovat vaihtelua ja lisäävät viihtyvyyttä. Näissä oppilaiden osallisuus näyttää paremmin toteutuvan.

7.1.5 Ulkoiset ja materiaaliset järjestelyt

Oppilaiden hyvinvointiin vaikuttavat myös ulkoiset ja materiaaliset tekijät. Ulkoisia ja materiaalisia osatekijöitä mainittiin koulutilat ja ympäristö, ruoka ja ruokailu, sekä siisteys ja viihtyvyystekijät.

Kirjoittajien mielestä kouluympäristön tulisi olla terveellinen, jotta koulussa on miellyttävää olla. Kouluhyvinvointiin vaikuttaa koulun ulkoiset ja materiaaliset järjestelyt, jotka sisältävät luokat, pulpetit ja koulun käytävät. Opiskeluympäristö toivottiin olevan sellainen, ettei arjen tilanteiden eteen tarvitsisi erityisesti ponnistella, vaan liikkuminen, tavaroiden säilytys, opiskelu jne. sujuisi vaivattomasti. Lisäksi koulutilojen viihtyvyyteen mainittiin vaikuttavan lämpötila, toimiva ilmastointi sekä valaistus. Työergonomia olisi myös tärkeä huomioida, koska oppilaat ovat hyvinkin erikokoisia ja siksi säätömahdollisuuksia tuoleille ja pöydille toivottiin. Kirjoittajat mainitsivat välitunnit tärkeimmiksi, koska niiden aikana oppilaat saavat mahdollisuuden olla yhdessä vapaammin ja luoda uusia kaverisuhteita. Välitunneilla kaveriporukoissa harjoitellaan sosiaalisia vuorovaikutustaitoja. Välituntialueilla tulisi olla monenlaista tekemistä ja alue tulisi olla riittävän laaja turvallinen. Myös kouluympäristön siisteys lisää hyvinvointia. Remontoidussa ja viihtyisässä

ympäristössä on miellyttävämpää opiskella kuin vanhassa ja kuluneessa. Seuraavat sitaatit kuvaavat viihtyisää kouluympäristöä.

”Viihtyisä kouluympäristö luo mielestäni mielikuvan siitä, että oppilaisiin on panostettu ja heitä arvostetaan.” (Kirjoittaja 2)

”Koulurakennus luo fyysiset puitteet koulussa ja vaikuttaa vahvasti myös oppilaan kouluhyvinvointiin.” (Kirjoittaja 28)

”Fyysisesti miellyttävät tilat tukevat henkistä viihtyvyyttä.” (Kirjoittaja 10)

”Kouluissa, joissa on sisäilmaongelmia, kärsitään usein pääkivusta tai väsymyksestä, tällä on vaikutusta hyvinvointiin koulussa. Toisaalta remontoit, korjatut ja uusitut tilat, joissa on mietitty myös hieman sisustusta vaikuttavat hyvinvointiin. On mielekästä opiskella siisteissä ja viihtyisissä tiloissa.” (Kirjoittaja 9)

”Monelle oppilaalle välitunnit ovat päivän piristävämpiä hetkiä, varsinkin jos on jotain mielekästä tekemistä. Välitunteihin liittyy vahvasti sosiaaliset suhteet.” (Kirjoittaja 20)

”Välituntialueella on monenlaista tekemistä ja alue riittävän laaja ja turvallinen.” (Kirjoittaja 22)

Ulkoisiin materiaalsiin tekijöihin kuuluu myös ruokailu. Sen merkitystä korostettiin useissa kirjoituksissa. Valitettavasti nykyään monilla oppilailla jää kouluruokailu väliin ja tilalle haetaan kaupasta vähemmän terveellisiä välipaloja. Ruoan syömättä jättäminen vaikuttaa heikentävästi keskittymiseen ja olotilaan. Kun väsyttää keskittyminenkin kärsii. Kouluruuan laatu ja maku mainittiin olevan tärkeä tekijä. Ruokailutilanteet tulisi olla rauhallisia ja rentouttavia, sillä jos ei ole tarpeeksi aikaa syömiseen, ei ruokailutilanne ole yhteisöllinen kokemus. Kirjoittajien mukaan koulujen ruokalistojen suunnittelussa voitaisiin joskus ottaa huomioon myös lasten mielipiteet. Kuten seuraavat sitaatit kuvaavat, ruokailu on iso osa oppilaan kouluhyvinvointia.

”Oppilaiden hyvinvointiin koulupäivän aikana on terkkarin näkökulmasta ruokailuun osallistumisella suuri merkitys. Varsinkin jos aamupala on kiireessä unohtunut, on lounasaikaan saatava ravintoa. Koulupäivä jatkuu muuten kärtyisenä, päänsärkyisenä ja levottomana, joka ei ole kenenkään etu.” (Kirjoittaja 12)

”Mielestäni kouluruokailu on erittäin tärkeä ja olennainen osa oppilaiden hyvinvointia koulussa, joten siihen on syytä panostaa.” (Kirjoittaja 10)

7. 1.6 Koulun ulkopuoliset sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät

Koulun ulkopuoliset sosiaaliset ja kulttuuriset suhteet olivat ulottuvuus, joka nousi selvästi esiin aikuisten kirjoituksista. Kirjoittajien mukaan oppilaan hyvinvointi on kokonaisvaltainen asia, eikä oppilaan hyvinvointia kotona ja koulussa voida erottaa toisistaan. Koti ja siellä olevat ihmissuhteet sekä niihin liittyvät positiiviset tai negatiiviset kasvamisolosuhteet vaikuttavat oppilaan hyvinvointiin koulussa. Lapset tulevatkin kouluun hyvin erilaisista taustoista ja perhetilanteista. Nurmi (2009) kuvaa tätä käyttämällä termiä situationaalisuus, jonka mukaan sopeutumiseen yhteisöön vaikuttaa oma elämäntilanne ja tausta. (Nurmi 2009, 47). Situaatio sisältää konkreettisen todellisuuden ja ideaalisen todellisuuden. Konkreettiseen todellisuuden kuuluvat koti, perhe, koulu, työ, toiset ihmiset. Ideaalisen todellisuuteen kuuluvat uskomukset, aatteet, arvot ja normit. Nämä molemmat situationaaliset ulottuvuudet vaikuttavat miten oppilas toimii koulussa. (Nurmi 2009, 47) Seuraavissa sitaateissa kirjoittajat kertovat, miten **ongelmat vapaa-ajalla ja kotona** heijastuvat oppilaiden elämään ja ne näkyvät oppilailla koululla selvästi.

”Jos kotona asiat ovat hyvin jaksaa oppilas paremmin myös koulussa. jos kotona on asioita, joita pitää murehtia, voi se näkyä oireiluna koulussa.”
(kirjoittaja 9)

”Koulu on paikka jossa kaikkien kotien olosuhteet nuorten kautta sekoittuvat. Nuorten hyvinvointi ja pahoinvointi lähtee kotoa. Koulu voi siihen vaikuttaa omalta osaltaan lopulta usein aika vähän.” (kirjoittaja 5)

Erkkilä-Wahteran (2016) mukaan lapsen kehitykseen liittyy riskitekijöitä. Riskitekijöitä ovat ympäristötekijät, joita ovat voidaan mainita muun muassa perhe ja siinä toistuvat erot, kuormittavat elämäntapahtumat, väkivalta ja kiusaaminen, uni, tv, internet ja näihin liittyvä väkivaltaviihde. Kaikki nämä edellä mainitut mahdolliset riskitekijät vaikuttavat haitallisesti lapsen kehitykseen ja näkyvät koulussa oppilailla kuten seuraavassa sitaateissa kirjoittaja kuvaa.

”Kodilla ja kasvatuksella on suurimpia vaikutuksia oppilaan kokonaisvaltaiseen hyvinvoinnin ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Jos oppilaan kotioloissa on puutteita esimerkiksi vanhemmuudessa tai kriisi

perheessä, on sillä vaikutusta oppilaan hyvinvointiin, joka puolestaan vaikuttaa myös kouluhyvinvointiin ja motivaatioon. ” (Kirjoittaja 17)

Pippurin (2015) mukaan perheiden hyvinvoinnin erot näkyvät koulussa ja oppilaissa, eikä lapset voi niihin vaikuttaa. Lasten mukana kouluun tulevat työttömyydestä, sairauksista tai perhekriiseistä johtuvat asiat. (Pippuri 2015, 72) Tästä johtuen eriarvoisuus näkyy koulussa ja lasten keskuudessa. Äärelän (2012) mukaan koulun aikuisten rooli lapsen hyvinvoinnin ylläpitäjänä korostuu näissä tilanteissa. (Äärelä 2012, 193)

Kasvatus tai pikemminkin kasvatuksen puute mainittiin kirjoituksissa usein. Perheiden erilaiset tilanteet vaikuttavat psyykkisen ja fyysisen hyvinvoinnin lisäksi lasten sosiaaliseen hyvinvointiin. Jos perheellä on huono taloudellinen tilanne voi se vaikuttaa kaverisuhteisiin ja myös oppilaan ja opettajan välisiin suhteisiin. Huonosti voivien perheiden elämänhallintakyky ja puutteelliset tai vääränlaiset toimintatavat heijastuvat suoraan lapsen hyvinvointiin ja koulunkäyntiin, mikä voi johtaa syrjimiseen ja ryhmästä sulkemiseen. (Kämppi ym. 2008, 50)

Kirjoittajat näkivät kasvatukseen sisältyvän perustarpeet eli ravinto, uni, lepo ja tasapainoilu koulun ja harrastusten välillä. Koulussa näkyvän huonovointisuuden taustalla on usein se, ettei kotona huolehdita tavallisista asioista kuten säännöllisistä ruoka-ajoista, riittävästä nukkumisesta ja puhtaudesta.

”Kaikki äärimmäisyyksiin menevä vähentää merkittävästi hyvinvointia. Esimerkiksi liiallinen tietokoneella pelaaminen voi häiritä yöunta ja jopa kaverisuhteita. Myös vanhempien kiireinen elämäntyyli (pitkät työpäivät, ym. menot) ovat haitaksi oppilaan hyvinvoinnille.” (Kirjoittaja 5)

”Oppilaan yleiseen hyvinvointiin vaikuttavat eniten perheen olosuhteet. Jos perheessä on vakavia ongelmia, vaikuttavat ne lapsen kehitykseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Jos opettaja tuntee lapsen ja hänen perheensä, voi hän huomioida lapsen tuen tarpeen.” (Kirjoittaja 4)

Edellisen sitaatin kirjoittaja on havainnut sen, että vanhempien antama tuki on välillä riittämätön. Useilla perheillä on uusavuttomuutta ja heillä ei ole oma-aloitteisuutta ja tietoa miten tietyissä tilanteissa täytyy toimia. Tämä näkyy siten, että koululla pitäisi käsitellä asioita, jotka kuuluu hoitaa kotona. Niskalan ja Puljun (2014) mukaan vanhemmilla ei ole voimavaroja hoitaa asioita, vaan kasvatusvastuu siirretään koululle. Huono-osaisuudesta

puhuttaessa puhutaan myös syrjäytymisestä. Usein viitataan ulkoisiin elämän olosuhteisiin, mutta syrjäytymistä voi olla on myös kokemus siitä, että ei saa sosiaalista tukea koulutovereilta ja ystäviltä ja perheeltä. Koulussa huono-osaisuus voi näkyä kouluvaikeuksina ja jopa opintojen keskeytymisenä tai jatko-opintojen ulkopuolelle jäämisenä. Tämä näkyy koulussa usein periytyvänä syrjäytymisenä eli koulukäymättömyys ja päättötodistuksen saamatta jääminen toistuvat saman perheen lapsilla ja jopa monessa sukupolvessa. Perheissä kasvetaan ja kasvatetaan kulttuuriin, jossa koulussa käynti on yhdentekevää. Perttula (2015) on kritisoinut sitä, että puhuttaessa syrjäytymisestä, kohdistetaan katse yksilöön ja perheeseen. Hänen mielestään nuorta ei saisi syyllistää henkilökohtaisilla ongelmilla, vaan ottaa puheeksi yhteiskunnan rakenteelliset ongelmat. Käytännön koulutyössä, kun koulu on tehnyt voitavansa auttaakseen nuorta, kääntyy katse lasten- ja perheiden palvelujen puoleen. Kirjoittajien mukaan sosiaalityö tukena käynnistyy ja toimii liian hitaasti, jos kyseessä on esimerkiksi yläkouluikäinen oppilas.

Vanhempien asenne koulunkäyntiä kohtaan on tärkeä tekijä myös siihen, miten lapsi asennoituu koulunkäyntiinsä. Jos kotoa tulevat toiveet ja odotukset poikkeavat paljon oppilaan omista näkemyksistä, heikentää se koulussa viihtymistä. Hyvinvointia lisää kuitenkin vanhempien kiinnostus oppilaan asioihin ja koulutyön arvostaminen lisäävät hyvinvointia. Nykypäivänä vanhemmat ovat myös tulleet yhä tietoisemmaksi oikeuksistaan ja voivat suhtautua kriittisesti koulua kohtaan sekä lastensa kasvatukseen. Useissa tutkimuksissa on todettu, että tämän vuoksi opettajan auktoriteettiasema on heikentynyt sekä oppilaiden että erityisesti oppilaiden vanhempien taholta. (Harinen ja Halme 2012, 42; Valanne 2014, 19) Seuraavissa sitaateissa kirjoittajat kuvaavat vanhempien asenteiden vaikutusta.

”Vanhempien vaatimukset ja oppilaan omat odotukset oppimistulosten suhteen eivät aina vastaa todellisuutta. Kun odotukset eivät täytykään, oppilas turhautuu/kokee itsensä epäonnistuneeksi ja tämä lisää huonovointisuutta koulussa.” (Kirjoittaja 16)

”Oppilaan hyvinvointiin vaikuttavat perhesuhteet, ympäristö ja opitut tavat. Kotoa saadaan perusta kaikelle toiminnalle. Perheensisäiset ongelmat ja asenteet heijastuvat ennemmin tai myöhemmin koulunkäyntiin jollain tavalla. jos kotona puhutaan koulusta negatiiviseen sävyyn ja vanhemmat kertovat lapsilleen kaikki hirveimmät koulumuistot, nolot tilanteet ja kaikista

tylsimpien oppituntien aiheet, lapsi omaksuu nämä asiat hyvin nopeasti.”

(Kirjoittaja 10)

”Oppilaan hyvinvointi on myös koetuksella, jos vanhemmat eivät aseta lapselle rajoja ja hän saa liikaa valtaa tai vastuuta liian nuorena. Tällainen oppilas törmää auktoriteetteihin joka välissä ja hän etsii peräseinää ja joutuu vaikeuksiin monessa suhteessa. Lisäksi usein hänen elämänrytinsä on sekaisin. Tällainen tuuliajolla oleva lapsi voi yleensä kokonaisvaltaisesti huonosti.” (Kirjoittaja 19)

Hyvinvointia koulussa voivat edistää myös koulun ulkopuoliset tahot. Kirjoittajat mainitsivat hyvinvointia vahvistavan erilaiset välituntitoiminnat, tapahtumat ja kerhot, joita voivat tuottaa kunnan nuorisotoimi, seurakunnan nuorisotyö tai 4H yhdessä koulukuraattorin kanssa. Yhteistyössä eri toimijoiden kanssa voidaan tukea oppilaan hyvinvointia

7.2 Keinoja hyvinvoinnin parantamiseen

Toisena tutkimuskysymyksenä oli, *millaisilla keinoilla hyvinvointia voitaisiin parantaa*, johon löytyi aineistosta useita konkreettisia keinoja. Kirjoitusaineistosta nousi esiin kolme tärkeää asiaa, jotka vaikuttavat useimpiin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin. Asiat, jotka parantavat oppilaiden hyvinvointia koulussa ovat: 1) oppilaille pitäisi luoda mahdollisuuksia luoda ystävyysuhteita koulussa 2) koulussa pitäisi pystyä tukemaan oppilasta, jonka ongelmat johtuvat koulun ulkopuolelta ja 3) oppilaiden pitäisi itse pystyä enemmän vaikuttamaan koulun asioihin ja käytäntöihin. Esittelen ne tässä järjestyksessä.

Tärkeimmäksi kouluhyvinvoinnin tekijäksi mainitaan nuorten keskinäiset suhteet. Tämä osatekijä vaikuttaa kaikkiin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin eli yhteisöllisyyteen, koulun ulkopuolisiin sosiaalisiin ja kulttuurisiin tekijöihin, turvallisuudentunteeseen, identiteettiin ja toiminnallisuuteen ja osallisuuteen. Ulkoiset tai materiaaliset järjestelyt vaikuttivat myös kaverisuhteisiin, mutta käänteisesti, sillä esimerkiksi koulun tilajärjestelyt vaikuttavat siihen, minkälaisia mahdollisuuksia niissä on luoda kaverisuhteita. Tulosten perusteella voidaan todeta, ettei koulu tämän hetkiselä toiminnallaan pysty ottamaan huomioon nuorten sosiaalisten suhteiden muodostumista. Suuri osa opettajista keskittyy opettamiseen, eivätkä koe asiakseen luokan sosiaalisten suhteiden rakentumista. Opettajien olisi panostettava

enemmän kaveriasioihin ja ryhmädynamiikkaan ja luokissa myös järjestettävä tilaa ja aikaa kaverisuhteiden luomiseen. Koulun tarkka lukujärjestyksen mukainen aikataulutus estää suhteiden luomisen ja sosiaalisten taitojen harjoittamisen. Esimerkiksi välitunnit ovat tärkeitä, koska niiden aikana oppilaat saavat mahdollisuuden olla yhdessä vapaammin ja luoda uusia kaverisuhteita. Valitettavasti monissa yläkouluissa välitunnit on muutettu lyhyiksi siirtymävälitunneiksi. Koulun aikataulutus pitäisi saada joustavammaksi. Kirjoituksissa mainittiin myös, että jo opettajan koulutuksessa pitäisi panostaa enemmän ryhmädynamiikan tuntemiseen ja sosiaalisten suhteiden muodostamiseen. Seuraava sitaatti kuvaavat näitä asioita.

”Hyvinvointia lisää sopivat tauot ja mielekäs tekeminen taukojen aikana. Näin oppilaat myös saavat mahdollisuuden olla yhdessä vapaammin, luovat uusia kaverisuhteita ja sosiaalistuvat.” (kirjoittaja 12)

”Mielestäni merkittävin työ mitä ope voi tehdä kouluhyvinvoinnin lisäämiseksi tai edes sen mahdollistamiseksi on perehtyä ryhmädynamiikkaan ja siihen mitä menetelmiä jatkuva ylläpito edellyttää. Ei riitä, että lukuvuoden alkuun otetaan ”leikki” vaan toiminnan pitää olla jatkuvaa. Mielestäni jotta oppimisen edellytykset luokassa olisivat kunnossa, on luokan sosiaalisten suhteiden huollosta opettajan pidettävä kiinni. Ja tämän tulisi olla oikeasti osa opettajan koulutusta!!!” (kirjoittaja 3)

Nuorten keskinäinen sosiaalinen tuki ja vastavuoroisuus vertaissuhteissa on tärkeä voimavara, mutta pitäisi löytää keinoja siihen, miten koulun aikuiset voisivat tukea oppilasta, jonka ongelmat heijastuvat koulun ulkopuolelta. Kirjoittajat olivat vahvasti sitä mieltä, että koulun ulkopuoliset sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät vaikuttavat suuresti oppilaiden kouluhyvinvointiin. Kodilla on suuri merkitys, sillä osatekijät ongelmat vapaa-ajalla ja kotona, kasvatusta, vanhempien asenne koulunkäyntiin, koulun ja kodin yhteistyö ja kaverisuhteet ovat kaikkia asioita, jotka juontuvat kotoa. Nämä näkyvät oireina koulussa. Oppilaalle olisi tärkeää saada tilaisuuksia puhua asioistaan koulun aikuisille. Tämä korostuu silloin, kun kotoa puuttuu aikuinen, jolle huolistaan voisi kertoa. Yläkoulun aineopettajamalli sekä lyhyet siirtymävälitunnit eivät anna mahdollisuutta kertoa huolistaan opettajille. Yläkoululla ei ole tilaa eikä aikaa spontaanille keskustelulle opettajien ja oppilaiden kesken. Kirjoittajien mukaan oppilaiden hyvinvointia voitaisiin parantaa, jos tietoa ongelmista saataisiin koululle.

”Myös tärkeä tekijä kouluhyvinvoinnin kannalta on aktiivinen ja toimiva koulun ja kodin yhteistyö. Ilman sitä ei voi oppilasta tukea tarvittaessa.”

(kirjoittaja 25)

”Asioihin pitäisi puuttua hyvissä ajoin, eikä ”hyssytellä”. Tiedon pitää kulkea molemmin puolin.” (kirjoittaja 24)

”Jos opettaja tuntee lapsen ja hänen perheensä voi hän huomioida lapsen tuen tarpeen parhaiten.” (kirjoittaja 4)

Useissa kirjoituksissa tuli esille, että tiedonkulun kannalta yhteistyö kodin ja koulun välillä pitäisi saada nykyistä tiiviimmäksi. Alakoululta yläkoululle siirryttäessä yhteistyö vähenee huomattavasti, vaikka ongelmien vaikutus nuoreen yleensä kasvaa. Kirjoitusten perusteella oppilashuollon henkilöistä terveydenhoitaja ja koulukuraattori voisivat parhaiten olla tukena oppilaan koulun ulkopuolelta tulevilla ongelmilla. Oppilaalla pitäisi olla aina mahdollista päästä kuraattorin tai terveydenhoitajan vastaanotolle. Tämä tarkoittaa sitä, että terveydenhoitajan ja kuraattorin pitäisi aina olla paikalla. Oppilaalla voi olla helpompaa mennä juttelemaan asioistaan opetushenkilöstön ulkopuolisille henkilöille. Seuraavassa sitaatissa kuvaa, mikä merkitys on tuen saannilla.

” On myös todella tärkeää, että jokainen oppilas voi kääntyä jonkin koulussa toimivan aikuisen puoleen mahdollisissa ongelmatilanteissa. Jo pelkkä tietoisuus tästä luo osaltaan turvallisuuden ja hyvinvoinnin tunnetta.
(kirjoittaja 14)

Aineiston perusteella kouluhyvinvointia voitaisiin parantaa sillä, että oppilaat pystyisivät enemmän itse vaikuttamaan koulun asioihin ja käytäntöihin. Tämän mainittiin kirjoituksissa vaikuttavan yhteisöllisyyteen, toiminnallisuuteen ja osallisuuteen ja ulkoisiin tai materiaalsiin järjestelyihin. Kirjoitusten mukaan oppilaat pystyvät itse liian vähän vaikuttamaan koulun asioihin ja kouluviihtyvyyteen. Jos keinot hyvinvoinnin parantamiseen tapahtuvat koulun aikuisten aloitteesta, saattavat nuoret kokea tämän kontrollina ja siten negatiivisena. Kirjoittajien mielestä silloin, kun oppilaat saavat olla mukana päätöksenteossa eli suunnittelemassa esimerkiksi oppitunteja ja koulun toimintaa, vaikuttaa se oppilaan osallisuuteen. Kirjoittajien mukaan myös oppilaiden keskinäiset suhteet vaikuttavat suuresti siihen, miten osallisuus koulussa toteutuu. Ryhmässä työskentely

edistää osallisuutta, sillä osallisuus vaatii vastavuoroista keskustelua ja kuuntelemista. Osallistumisen toteutuminen vaatii opettajalta ja koululta osallistamisen mahdollistavia olosuhteita eli oppilaille pitää antaa mahdollisuus toimia luokkatilanteissa luovasti ja vuorovaikutteisesti. Oppilaiden kouluhyvinvointiin vaikuttaa myös se, onko heillä tosiasiallista mahdollisuutta tehdä valintoja ja osallistua. Kouluympäristön mahdollisuuksia rajoittaa aikataulu eli lukujärjestys, jonka puitteissa toimitaan koko koulupäivän ajan. Kirjoittajien mukaan koulun toimintakulttuuri ja ilmapiiri, opetus ja opetusjärjestelyt pitäisi muuttaa siten, että annetaan oppilaille mahdollisuuksia valinta- ja päätöksentekoon, sillä osallisuus toteutuu vain silloin. Koulun pitäisi olla huomattavasti nykyistä joustavampi järjestelyissään. Seuraavat sitaatit kuvaavat osallistamisen ilmapiiriä koulussa.

”Hyvät ja luottamukselliset suhteet koulun aikuisiin vaikuttavat myös koulun hyvinvointiin. Oppilaan tulisi tuntea, että häntä kunnioitetaan ja kuunnellaan. Jos oppilaat voisivat enemmän vaikuttaa opiskelujensa sisältöihin ja työtapoihin, lisäisi se kouluviihtyvyyttä.” (kirjoittaja 20)

8 YHTEENVETO JA POHDINTAA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella oppilaiden kouluhyvinvointia koulun aikuisten näkökulmasta. Aineisto kerättiin ainekirjoitusmenetelmällä Pohjois-Pohjanmaalla sijaitsevalta yläkoululta ja tutkimushenkilöt, joilta aineisto koottiin ovat oppilaan arjessa läheisesti toimivia henkilöitä eli opettajia, opinto-ohjaajia, koulunkäynninohjaajia, kuraattoreita ja terveydenhoitajia. Tutkimuskysymyksiin, millaisia käsityksiä koulun aikuisilla on kouluhyvinvoinnista ja millaisilla keinoilla kouluhyvinvointia voitaisiin vaikuttaa, saatiin vastaukset aineistosta temaattisen sisällönanalyysin avulla. Tarkastelen aluksi hyvinvoinnin ulottuvuuksia ja kouluhyvinvointiin vaikuttavia keinoja. Lopuksi pohdin tutkimusprosessia ja sen merkitystä ja jatkotutkimuksen aiheita.

8.1 Tarkastelussa hyvinvoinnin ulottuvuudet

Temaattisen sisällönanalyysin avulla tunnistettiin aineistosta kuusi hyvinvoinnin ulottuvuutta, jotka ovat yhteisöllisyys, turvallisuus, identiteetti, toiminnallisuus ja osallisuus, ulkoiset tai materiaaliset järjestelyt ja koulun ulkopuoliset kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät Kirjoitusaineiston perusteella hyvinvoinnin ulottuvuuksista yhteisöllisyys nousi tärkeimpänä oppilaan hyvinvointiin vaikuttavana tekijänä. Yhteisöllisyyttä vahvistaa erityisesti hyvät kaverisuhteet sekä opettajien luoma luokan- ja koulun ilmapiiri. Yhteisöllisyyttä heikentäväksi tekijäksi kirjoittajat mainitsivat usein kiusaamisen. Kaverit ovat merkittävä osatekijä yhteisöllisyyden kokemuksessa. Saman suuntaisia tuloksia on saanut Janhunen (2013) sekä myös Riikka Korkiamäki (2013), joiden mukaan kavereiden keskinäiset ja vastavuoroiset suhteet auttavat oppilasta saavuttamaan yhteisöllisyydestä saadun hyödyn. Yhteisöllisyyden tuottaman hyödyn saaminen edellyttää sitä, että yhteisön jäsenet hallitsevat yhteisön käyttämät toimintatavat. Vasta tämän jälkeen yksilön todellinen toimijuus ja osallisuus yhteisön jäsenenä voi toteutua. (Korkiamäki 2013, 185) Myös Hirvilammen (2015) relationaalisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen on riippuvainen yhteisöllisyydestä ja jatkuvasta vuorovaikutuksesta toisten kanssa. Koulumaailma sisältää paljon tilaisuuksia sosiaalisten suhteiden muodostumiseen. Lisäksi oppilaat kuuluvat myös vapaa-aikanaan erilaisiin vertaisyhteisöihin, joissa jokaisen tulisi löytää oma paikkansa.

Oppilaiden kouluhyvinvointiin vaikuttaa myös turvallisuudentunne, jonka tärkeimmäksi osatekijäksi mainittiin oppilaiden keskinäiset suhteet. Kaverisuhteet ehkäisevät yksinäisyyttä ja kiusaamista ja koulun turvallinen ilmapiiri vaikuttaa oppilaan uskallukseen

osallistua koulun toimintoihin. Kavereilla voi olla myös kielteinen vaikutus turvallisuuteen ja hyvinvointiin koulussa, sillä jokainen oppilas joutuu hakemaan omaa asemaansa ja rooliaan kaveripiirissä. Tämä toiminta ei aina suju helposti, vaan oppilaiden välille voi syntyä riitaa ja kiusaamista. Myös Riikka Korkiamäen (2013) mukaan erilaiset kaverisuhteiden ominaisuudet vaikuttavat nuoren kokemiin turvallisuuden tai turvattomuuden tunteisiin. Korkiamäki (2013) on tutkinut tarkemmin oppilaiden kaverisuhteita jakaen ne kiinteisiin ja löyhiin vertaissuhteisiin. Kiinteät kaverisuhteet sisältävät merkittäviä ystäviä ja emotionaalista tukea sekä tunteen yhteisöön kuulumisesta. Tämä tuki auttaa koulun arjessa ja vaikuttaa positiivisesti kouluviihtyvyyteen. Löyhät kaverisuhteet eivät sisällä vastavuoroisuutta eikä yhteisöllisyyttä, vaan tällaisten kavereiden kanssa jutellaan, pidetään hauskaa ja harrastetaan. Kouluviihtyvyystekijöinä löyhät suhteet vaikuttavat koulussa viihtymiseen, mutta eivät kartuta turvallisuuden tunnetta ja sosiaalista pääomaa. (Korkiamäki 2013, 50, 58, 123) Kirjoituksissa koulussa ja luokassa turvallisuutta lisääväksi tekijäksi mainittiin opettaja, jonka tehtävänä on huolehtia siitä, että koulun rutiinit ja säännöt koskevat kaikkia tasapuolisesti. Kirjoittajien mukaan turvallisuutta luo myös koko koulun henkilökunnan keskinäinen ilmapiiri ja yhteishenki. Koulun arjessa ei tule pohdittua turvallisuudentunteen vaikutusta tarpeeksi. Tärkeää olisi hiljaisten ja yksinäisten oppilaiden huomioiminen. Koulun arjessa näkee paljon opettajien epätasa-arvoista kohtelua oppilaita kohtaan.

Kolmanneksi hyvinvoinnin ulottuvuudeksi kirjoitusten perusteella muodostui oppilaan identiteetin rakentuminen. Identiteetin rakentuminen on sosiaalinen tapahtuma, joten keskeinen identiteetin rakentumisen paikka nuorelle on koulu ja siellä koetut nuorten keskinäiset suhteet. Tämän vuoksi yläkouluikäinen nuori viettää yhä enemmän aikaa ystävien kanssa. Kaveripiirin vaikutusta nuoren identiteetin muotoutumiselle voidaan Kulmalan (2006) mukaan kutsua ulkoapäin tuotetuksi eli sosiaalseksi identiteetiksi. (Kulmala 2006, 60–62) Aikuisten kirjoitusten perusteella korostui opettajan asema, sillä se, miten opettajat asennoituvat ja suhtautuvat oppilaisiin ja antavat palautetta, vaikuttavat koulussa oppilaan identiteetin muodostumiseen. Myös koko koulun ilmapiiri ja yhteishenki vaikuttavat oppilaan identiteettiin. Negatiivisesti identiteetin muodostumiseen vaikuttaa se, jos epäonnistuu porukkaan pääsyssä tai jos ei pysty toimimaan porukan edellyttämällä tavalla. Torjutuksi tuleminen heikentää oppilaan kouluhyvinvointia ja voi johtaa jopa kiusaamiseen. (Hirvilampi 2015, 28) Opettajien tehtävä on kannustaa oppilaita

erilaisuuden hyväksymiseen ja tasa-arvoiseen ja kunnioittavaan suhtautumiseen kaikkia kohtaan.

Neljänneksi hyvinvoinnin ulottuvuudeksi muodostui toiminnallisuus ja osallisuus. Kirjoittajien mukaan oppilaiden keskinäiset suhteet, koulun ilmapiiri ja opettajan toiminta vaikuttavat siihen, miten toiminnallisuus ja osallisuus koulussa onnistuvat. Hyväksyttynä osaksi porukkaa, koulun hyvä ilmapiiri, opettajan ammattitaito ja kannustava asenne oppilaita kohtaan vaikuttavat nuoren oma-aloitteisuuteen ja rohkeuteen ilmaista mielipiteitään. Näin nuorelle tulee tunne, että voi päättää asioista. Yläkoululle ominaiset piirteet eivät voi olla vaikuttamatta osallisuuden mahdollistaviin vertaissuhteisiin. Yläkoulun useat rinnakkaisluokat ja valinnaiset opinnot vaikuttavat ryhmien muotoutumiseen, sillä oppilaiden ryhmät vaihtuvat jatkuvasti. Vastaavaa on huomannut myös Korkiamäki (2013), jonka mukaan kaverisuhteiden laatuun vaikuttaa se, muodostuuko kaveriverkosto jonkun muun kuin nuoren oman toiminnan seurauksena. Oppilaat kuitenkin hakeutuvat huonoihinkin kaverisuhteisiin, ettei tarvitse jäädä yksin ja tulla mahdollisesti kiusatuksi. (Korkiamäki 2013, 121, 144, 154, 169) Kavereilta saatu tuki ja hyväksyntä vaikuttavat joka tapauksessa hyvinvointiin koulussa.

Viides hyvinvoinnin ulottuvuus on ulkoiset ja materiaaliset järjestelyt. Kirjoitusten perusteella näillä nähtiin olevan vähiten merkitystä kouluhyvinvointiin. Kirjoittajien mukaan vähimmäisvaatimuksena toivottiin sitä, että perusasiat olisivat kunnossa. Kirjoituksissa korostui se, että kouluympäristön tulisi olla terveellinen. Kirjoittajat tarkoittivat tällä mahdollisia sisäilmaongelmien esiintymistä. Tutkimuksen kohteena olevassa koulussa on havaittu huonon sisäilman aiheuttavan osalle oppilaista ja henkilökunnasta voimakkaita oireita, joten tämä koulun terveellisyys mainittiin lähes jokaisessa kirjoituksessa. Terveellisessä ympäristössä kaikkien oppilaiden olisi hyvä opiskella ja henkilökunnan tehdä töitä. Ruokailun merkitys nousi myös monissa kirjoituksissa esiin. Kirjoitusten mukaan osa oppilaista ei käy ollenkaan syömässä koulupäivän aikana. Tähän nähtiin syynä ruokasalin viihtymättömyys ja ruoan huono laatu. Koulun tilaratkaisut vaikuttavat viihtyisyyteen. Tämä korostuu erityisesti vanhoissa koulurakennuksissa. Kaikkiin koulutiloihin tulisi kiinnittää huomiota, koska mitä viihtyisämpi koulu on, sitä miellyttävämpi sinne on tulla.

Koulun ulkopuoliset sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät mainittiin 25:ssä kirjoituksessa. Lähes kaikkien kirjoittajien mielestä oppilaan hyvinvointi koettiin kokonaisvaltaisena asiana ja

siten oppilaan hyvinvointia kotona ja koulussa ei voida erottaa. Koulun ulkopuolelta tulevat sekä positiiviset että negatiiviset asiat, sillä oppilailla on monenlaisia kotitaustoja ja perhetilanteita jotka vaikuttavat väistämättä kouluhyvinvointiin. Samansuuntaisia tuloksia on saanut myös Riikka Korkiamäki (2013), joka toteaa, että vaikka nuorten keskinäiset suhteet ovat tärkein sosiaalisen pääoman vahvistaja, on nuorten toiminta aina osa laajempaa sosiaalista kokonaisuutta. (Korkiamäki 2013, 125) Myös Neitola (2011) ja Korkiamäki (2013) ovat todenneet koulun ulkopuolisten asioiden ja kotiympäristön sosiaalisten ja fyysisten piirteiden vaikuttavan kouluhyvinvointiin. Esimerkiksi ongelmat kotona ja huono ilmapiiri vaikuttavat vanhempien kasvatuksen laatuun ja sosiaalisten taitojen opettamiseen lapselle. Erot hyvinvoinnissa näkyvät eriarvoisuutena koulussa ja myös vapaa-ajalla. (Neitola 2011, 44–50; Korkiamäki 2013, 148) Jotta koulussa pystyttäisiin tukemaan oppilaita, pitäisi ongelmista saada koululle tietoa. Tiedon kulun kannalta kodin ja koulun yhteistyö nousee tärkeään asemaan.

Tutkimuksen kirjoitusten yhdistäväksi tekijäksi nousi kaverisuhteiden suuri merkitys kouluhyvinvointiin. Lisäksi kirjoituksista nousi vahvasti esille koulun ulkopuolisten tekijöiden vaikutus oppilaan kouluhyvinvointiin. Tämä ei todellakaan ole uutta tietoa, mutta mielenkiintoiseksi sen tekee se, että koulun aikuiset toivat tämän niin voimakkaasti esiin. Oppilaiden näkökulmasta tehdyssä tutkimuksessa tämä ei tullut esiin tai Janhunen ei halunnut sitä tarkastella siinä yhteydessä. Oppilaat ehkä ajattelevat kouluhyvinvointia vain oppimisen ja koulunkäynnin näkökulmasta. Lisäksi oppilaiden vastauksiin ei voi olla vaikuttamatta se, että aineisto kerättiin koulukontekstissa. Aikuisten moniammatillinen näkökulma toi laajemmin esille kouluhyvinvointiin liittyviä tekijöitä eli myös sen kuinka vahvasti koulun ulkopuoliset tekijät vaikuttavat oppilaan kouluhyvinvointiin. Näkemys nousi erittäin vahvasti aineistosta, joten voiko sen tulkita niin, että koulu haluaa vierittää vastuuta hyvinvoinnista oman väen lisäksi ulkopuolisille tahoille. Koulu keskittää resurssinsa opetustyöhön ja aikaa ei jää tai sitä ei haluta jäävän oppilaiden tukemiseen. Oppilaiden ongelmat on moninaistuneet, joten koulun aikuisille voi tulla tunne, ettei ammattitaito riitä ongelmien selvittämiseen.

Mielenkiintoista tutkimuksen tuloksissa oli myös se, että kouluhyvinvoinnin tarkastelussa koulusosiaalityötä ja kuraattorin toimintaa ei erityisemmin mainittu. Koulun oppilashuoltotyössä koulusosiaalityöntekijän työ ulottuu myös koulun ulkopuolelle, joten olisi erittäin tärkeää saada kouluhyvinvoinnin tukemisessa sosiaalityölle vahvempi asema.

Kouluyhteisön työntekijöiden keskuudessa pitäisi selventää mitä ovat kunkin työnkuvat ja vastuut.

8.2 Kouluhyvinvointia parantavia keinoja

Toisena tutkimuskysymyksenä oli, *millaisilla keinoilla hyvinvointia voitaisiin parantaa*, johon löytyi aineistosta useita konkreettisia keinoja. Temaattisen sisällönanalyysin avulla tunnistettiin kirjoituksista kolme asiaa, jotka vaikuttavat useimpiin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin ja joihin toimenpiteillä voitaisiin vaikuttaa. Näitä ovat kaverisuhteet, koulun ulkopuolelta tulevat ongelmat ja oppilaiden osallisuus ja vaikuttaminen.

Oppilaille tärkein asia koulussa ovat kaverit, joten oppilaiden hyvinvointia koulussa voitaisiin parantaa antamalla oppilaille enemmän mahdollisuuksia ystävyysuhteiden luomiseen. Lisäksi kaverisuhteet ovat tärkeitä nuorten kehitykselle ja hyvinvoinnille ja sosiaalisten taitojen harjoittamiselle. Kanssakäyminen toisten saman ikäisten kanssa on tärkeää, sillä nuorten keskinäisissä suhteissa muodostuu tärkeää sosiaalista pääomaa. Kirjoituksissa mainittiin kaverisuhteiden muodostumiseen vaikuttavan muun muassa opettajien ammattitaito ja tilan ja ajan järjestäminen. Koulussa kuitenkin toimitaan oppituntien ja välituntien rajaamissa aikatauluissa, mikä heikentää kaverisuhteiden luomista. Nuorten keskinäiselle, vastavuoroiselle sosiaaliselle toiminnalle ei ole tilaa koulussa tarpeeksi. Kirjoittajat näkivät tärkeänä koulussa ja luokassa sekä välitunneilla antaa oppilaille vapaampia tilaisuuksia luoda ystävyysuhteita. Mainittiin erityisesti opettajan tehtäväksi panostaa ryhmädynamiikkaan ja kaveriasioihin. Monille opettajille tärkeintä on oman aineen opettaminen, eikä oppilaiden sosiaalisten suhteiden muodostumista koeta tärkeäksi.

Toisena asiana, johon vaikuttamalla oppilaan hyvinvointia voitaisiin parantaa, on tuen ja avun antaminen oppilaalle, jonka ongelmat johtuvat koulun ulkopuolelta. Oppilaiden perheiden erilaiset tilanteet voivat näkyä psyykkisen ja fyysisien hyvinvoinnin lisäksi oppilaan sosiaalisessa hyvinvoinnissa. Keinoina tähän mainittiin se, että koulussa pitäisi olla tilaisuuksia saada puhua aikuisille, kodin ja koulun yhteistyö ja terveydenhoitajan ja kuraattorin jatkuva läsnäolo. Opettajille ongelmista puhuminen on yläkoulussa tehty vaikeaksi, sillä aineenopettajamallissa opettaja ja luokkatila vaihtuvat joka tunti ja lyhyillä siirtymävälitunneilla ei opettajalla eikä myöskään oppilaalla ole aikaa jäädä juttelemaan. Lukujärjestykselliseen aikatauluun pitäisi saada joustoa. Kirjoittajien mukaan oppilaiden

hyvinvointiin voitaisiin kohdentaa tukea, jos tietoa ongelmista saataisiin koululle. Tiedonkulun kannalta kodin ja koulun yhteistyö pitäisi saada nykyistä tiiviimmäksi. Yläkoulun aikana kuitenkin yhteydenpito vähenee ja vanhemmat ja koulu siirtyvät etäämmälle toisistaan, vaikka tässä vaiheessa yläkouluikäisellä on menossa tärkeät kasvun ja kehityksen vaiheet. Lisäksi vaihe on jatko-opintojen kannalta tärkeä. Yhteistyötä kodin ja koulun kanssa tulisi vahvistaa ja varmistaa kaikille tietoon omat vastualueet ja tehtävät. Useissa kirjoituksissa mainittiin hyvinvointia tukevaksi asiaksi sen, että terveydenhoitajan ja kuraattorin pitäisi olla jatkuvasti paikalla koululla. Samansuuntainen tulos on myös Janhusen (2013) oppilaiden näkökulmasta tehdyssä tutkimuksessa. Tulosten mukaan siis sekä oppilaat että koulun aikuiset ovat sitä mieltä, että kuraattorin ja terveydenhoitajan pitäisi aina olla paikalla. Oppilaan voisi olla helpompaa jutella ongelmistaan opetustyön ulkopuoliselle henkilölle. Jos kuraattoreiden määrää lisätään niin, että jatkuva läsnäolo koululla olisi mahdollista, voitaisiin kuraattoreiden ammattitaidolla ja työmenetelmillä enemmän auttamaan oppilaiden tukemisessa.

Oppilaiden hyvinvointia voitaisiin parantaa myös, jos oppilaat itse saisivat vaikuttaa enemmän koulun asioihin ja käytäntöihin. Kirjoitusten mukaan oppilaiden pitäisi saada olla päättämässä opetustilanteista ja opetusmenetelmistä, heille pitäisi antaa mahdollisuuksia ja olosuhteita osallisuuteen sekä tilanteita valinta- ja päätöksentekoon. Kirjoittajien mukaan koulun toimintakulttuuri ja ilmapiiri, opetus- ja opetusjärjestelyt pitäisi muuttaa siten, että annetaan oppilaiden toimia luokkatiloissa luovasti ja vuorovaikutteisesti, sillä osallisuus toteutuu vain silloin. Jos koulun aikataulutusta saataisiin nykyistä joustavammaksi, saataisiin joustoa opetusjärjestelyihin. Uusia kouluja suunnitellessa otetaan onneksi tilaratkaisuissa huomioon oppilaiden osallisuus ja toiminnallisuus, sillä opetustilat sisältävät muunneltavia luokkatiloja ja monenlaisia oppimistoreja. Oppilaiden osallistuminen ja vaikutusmahdollisuudet pitäisi kuulua tiiviisti koulun toimintakulttuuriin.

8.3 Tutkimusprosessin tarkastelua ja jatkotutkimuksen aiheita

Tutkimusprosessi oli kaikinensa mielenkiintoinen. Alun aineistonhankinta vaikeudet pitkittivät tutkimuksen valmistumista ainakin vuodella. Välillä päätin jo luovuttaa, mutta pääsin ”gradun vauhditus” seminaariin, jonka avulla tein päätöksen opintojen loppuun saattamisesta. Jälkikäteen ajateltuna viivästys oli luotettavuuden kannalta hyvä asia, sillä

työskentelen koululla, jossa aineisto kerätiin. Kirjoitukset olivat olleet laatikossa nimettöminä ja numeroituna pitemmän aikaa, joten pystyin käsittelemään aineistoa täysin anonymisti. Mielenkiintoisinta tutkimuksessa oli aikaisempaan tutkimustietoon tutustuminen ja oman aineiston analysoiminen ja tulkinta. Vaikeinta oli raportin viimeisten lukujen kirjoittaminen. Kouluhyvinvointitutkimuksen kohdistaminen yhteen kouluun vaikuttaa tutkimustulosten yleistettävyyteen. Erityisesti koulusta kerätty aineisto on kontekstisidonnaista ja sisältää tiettyyn kouluun liittyviä jännitteitä ja erityispiirteitä. Toisaalta tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että monissa aikaisemmissa tutkimuksissa on saatu vastaavia tuloksia. Olen tyytyväinen siihen, että valitsin tutkimuskohteeksi koulun aikuiset. Vastaajien moniammatillisen näkökulman ansiosta aineistosta pystyttiin tunnistamaan tutkimuksen keskeinen ja kiinnostava tulos eli kuudes hyvinvoinninulottuvuus, koulun ulkopuoliset kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät.

Jatkotutkimuksen aiheita löytyy useita, koska kouluhyvinvointia on tärkeää tutkia useista eri näkökulmista. Tutkimuksen tärkein tulos oli huomata, että koulun aikuisten näkemyksissä oppilaan kouluhyvinvointiin vaikuttavat vahvasti koulun ulkopuoliset tekijät. Tärkeää olisi löytää keinoja, joilla voitaisiin reagoida näiden tekijöiden vaikutuksiin tarpeeksi ajoissa. Jatkotutkimuksena voitaisiin tarkastella sitä, olisiko oppilaan hyvinvointiin vaikuttavien koulun ulkopuolisten tekijöiden vaikutusten vähentämiseen vastauksena oikein kohdennettu koulusosiaalityö, oppilashuoltotyön osa, joka ulottuu myös koulun ulkopuolelle. Tärkeää olisi saada koulun sosiaalityön asiantuntijuudelle vahvempi asema kouluhyvinvoinnin tukemisessa. Sosiaalinen asiantuntijuus sisältää näkemyksen ymmärtää oppilaan ja elinympäristön suhde laajemmin. Juuri tällaista ajattelua tarvittaisiin koulumaailmassa. Käytännössä opetustyö menee sosiaalityön edelle, vaikka oppilaan kouluhyvinvointiin vaikuttaa enemmän kaikki oppimisen ja opetustyön ulkopuoliset seikat. Koulukuraattoreilla olisi kuitenkin näkemystä, mikä monelta opettajilta ja koulun muilta asiantuntijoilta puuttuu. Koulusosiaalityöntekijöiden ammattitaidolla ja heidän käytössä olevilla työmenetelmillä pitäisi pystyä enemmän vaikuttamaan oppilaiden hyvinvointiin. Tämä edellyttää sitä, että kuraattoreita olisi niin paljon, että jatkuva läsnäolo koululla on mahdollista. Tutkimusten mukaan tämä on sekä oppilaiden että koulun aikuisten toive. Pitkällä aikavälillä ennaltaehkäisevä, yhteisöllinen työ vähentäisi korjaavan työn tarvetta.

Opettajilla on tutkimuksen perusteella suuri merkitys oppilaan kokemassa kouluhyvinvoinnissa. Tutkimuksessa tuli ilmi se, että monet opettajat keskittyvät

opettamiseen eivätkä koe asiakseen oppilaiden sosiaalisten taitojen opettamista. Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista tarkastella opettajien näkemyksiä oppilashuoltotyöstä ja siitä, minkälaisia valmiuksia ja opettajankoulutuksessa annetaan oppilaan kokonaisvaltaiseen kouluhyvinvoinnin tukemiseen. Mielenkiintoisena jatkotutkimuksen aiheena voisi olla myös kansainvälisten kouluhyvinvointivertailujen tekeminen.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen keskeisenä tehtävänä oli selvittää koulu yhteisön aikuisten näkemyksiä oppilaiden kouluhyvinvoinnista. Tutkimuskysymyksiin *millaisia käsityksiä koulun aikuisilla on kouluhyvinvoinnista ja millaisilla keinoilla hyvinvointia voitaisiin parantaa*, saatiin aineistosta vastaukset temaattisen sisällönanalyysin avulla.

Kirjoituksista heijastui se, että koulun aikuiset pitivät koulua hyvänä kasvatusalustana ja se, että koululla ja siellä vietetyllä ajalla on oppilaalle suuri merkitys. Koulu yhteisön arjessa tapahtuu päivittäin suuria asioita, joilla on vaikutuksia myös nuoren tulevaisuuteen. Näihin arjen asioihin vaikuttavat hyvinvoinnin ulottuvuuksista yhteisöllisyys, turvallisuus, identiteetti ja toiminnallisuus ja osallisuus, jotka liittyivät läheisesti toisiin ja niillä oli myös samoja osatekijöitä. Näiden ulottuvuuksien tärkeimmiksi yhteisiksi osatekijöiksi nousivat kaverisuhteet, koulun ilmapiiri ja opettajan suhtautuminen oppilaisiin. Tulosten mukaan koulun hyvinvointityössä oppilaiden sekä opettajan oppilaiden välisiin suhteisiin tulee kiinnittää erityinen huomio.

Tutkimuksen tärkeimmäksi tulokseksi nousee koulun ulkopuolisten tekijöiden suuri vaikutus oppilaan kouluhyvinvointiin. Mielenkiintoiseksi tuloksen tekee se, että koulun aikuiset olivat vahvasti tätä mieltä, mutta Janhusen (2013) tutkimuksessa koulun ulkopuolisia asioita oppilaat eivät nostaneet esiin. Oppilaiden näkökulma on kapeampi ja kouluhyvinvointi mielletään kuuluvaksi vain koulun rajojen sisäpuolelle. Koulun aikuiset edustavat moniammatillista oppilashuoltoa, joten he ajattelevat hyvinvointia laajemmin. Toisaalta asian vahvasti esiin tuominen voi tarkoittaa sitä, että vastuuta hyvinvoinnista halutaan vierittää oman väen lisäksi ulkopuolisille tahoille. Koulun tulisi huomioida ulkopuolisten tekijöiden vaikutus ja reagoida niihin, jotta oppilaan kokonaisvaltainen hyvinvoinnin tukeminen on mahdollista. Suurin merkitys oppilaan hyvinvointiin on kasvatusolosuhteilla, vanhempien asenteilla koulua kohtaan ja vanhempien taloudellisilla vaikeuksilla. Nämä asiat vaikuttavat suoraan nuoren kokemaan hyvinvointiin koulussa. Hyvinvoinnin erot ja eriarvoisuus näkyvät koulussa ja vapaa-ajalla ja vaikuttavat muun muassa nuoren vaatetukseen, kaverisuhteisiin ja harrastuksiin eli kaikkeen siihen, mikä nuorelle on tärkeää.

Koulun ulkopuolisten tekijöiden vaikutus oppilaan hyvinvointiin nähtiin vahvana, joten on tärkeää, että tietoa oppilaan ongelmista saadaan koululle, jotta tarvittava tuki mahdollistuu.

Kodin ja koulun yhteistyön nousee tärkeään asemaan, joka tulisi ottaa huomioon jo koulun henkilöstön työtehtävissä ja varattava yhteistyön toteutumiseen riittävät voimavarat. Yhteistyö tulisi saada olennaiseksi osaksi koulukulttuuria. Yhteistyön kannalta on tärkeää, että vanhemmat kokevat, että heidän näkemyksiään arvostetaan.

Tämä tutkimus antaa vahvan viestin siitä, että koulun sosiaalityön pitäisi saada vahvempi jalansija koulujen arkeen. Tämä on oppilaiden ja myös koulun aikuisten toive. Koulusosiaalityö ja sen kehittäminen ovat välttämätöntä kouluhyvinvoinnin tukemisen kannalta. Koulu tavoittaa kaikkia lapset, joten se on merkittävää ennakoivaa lastensuojelua. Kouluissa tarvitaan lisää kuraattoreita, sillä opettajien aika ja osaaminen eivät riitä vastaamaan oppilaiden lisääntyneisiin sosiaalisiin ja psyykkisiin haasteisiin. Kuraattoreita pitäisi olisi niin paljon, että jatkuva läsnäolo on mahdollista. Kuraattorityö kouluissa ei ole vielä saanut arvostettua jalansijaa. Koulusosiaalityön kaikkia mahdollisuuksia ei nähdä. Koulusosiaalityöntekijöiden työkuva tulisi selventää niin kuraattoreille itselleen kuin muulle opetushenkilöstölle ja resursseja siten kohdentaa oikein. Tärkeän yksilötyön rinnalle on löydettävä aikaa myös yhteistyölle.

Tässä yhteydessä on syytä myös pohtia sote-uudistuksen vaikutusta oppilashuoltotyöhön. Oppilashuollon säilyttäminen koko maassa yhtenäisenä, tarkoittaa oppilashuollon siirtymistä osaksi maakunnan sote-kokonaisuutta. Nykyisin oppilashuollosta vastaa yksi organisaatio ja kuraattorit voivat toimia joko sivistystoimen tai sosiaali- ja terveydenhuollon alaisuudessa. Sote-uudistus tulee tarkoittamaan sitä, että oppilashuollon toimijat työskentelevät eri työnantajien palveluksessa. Voiko oppilashuolto pysyä kokonaisuutena tällaisessa tilanteessa. Jo tällä hetkelläkin kuraattori ja hänen esimiehensä on usein etäällä toisistaan etenkin, jos kuraattori toimii fyysisesti koululla ja esimies sosiaali- ja terveydenhuollossa. Huoli nousee myös siitä, jääkö sotessa sosiaalityö kauemmaksi kuntiin jäävien koulujen arjesta ja niiden ratkaisevasta ennaltaehkäisevästä merkityksestä nuorten hyvinvoinnille. Soteen liittyy myös palveluiden valinnanmahdollisuus, mikä ei toimi oppilashuollon kohdalla. Ei lapsi voi valita mistä haluaa tukeaan. Pelkona on myös se, tuleeko resursointi olemaan kuitenkaan tasa-arvoista eli onko kuraattorin ja terveydenhoitajan apua aina saatavilla ja pääseekö oppilas tarvitsemaansa hoitoon ja millä aikavälillä. Toisaalta hyvänä asiana on se, että soteen kuuluminen vahvistaisi ja yhdenmukaistaisi toimintamalleja ja toimisi samoilla tietojärjestelmillä.

Lait määräävät koululla opetustehtävän lisäksi oppilaiden kokonaisvaltaista hyvinvoinnin tukemista. Kouluajalla on merkitystä myöhemmän hyvinvoinnin kannalta, sillä jos tarvitsee tukea eikä sitä saa tai tuen tarvetta ei nähdä, voi seuraukset olla huonot. Kouluhyvinvointia ei voi erottaa omaksi osa-alueeksi vaan oppilaan hyvinvointiin vaikuttavat kaikki oppilasta ympäröivät yhteisöt. Tarvitaan siis moniammatillista asiantuntijuutta, joiden työnkuvat ja vastuut ovat selvät. Tähän tehtävään ei koulu yksin pysty, vaan kaikkia oppilaan ympärillä toimivia ihmisiä tarvitaan. Kouluhyvinvointi on kaikkien vastuulla, joten yhteistyön toimivuuden kannalta käsitykset toiminnan tavoitteista pitäisi olla samanlaisia. On tärkeää tiedostaa se, ettei kouluviihtyvyys ole pysyvää, vaan kouluhyvinvoinnin tukeminen on jokapäiväinen asia ja kuuluu kaikille. Oppilaiden hyvinvoinnin edistäminen edellyttää kaikkien sujuvaa yhteistyötä.

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti (2001): Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Yliopistopaino. Helsinki.

Allardt, Erik (1976): Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo. WSOY.

Aseman Lapset ry (2007): Friends. Ohjelma lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin tueksi. Saatavilla <http://www.asemanlapset.fi/fi> luettu 30.10.2007

Bronfenbrenner, Urie (1994): Ecological models of human development. In *International Encyclopedia of Education*, Vol. 3, 2nd. Ed. Oxford: Elsevier. Reprinted in: Gauvain, M. & Cole, M. (Eds.), *Readings on the development of children*, 2nd Ed. (1993, pp. 37–43). NY: Freeman. Saatavilla <http://www.psy.cmu.edu/~sieglar/35bronfenbrenner94.pdf> luettu 31.10.2017

Erkkilä-Wahtera, Tiina (2016): Käytöshäiriöiset, tunne-elämässään tukea tarvitsevat oppilaat koululuokassa. Opetus- ja kasvatusalan täydennyskoulutus. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. PowerPoint-esitys 18.– 19.4.2016.

Eskola, Jari ja Suoranta Juha (1999): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. painos. Tampere. Vastapaino.

Harinen Päivi, Halme Juha (2012): Hyvä paha koulu. Kouluhyvinvointia hakemassa. Suomen UNICEF Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 56. Saatavilla http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/Hyva_paha_koulu.pdf luettu 15.9.2015

Hirsjärvi, Sirkka, Remes Pirkko ja Sajavaara, Paula (2002): Tutki ja kirjoita. Tummavuoren kirjapaino Oy. Vantaa.

Hirvilampi, Tuuli (2005): Kestävän hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 136. Saatavilla

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/154175/Tutkimuksia136.pdf?sequence=4>

Luettu 9.5.2017

Huttunen, Rauno (2009): Indoctrination, Communicative Teaching and Recognition – Studies in Critical Theory and Democracy in Education. Saatavilla

http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-219-214-1/urn_isbn_978-952-219-214-1.pdf luettu 9.5.2017.

Janhunen, Kirsi-Marja (2013): Kouluhyvinvointi nuorten tulkitsemana. Akateeminen

väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto. Kuopio. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-1021-9>

Luettu 9.5.2017

Kangasniemi, Jukka (2008): Kokemisen avainkomponentit Yleisradion tekstitelevision Nuorten palstan kirjoituksissa. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä. saatavilla

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/19195/9789513934088.pdf> luettu 9.5.2017

Karikoski, Hannele (2008): Lapsen koulun aloittaminen ekologisena siirtymänä.

Vanhemmat informantteina lapsen siirtymisessä esiopetuksen kasvuympäristöistä perusopetuksen kasvuympäristöön. Oulu university press. Oulu. Saatavilla

<http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514287459.pdf> luettu 18.4..2017

Kemppainen, Jutta ja Lakkala Suvi (2014): Osallisuus koulussa – Osallistava

tapaustutkimus oppilaiden osallisuuden kokemuksista. Teoksessa Lakkala, Suvi, Kangas

Hennariikka ja Pulju Marja (toim.) (2004): YHDESSÄ TOIMIMALLA KOHTI

HYVINVOIVAA KOULUA. Koulun toimintakulttuurin kehittäminen monitoimijuuden avulla. Lapin yliopisto. Rovaniemi. 151–167. Saatavilla

http://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61832/Yhdess%c3%a4_toimimalla_kohti_hyvinvoivaa_koulua_pdfA.pdf?sequence=2&isAllowed=y luettu 14.04.2016

Kauppinen, M, Saikku Peppi ja Kokko Riitta-Liisa (2010): Työttömyys ja huono-

osaisuuden kasautuminen. Teoksessa Vaarama, Marja, Moisio Pasi ja Karvonen Sakari (toim.) (2010): Suomalaisen hyvinvointi 2010. Yliopistopaino. Helsinki. 234–250.

Saatavilla <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80297/8cec7cec-5cf3-4209-ba7a-0334ecdb6e1d.pdf?sequence=1> Luettu 22.5.2017

Kiilakoski, Tomi (2012): Koulu nuorten näkemänä ja kokemana. Opetushallitus. Muistiot 2012:6. Saatavilla

http://www.oph.fi/download/144743_Koulu_nuorten_nakemana_ja_kokemana_2.pdf luettu 12.9.2017

Konu, Anne. (2002): Oppilaiden hyvinvointi koulussa. Akateeminen väitöskirja.

Tampereen yliopisto. Saatavilla <http://urn.fi/urn:isbn:951-44-5445-6> luettu 9.5.2017.

Korkiamäki, Riikka (2013): KAVERIA EI JÄTETÄ! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa. Akateeminen väitöskirja. Tampere. Saatavilla

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9124-5> luettu 9.5.2017

Kulmala, Anna (2006): Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta.

Akateeminen väitöskirja. Tampere. Saatavilla <http://urn.fi/urn:isbn:951-44-6615-2> luettu 3.10.2017

Lakkala, Suvi, Kangas Henriikka ja Pulju Marja (toim.) (2014): Yhdessä toimimalla kohti hyvinvoivaa koulua. Koulun toimintakulttuurin kehittäminen monitoimijuuden avulla.

Lapin yliopisto. Rovaniemi 2014. Saatavilla

<http://lappi32->

kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/61832/Yhdess%C3%A4_toimimalla_kohti_hyvinvoivaa_koulua_pdfA.pdf?sequence=2 Luettu 8.5.2017.

McDool, Emily ja Powell Philip ja Roberts Jennifer ja Taylor V. Karl (2016): Social Media Use and Children's Wellbeing. IZA DP No. 10412. Saatavilla

<http://ftp.iza.org/dp10412.pdf>. Luettu 11.4.2017.

Määttä, Kaarina ja Uusiautti Satu. (2012): Pedagoginen auktoriteetti ja pedagoginen

rakkaus – yhdessä vai vastakkain? International Journal of whole schooling. Vol 8(1). 21–

39. Luettu 11.1. 2014.

Neitola Marita (2011): Lapsen sosiaalisen kompetenssin tukeminen – vanhempien epäsuorat ja suorat vaikutustavat. Akateeminen väitöskirja. Turun yliopisto. Saatavilla <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/72512/AnnalesC324Neitola.pdf?sequence=1>
Luettu 8.5.2017.

Niskala, Minna ja Pulju Marja (2014): Jaettu toimijuus – Lapsen hyvinvoinnin tukeminen yksilöllisenä ja yhteisöllisenä kysymyksenä. Teoksessa Lakkala, Suvi, Kangas Henriikka ja Pulju Marja (toim.) (2014): Yhdessä toimimalla kohti hyvinvoivaa koulua. Koulun toimintakulttuurin kehittäminen monitoimijuuden avulla. Lapin yliopisto. Rovaniemi 2014. 51–74. Saatavilla http://lappi32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/61832/Yhdess%C3%A4_toimimalla_kohti_hyvinvoivaa_koulua_pdfA.pdf?sequence=2 Luettu 8.5.2017.

Notkola, Veijo, Pitkänen Sari, Tuusa Matti, Ala-Kauhaluoma Mika, Harkko Jaakko, Korkeamäki Johanna, Lehikoinen Tuula, Lehtoranta Pirjo ja Puumalainen Jouni (toim.) (2013): Nuorten syrjäytyminen Tietoa, toimintaa ja tuloksia? Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2013. Saatavilla https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/julkaisut/Documents/trvj_1+2013.pdf
Luettu 8.5.2017

Nurmi, Pirkko (2009): Opettaja kouluhyvinvoinnin edistäjänä. Toisen asteen opettajat dialogisuutensa ja autenttisuutensa sääntelijöinä. Akateeminen väitöskirja. Kuopion yliopisto. Kuopio. Saatavilla http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-951-27-1300-4/urn_isbn_978-951-27-1300-4.pdf luettu 9.5.2017

Paju, Petri (2011): Koulua on käytävä. Etnografinen tutkimus koululuokasta sosiaalisena tilana. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Saatavilla http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/koulua_on_kaytava.pdf Luettu 9.5.2017

Peltonen, Heidi ja Kalkkinen Pia (2007): Kodin ja koulun yhteistyö. Teoksessa Rimpelä,

Matti Rigoff, Anne-Marie, Kuusela Jorma ja Peltonen Heidi (toim.) (2007):
HYVINVOINNIN JA TERVEYDEN EDISTÄMINEN PERUSKOULUISSA –
perusraportti kyselystä 7.–9. vuosiluokkien kouluille. Opetushallitus ja Stakes. Vammalan
Kirjapaino Oy. 40–48. Saatavilla http://www.oph.fi/download/46848_hyvvoinnined.pdf
luettu 12.4.2016

Perttula Rauno (2015): Syrjäytymispuhe hallinnan strategiana opiskelijahuollon
sosiaalityössä. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-6076-6> Luettu 8.5.2017

Piispanen Maarika (2008): HYVÄ OPPIMISYMPÄRISTÖ. Oppilaiden, vanhempien ja
opettajien hyvyyskäsitusten kohtaaminen peruskoulussa. Gummerus Kirjapaino Oy.
Vaajakoski. Saatavilla
[https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/39883/978-951-39-4871-
9.pdf?sequence=1](https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/39883/978-951-39-4871-9.pdf?sequence=1) Luettu 3.11. 2017

Pippuri, Terhi (2015): Koulun sosiaalityön asiakkuudet ja asiakasprosessit. Lisensiaattityö.
Tampereen yliopisto. Saatavilla [http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=f649c044-5af8-4736-
85eb-f1e21e211f40](http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=f649c044-5af8-4736-85eb-f1e21e211f40) Luettu 24.11.2016

Rimpelä, Matti Rigoff, Anne-Marie, Kuusela Jorma ja Peltonen Heidi (2007):
HYVINVOINNIN JA TERVEYDEN EDISTÄMINEN PERUSKOULUISSA –
perusraportti kyselystä 7.–9. vuosiluokkien kouluille. Opetushallitus ja Stakes. Vammalan
Kirjapaino Oy Saatavilla http://www.oph.fi/download/46848_hyvvoinnined.pdf luettu
12.4.2016

Savolainen, Taija (2005): ALAKOULUSTA YLÄKOULUUN. Kuudesluokkalaisten
pelkoja, toiveita ja odotuksia seitsemännelle luokalle siirtymisestä. Ohjauksen
kehittämishankkeita ja käytänteitä. ISSN 1796–4717. Saatavilla
[https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18222/URN_NBN_fi_jyu-
2006280.pdf?sequence=1](https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18222/URN_NBN_fi_jyu-2006280.pdf?sequence=1) Luettu 25.5.2017

Tuomi, Jouni, Sarajärvi Anneli (2009): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.
Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Vaarama, Marja, Moisio Pasi, Karvonen Sakari (2010): Suomalaisten hyvinvointi 2010. Yliopistopaino. Helsinki. 234–250. Saatavilla <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80297/8cec7cec-5cf3-4209-ba7a-0334ecdb6e1d.pdf?sequence=1> Luettu 22.5.2017

Valanne, Eija (2014): Kouluhyvinvoinnin verkonkudonta. Teoksessa Lakkala, Suvi, Kangas Henriikka ja Pulju Marja (toim.) (2014): Yhdessä toimimalla kohti hyvinvoivaa koulua. Koulun toimintakulttuurin kehittäminen monitoimijuuden avulla. Lapin yliopisto. Rovaniemi 2014. 11–22. saatavilla http://lappi32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/61832/Yhdess%C3%A4_toimimalla_kohti_hyvinvoivaa_koulua_pdfA.pdf?sequence=2 Luettu 8.5.2017.

Wallace, Alison, Holloway Lee, Woods Ronald, Malloy Lucinda ja Rose Jillian (2011): The psychological and emotional wellbeing needs of children and young people: models of effective practice in educational settings. Final Report. Prepared for the Department of Education and Communities. Saatavilla <https://www.det.nsw.edu.au/media/downloads/about-us/statistics-and-research/public-reviews-and-enquiries/school-counselling-services-review/models-of-effective-practice.pdf> luettu 22.5.2017

Varajärvi Elli-Noora ja Turunen Tuija A. (2014): Oppilaiden osallisuuden tukeminen yläkouluun siirryttäessä. Teoksessa Lakkala, Suvi, Kangas Henriikka ja Pulju Marja (toim.) (2014): Yhdessä toimimalla kohti hyvinvoivaa koulua. Koulun toimintakulttuurin kehittäminen monitoimijuuden avulla. Lapin yliopisto. Rovaniemi 2014. 169–188. Saatavilla http://lappi32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/61832/Yhdess%C3%A4_toimimalla_kohti_hyvinvoivaa_koulua_pdfA.pdf?sequence=2 Luettu 8.5.2017.

Äärelä, Tanja. (2012): ”Aika paljjon vaikuttaa minkälainen ilime opettajalla on naamalla.” Nuoret vangit kertovat peruskouluajoistaan. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-484-586-1> Luettu 24.11.2016

LIITE 1

Tutkimuksessa käytetyt lait

Lastensuojelulaki (417/2007). Saatavilla

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L2P9> luettu 29.1.2013

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) Saatavilla

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287> Luettu 9.5.2017

Perusopetuslaki (628/1998). Saatavilla

www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L7P31a luettu 29.1.2013

Terveystieteidenhuoltolaki (1326/2010). Saatavilla

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326#a1326-2010> Luettu 20.10.2017

LIITE 2

AINEISTOPYYNTÖ

16.4.2014

Hei!

Teen yhteiskuntatieteiden maisterin tutkintoon liittyvää gradua Kokkolan yliopistokeskuksen sosiaalityön maisteriopinnoissa. Tutkimukseni tarkoituksena on tuottaa tietoa siitä, mistä oppilaiden hyvinvointi koulussa aikuisten mielestä koostuu. Tämän vuoksi toivon Sinun tekevän kirjoitelman (1-3 sivua) aiheesta kouluhyvinvointi. Ajattele kouluhyvinvointia mahdollisimman laajasti.

Tarkastele aihetta kirjoitelmassa seuraavista näkökulmista:

Mistä oppilaan hyvinvointi koulussa koostuu?

Mistä asioista tai tekijöistä oppilaan hyvinvointi on riippuvainen?

Voit kirjoittaa kirjoitelman word-tiedostona. Kirjoitelmat käsitellään anonyymisti ja analysointi tapahtuu ehdottoman luottamuksellisesti. Lähetä kirjoitelma 30.4.2014 mennessä s-posti osoitteeseen jaana.ahokas-heikkinen@hotmail.com josta saat myös tarvittaessa lisätietoja.

Yhteistyöterveisin,

Jaana Ahokas-Heikkinen

Kasvatustieteiden maisteri

Erityisopettaja